

Sector	: Inwoners	Openbaar: ☒
Afdeling	: Onderwijs, Cultuur, Sport en Welzijn	Niet openbaar: ☐
Zaaknummer(s) ingekomen stuk(ken)	:	Kabinet: ☐
Behandelend medewerk(st)er	: Wim Truyen Tel.: (0495) 57 54 67	
Portefeuillehouder(s)	: G.J.W. Gabriëls	Nummer B&W-advies: BW-007842

ONDERWERP

Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving

ADVIES

1. Instemmen met de notitie Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving
2. Instemmen met het voorgestelde proces om te komen tot uitvoering van de in de visie genoemde aspecten;
3. Deze notitie aan de raad ter vaststelling voor te leggen.

TOELICHTING

Relatie met vorig voorstel:

B&W-besluit 10-12-2013:

- instemmen met het uitvoeren van een quickscan naar de structurele huisvestingsmogelijkheden van archiefbewaarplaats en musea;
- instemmen met het vergelijken van de locaties: Jacob van Horne/Tiendschuur, Beekstraatkwartier, Birgittinessenklooster en Martinusschool, volgens de voorgestelde evaluatiematrix
- kennisnemen van de concept visie op de erfgoedruimte: 'Erfgoedruimte in nieuw perspectief'

B&W-besluit 25-02-2014:

- instemmen met de notitie 'De erfgoedruimte in nieuw perspectief' en deze als richtinggevend kader te gebruiken in de beoordeling van locaties in de erfgoedruimte
- de visie op de erfgoedruimte aan de raad ter vaststelling voorleggen

Weert, 4 december 2014 De directeur, 	Commissie Bedrijfsvoering/Inwoners van 19 januari 2015 Raad van 28 januari 2015	S		B	W	W	W	W
					HL	FvE	PS	GG
			akkoord					
			bespreken					
Behandeling uiterlijk in college van 16 december 2014								

In te vullen door het B&W secretariaat:

☐ Akkoord	☐ Niet akkoord	☐ A-stuk
☒ Akkoord met tekstuele aanpassing door portefeuillehouder	☐ Gewijzigde versie	☒ B-stuk
☐ Anders, nl.:		☐ C-stuk

Beslissing d.d.: 16-12-2014

Nummer: 25

De secretaris

Aanleiding en doelstelling:

In de raadsvergadering van 28 mei 2014 heeft de raad het voorstel om in te stemmen met de notitie 'De erfgoedruimte in nieuw perspectief' niet rijp geacht voor behandeling. Met name de aansluiting met het coalitieprogramma 2014-2018 en de voorstellen voor praktische uitvoering werden gemist. In de voorliggende notitie *Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving* zijn deze elementen verwerkt. Zie het raadsvoorstel voor de nadere toelichting.

Probleemstelling en oplossingsrichtingen

zie het raadsvoorstel

JURIDISCHE GEVOLGEN (o.a. FATALE TERMIJNEN/HANDHAVING)

n.v.t.

FINANCIËLE EN PERSONELE GEVOLGEN

Begrotingspost:

n.v.t.

Beschikbaar bedrag:

n.v.t.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Voor wie is dit advies van belang?:

- ❖ Raadsleden (B-stuk)

Geadviseerd wordt de volgende communicatie-instrumenten te gebruiken:

- ❖ Niet van toepassing

Geadviseerd wordt de volgende participatie-instrumenten te gebruiken:

- ❖ Niet van toepassing

OVERLEG GEVOERD MET

Intern:

Frank van Beeck	OCSW, beleidscoördinator
John van Cauteren	Erfgoedcluster, conservator museum
Joke Jongeling	Sector Ruimte, monumentenzorg
Lizette Koopmans	Sector Ruimte, toerisme en recreatie
Jac Lemmens	Erfgoedcluster, gemeente archivaris
Selma van Mensvoort	Sector Ruimte, planoloog
Werner Mentens	Sector Ruimte, toerisme en recreatie
Paul Verhappen	Sector Ruimte, planrealisatie
Ton Weekers	OCSW, afdelingshoofd
Wim Truyen	OCSW, cultuur

Extern:

Commissie Roerend Erfgoed
Commissie Cultuurhistorie

BIJLAGEN

Openbaar:

Notitie *Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving*

Niet-openbaar:

Niet van toepassing

Vergadering van de gemeenteraad van 28 januari 2015	
Portefeuillehouder	: G.J.W. Gabriëls
Behandelend ambtenaar	: Wim Truyen
Doorkiesnummer	: (0495) 57 54 67
Nummer raadsvoorstel: RAD-001057	
Agendapunt: -	

ONDERWERP

Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving

AANLEIDING EN DOELSTELLING

In de raadsvergadering van 28 mei 2014 heeft de raad het voorstel om in te stemmen met de notitie 'De erfgoedruimte in nieuw perspectief' niet rijp geacht voor behandeling. Met name de aansluiting met het coalitieprogramma 2014-2018 en de voorstellen voor praktische uitvoering werden gemist. In de thans voorliggende *Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving* zijn deze elementen verwerkt.

PROBLEEMSTELLING

Er is momenteel geen vastgesteld kader, welk als leidraad kan dienen wanneer er keuzes gemaakt moeten worden met betrekking tot erfgoedaspecten in de leefomgeving.

De Visie op het stadshart is als leidraad naar de toekomst door de raad vastgesteld in december 2013. Onderdeel van deze visie zijn de oplossingsmogelijkheden met betrekking tot het optimaliseren van:

1. de huisvesting van de culturele instellingen in het Muntcomplex;
2. de erfgoedruimte, zoals omschreven in het erfgoedspoor.

De Visie op het stadshart maakt onderdeel uit van de Structuurvisie Weert 2025, welke eveneens door de raad is vastgesteld in december 2013.

Het oplossen van het vraagstuk naar de definitieve huisvesting van het archiefdepot, de studiezaal en de archiefmedewerkers, staat niet op zichzelf en past in de onderdelen uit de Visie op het stadshart, welke betrekking hebben op het erfgoedspoor. Eveneens hoort hierbij de huisvesting van: het gemeentemuseum, de museumdepots en museummedewerkers.

Daarnaast is de vraag actueel of wellicht onderdelen van erfgoedfuncties elders kunnen worden ondergebracht, danwel gecombineerd kunnen worden met andere bestaande functies.

OPLOSSINGSRICHTINGEN

De aanvankelijk opgestelde *Visie op de erfgoedruimte* spitste zich vooral toe op een beschrijving van de historische kwaliteiten. In de voorliggende notitie *Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving* is als hoofdvraag geformuleerd: hoe kunnen cultuurhistorische elementen worden aangegrepen als ontwikkelingskansen.

erfgoedruimte

Een stad zendt over zichzelf, de erfgoedruimte, de diverse functies en de inwoners voortdurend boodschappen uit. Als deze boodschappen onduidelijk zijn, niet passen in de "geest van de stad", of elkaar tegenspreken, dan maakt dit de inwoners en de stadsbezoekende toeristen onzeker. In de voorliggende visie worden handvatten aangereikt om deze structuur transparant te houden. Het uitgangspunt is het zo optimaal mogelijk benutten van de erfgoedruimte. Hierin past het weloverwogen onderbrengen van de diverse erfgoedelementen. In de erfgoedruimte zijn verweven aspecten welke betrekking hebben op verblijfsklimaat en economie.

aantrekkelijkheid

Uitgangspunt is een integraal beleid, waarin de gemeente waarborgen kan bieden. In deze visie wordt de levendigheid en inspiratie, welke uit kan gaan van de leefomgeving centraal gesteld.

Weert heeft daarin, als het ware haast van nature, een vaak te bescheiden opstelling. Weert is een stad met een vriendelijke uitstraling, welke zijn grondslag vindt in de geschiedenis. Echter het wil geen saaie, middelmatige of zich niet onderscheidende stad zijn.

In deze visie is het zoeken naar de onderscheidende erfgoedelementen als leidende ambitie gekozen. Deze kunnen mede als basis dienen om de stad aantrekkelijk en het verblijfsklimaat aangenaam te maken. Het leefklimaat in een stad heeft zijn wortels in het verleden. Dit vormt een organisch gegroeid element, dat nimmer betrekking heeft op één tijd, één generatie en één verhaal. Het is een samengaan van doorlopende geschiedenissen en levenswijzen. In de visie wordt:

- a) de aantrekkelijkheid van de leefomgeving vanuit een historisch perspectief geanalyseerd. Ondermeer in de concurrentie tussen steden blijkt dit aspect van groot belang;
- b) geanalyseerd welke onderscheidende kwaliteiten in de erfgoedruimte van Weert aanwezig zijn. Deze onderscheidende kwaliteiten zijn eigen aan de stad en sluiten aan bij de historie van de erfgoedruimte en de leefomgeving;
- c) omschreven welke aandachtspunten er zijn met betrekking tot citymarketing. En meer in het bijzonder, welke kansen er liggen in de erfgoedruimte, om daarmee de aantrekkelijkheid van de stad optimaal tot zijn recht te laten komen.

proces

1. De benadering van de erfgoedruimte in nieuw perspectief is voor het eerst gepresenteerd in de informatiebijeenkomst van de raadscommissie Ruimtelijke Ordening en Welzijn van 18 juni 2013. De huisvesting van de archiefbewaarpplaats, de museumdepots, de archiefstudiezaal en de beide museumlocaties (in de visie gedefinieerd als de *erfgoedelementen*) waren belangrijke vraagstukken in deze benadering. In deze informatiebijeenkomst is gevraagd om een uitwerking van deze conceptvisie;
2. Het inventariseren van de huisvestingsmogelijkheden van de onder punt 1. genoemde elementen past in een bredere parallel lopende ontwikkeling. Tijdens de informatiebijeenkomst van de raadscommissie Ruimtelijke ordening/Economische Zaken van 18 september 2013 is als denkrichting meegegeven om mogelijkheden voor het toekomstig ruimtegebruik van het voormalige stadhuis in het Beekstraatkwartier, nader in kaart te brengen, en daarbij ook het huisvesten van erfgoedelementen te betrekken. De uitwerking van dit onderzoek (stand van zaken op dat moment) is op 19 februari 2014 in een informatiebijeenkomst aan de raadscommissie Ruimtelijke ordening gepresenteerd;
3. Om een keuze te maken voor de huisvesting van de erfgoedelementen, zijn de kansrijke locaties binnen de erfgoedruimte in een SWOT-analyse onderzocht. In de informatiebijeenkomst van de raadscommissie Ruimtelijke ordening/Welzijn van 5 februari 2014 is een SWOT-analyse gepresenteerd, waarbij vijf potentiële locaties, welke geschikt kunnen zijn als erfgoedpodium, geanalyseerd zijn. In deze bijeenkomst is de vraag gesteld om de toen opgestelde *Visie op de erfgoedruimte* aan de raad ter vaststelling voor te leggen. Met als doel dat de raad deze visie als richtinggevend kader voor de locatiekeuze van erfgoedelementen kan gebruiken;
4. In de raadsvergadering van 28 mei 2014 bleek dat de aansluiting met de praktijk lacunes opleverden, waardoor de visie niet rijp werd geacht voor behandeling. In de voorliggende visie zijn deze lacunes opgelost;
5. Na vaststelling van de voorliggende analyse en visie, zal deze dienen als richtinggevend kader bij keuzes welke over erfgoedaspecten gemaakt moeten worden. Binnen dit kader is de planning, welke is opgenomen in de visie in hoofdstuk 3, leidend. De praktische uitwerking gebeurt onder andere in de museumvisie.

kanttekening

De *Analyse en visie op de erfgoedaspecten* in de leefomgeving is een uitwerking van het desbetreffende onderdeel in de *Visie op de binnenstad*. Daarbij is onder meer de ontwikkelkans die schuilt in erfgoedaspecten belicht. Er dient in dit kader een voorbehoud gemaakt te worden ten aanzien van keuzes, welke over dit onderwerp gemaakt worden, in de strategische heroriëntatie in het voorjaar van 2015.

COMMUNICATIE

De Structuurvisie Weert 2025 en de Visie op het Stadshart zijn door de raad vastgesteld op 11 december 2013. Eén van de deelsporen binnen de Visie op het Stadshart, welk nog diende te

worden uitgediept is de Visie op de erfgoedruimte. De procesafspraken ten aanzien hiervan liggen vast in de volgende besluiten:

TILS 553, B&W-besluit 20-11-2012. Instemmen met de afzonderlijke deelprocessen in de Visie op het Stadshart, welke daarbinnen een eigen traject doorlopen. De regiegroep neemt het initiatief om de raad tussentijds te consulteren. De informatie en consultatie gebeurt zoals hierboven bij proces is omschreven.

B&W-besluit 03-06-2013. Instemmen met de toelichting van de relatie tussen de deelprocessen en aanleidingen om te komen tot de Visie op het Stadshart.

TILS 815, B&W-besluit 10-12-2013. Instemmen met het uitvoeren van een SWOT-analyse, waarin kansrijke locaties welke kunnen dienen als erfgoedpodium, volgens een bepaalde evaluatiematrix met elkaar vergeleken worden.

EVALUATIE

De visie dient als toetsingskader voor de functionele en ruimtelijke keuzes welke binnen de erfgoedruimte gemaakt dienen te worden, in het licht van de integrale heroriëntatie op de toekomstige ontwikkeling van Weert.

VOORSTEL COLLEGE

1. Instemmen met de notitie Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving
2. Instemmen met het voorgestelde proces om te komen tot uitvoering van de in de visie genoemde aspecten; onderzoek publiek/private samenwerking en huisvesting erfgoedelementen

Bijbehorend ontwerpraadsbesluit bieden wij u hierbij ter vaststelling aan.

Burgemeester en wethouders van Weert,
de secretaris, de burgemeester,

M.H.F. Knaapen

A.A.M.M. Heijmans

Nummer raadsvoorstel: RAD-001057

RAADSBESLUIT

De raad van de gemeente Weert,

gezien het voorstel van burgemeester en wethouders van 9 december 2014;

b e s l u i t :

om de notitie Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving vast te stellen, en in te stemmen met het voorgestelde proces om te komen tot uitvoering van de in de visie genoemde aspecten.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 28 januari 2015.

De griffier,

De voorzitter,

M.H.R.M. Wolfs-Corten

A.A.M.M. Heijmans

Analyse en visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving

Definitieve versie:
16-12-2014

Status	bespreking/ beslissing door	datum	advies/besluit
concept 1	cie Roerend Erfgoed	10-07-2014	instemmen
concept 1	cie Cultuurhistorie	21-08-2014	instemmen
concept 2	cie Cultuurhistorie	11-12-2014	instemmen
concept 2	B&W	16-12-2014	instemmen
definitief	Commissie	19-01-2015	
definitief	Raad	28-01-2015	
vastgesteld			

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Samenvatting	6
1. Analyse	
Erfgoedaspecten en identiteit.....	13
Structuur en verbinding van erfgoedaspecten.....	17
Analyse van de belangrijkste erfgoedaspecten.....	21
1. de ruimtelijke lijn Markt-Biest (Weert Van Hornestad).....	21
2. de op verbinding en economie gerichte aspecten.....	25
3. de op ontmoeting en zingeving gerichte aspecten.....	27
2. Uitwerking	
De erfgoedpodia: historisch archief en museum.....	30
3. Financiering	
Indicatief overzicht	35
Colofon.....	37
Bronnen	38

Inleiding

Een belangrijk bestanddeel in de leefomgeving wordt gevormd door erfgoedaspecten. De leefomgeving kan er een karakteristieke eigenheid aan ontleen. Daarom is het van belang om cultuurhistorische elementen in de leefomgeving te behouden en te koesteren. Het begrip erfgoedaspecten is breed: traditionele culturele uitingsvormen, monumenten, roerend en onroerend erfgoed, erfgoedorganisaties en plekken van en voor cultuurbehoud vormen samen de kern.

Deze visie op de erfgoedaspecten in de leefomgeving staat niet op zichzelf. Er is een relatie met onder meer de beleidsnotities: Visie op het stadshart en Structuurvisie Weert 2025.

1. Visie op het Stadshart. In de Visie op het stadshart: *Hart voor de stad, een ruimtelijke en functionele visie op de toekomst van het centrum van Weert*, welke door de raad is vastgesteld op 11 december 2013, zijn op hoofdlijnen de visies ten aanzien van cultuur en erfgoed opgenomen.

Een van de hoofddambities welke voor Weert wordt omschreven in zowel de Visie op het Stadshart als de Structuurvisie is:

“Het stadshart van Weert dient een levendige plek te zijn, waar zowel jeugd, gezinnen en ouderen kunnen winkelen, cultuur kunnen snuiven, elkaar kunnen ontmoeten en activiteiten op het gebied van ontspanning, educatie en vermaak kunnen ondernemen. Daarnaast is het stadshart een plek waar je in een meer stedelijke vorm kunt wonen, er rustige dwaalroutes zijn en waar je kunt werken in kleinere dienstgerichte bedrijven. Dit vraagt om onder meer:

- een uitnodigende sfeer, levendigheid en gezelligheid in straten, op pleinen en in publieke gebouwen;
- een omgeving waar “dorpse” gemoedelijkheid, historische setting en stedelijke voorzieningen samenkomen;
- een balans tussen dynamiek, rust en overzichtelijkheid, verrassing;
- een uitwerking van de verbindende functie, welke de stad van oudsher kent;
- een gevarieerd aanbod van activiteiten en evenementen. De plekken in de binnenstad dienen zich hiervoor te lenen en een zekere flexibiliteit te kennen.

In de Visie op het stadshart zijn drie polen als belangrijke schakel tussen de woon- en werkgebieden en het centrum aangewezen. Deze vormen tevens de entrees naar de binnenstad: Bassin, Stadspark en Stationskwartier. Ontmoeting en beleving zijn de belangrijkste sleutelwoorden in deze op de toekomst gerichte opvatting. Het gaat daarbij om een totaalpakket in de leefomgeving gericht op beleving, evenementen, architectuur, erfgoed, voorzieningen en een goede openbare ruimte.¹

Eén onderdeel van de Visie op het stadshart is het “opwaarderen van de erfgoedruimten”. Daarbij is omschreven dat het onderscheidende karakter van het Weerter erfgoed een sterke spirituele kern kent. In de geschiedenis van Weert ligt een sterke band verweven met de geschiedenis van de Van Hornes². De belangrijkste historische erfenissen welke nog in de leefomgeving bewaard zijn gebleven en herinneren aan die tijd vormen in de voorliggende visie sleutellocaties: de Sint Martinuskerk, het voormalig stadhuis (thans Jacob van Hornemuseum), de kasteelcomplexen

¹ Visie op het stadshart, hoofdstuk 3 p. 29 t/m 33

² Visie op het stadshart, hoofdstuk 3 p. 35

Nijenborgh en Aldenborgh met minderbroederklooster en het Birgittinessenklooster in de Maasstraat.

Ook op andere plaatsen in de stad en in het buitengebied zijn belangrijke erfgoedrelicten bewaard gebleven, zoals enkele voormalige kloostercomplexen, het Muntgebouw (De Keyzer), de schansen in het buitengebied, kapellen en kerken en historische poorten (welke overigens overwegend als archeologisch relict bewaard zullen zijn³). De potenties van deze plekken zijn echter nog te weinig benut.

Een ander aspect is de van oudsher bestaande verbindende functie, welke in Weert een hoogtepunt kende in de vijftiende eeuw. De roots naar deze verbindende elementen zijn nog in de erfgoedruimte aanwezig. Een belangrijke ambitie van deze visie is het dan ook om een aantal cultuurhistorische elementen met elkaar in relatie te brengen.

2. Structuurvisie

In het tweede hoofdstuk van de Structuurvisie tot 2025 - "Weert nodigt uit" - wordt de rust en ruimte in de groene gebieden binnen en buiten de stad omschreven. De goede bereikbaarheid, de grote gemeenschapszin en de rijkdom aan archeologisch en cultuurhistorisch erfgoed zijn belangrijke elementen.⁴ Om het centrum vitaal te houden is het van belang dat er een totaalpakket geboden wordt aan beleving, evenementen, erfgoed, architectuur, voorzieningen en een goede openbare ruimte. Het stadshart kent verbindingen in toeristisch-recreatief opzicht met het groene buitengebied. Het streven, welk omschreven is in de Structuurvisie, is om een samenhangend totaalaanbod te creëren waarbij de diverse gebieden in het groene buitengebied verbonden worden met het centrum van Weert.⁵

3. Doel

De hoofdvraag van de voorliggende visie is: hoe kunnen cultuurhistorische elementen in de leefomgeving worden aangegrepen als ontwikkelingskans? Ofwel hoe kunnen deze elementen bijdragen aan de verhoging van de toeristisch-economische aantrekkelijkheid van de stad. De totstandkoming van deze visie kent een onderscheidend aanlooproces:

- a) Aanvankelijk is sinds 2009 een spoor gevolgd wat een overwegend ruimtelijk-functionele insteek kende. Dit spoor was erop gericht om het gemeentearchief, leeszaal en musea inhoudelijk en fysiek samen te brengen binnen één Erfgoedcluster. Opzet was om binnen een *erfgoedhuis* de diverse erfgoedelementen: gemeentearchief met leeszaal, het museum De Tiendschuur (welke de heemkundige collectie van Weert en de moderne kunst herbergt) én het museum Jacob van Horne samen te brengen. Destijds werd als meest geschikte locatie de Martinusschool aan de Emmasingel onderzocht;
- b) In het vervolgtraject, welk een nauwe band heeft met de Visie op het stadshart, is de verwevenheid tussen inhoudelijke en fysieke benadering merendeels losgelaten. In deze benadering zijn diverse *erfgoedankerplaatsen* in de leefomgeving, welke fysiek met elkaar verbonden kunnen worden in kaart gebracht. Inhoudelijk is gezocht naar een typisch Weertse erfgoedelement. Dit bleek, historisch onderbouwd, gericht te zijn op enerzijds verbinding en anderzijds zingeving en bezinning. Zowel erfgoedelementen gericht op verbinding, zingeving en bezinning worden geanalyseerd en samengebracht;

³ De poorten zijn bewaard in het collectief geheugen, ondermeer door de straatnaam.

⁴ Structuurvisie tot 2025, hoofdstuk 2 p. 15

⁵ Structuurvisie tot 2025, p. 32 t/m 34

- c) Na een brede evaluatie en heroverweging is vervolgens déze visie uitgewerkt, waarbij een zo optimaal mogelijke benutting van de erfgoedaspecten in de volle breedte van de leefomgeving het uitgangspunt is. De met elkaar in directe relatie staande erfgoedaspecten worden binnen het hoofdthema verbinding en zingeving (welk de *karacteristieke eigenheid* vormt) samengebracht.

4. Ontwikkelingskansen en kader

De cultuurhistorische elementen worden in deze visie benaderd als mogelijke ontwikkelingskansen. Als er ontwikkelingskansen worden gedefinieerd betekent dit ook dat er ruimte moet zijn om die ontwikkeling uit te voeren. Dit betekent dat de gemeente daarin een betrouwbare en inspirerende partner dient te zijn. Derden, als eigenaren van erfgoedelementen dienen als partner benaderd te worden. Een integrale aanpak met andere beleidsvelden is van groot belang. Immers er ligt een relatie met erfgoed – toerisme – economie. Het mogelijk maken van ontwikkelingen dient derhalve een reële kans te krijgen, ondermeer door daarmee in een zo vroeg mogelijk stadium rekening te houden. Vervolgens worden de initiatieven onderbouwd en uitgewerkt, waarna er bij het aanpassen van het bestemmingsplan rekening mee gehouden wordt.

In deze visie worden mogelijke ontwikkelkansen gepresenteerd. Echter er zullen daaruit keuzes gemaakt moeten worden. Daarbij is het beter één project goed uit te voeren en als voorbeeld te stellen, dan vele projecten maar ten dele uit te voeren. De bereidheid om daarin te investeren in de komende jaren is evident.

De omvang van deze visie noopt tot een inkadering. Het kader is gezocht in de relatie die er ligt met de Visie op het stadshart. Dit betekent dat vooral ontwikkelingen in het centrum worden toegelicht en met elkaar in relatie gebracht. Dit betekent eveneens dat er potentiële relaties met bijvoorbeeld de buitengebieden niet of onvoldoende worden belicht. Met name de historische lijnen welke Stramproy gevolgd heeft, in relatie met de historie van Weert, dienen onderwerp te zijn van een nadere studie.

Samenvatting

Erfgoedruimte en aantrekkelijkheid

Het veelzijdige karakter van Weert vormt de achtergrondinformatie voor deze samenvatting. De stad wil aantrekkelijk zijn voor haar huidige en toekomstige inwoners, voor toeristen en voor haar ondernemers. Door de bezoekende toerist wordt Weert vaak omschreven als een stad met een vriendelijke en overzichtelijke uitstraling. De historische binnenstad, de overzichtelijke persoonlijke schaal van de stad, de van nature overwegend vriendelijke inwoners, de rustige uitstraling en de aanwezige cultuur zijn belangrijke elementen. En niet in de laatste plaats de centrale ligging, van oudsher goed bereikbaar, op een unieke grenslocatie als poort tussen België, Brabant en Limburg. De stad is ook veelzijdig in ambitie: ze wil levendigheid uitstralen, gericht op jonge gezinnen en jeugd en wil een aantrekkelijke woonomgeving bieden aan de steeds groeiende oudere generatie. Het onderwerp van deze visie is de rol welke de erfgoedaspecten in de leefomgeving, dat is kortgezegd de ruimte die ons reeds sinds het ontstaan van Weert omringt, daarin spelen. Het blijkt dat de erfgoedaspecten in de leefomgeving een belangrijke rol spelen in de aantrekkelijkheid van de stad⁶. In deze notitie worden de erfgoedaspecten in de leefomgeving in een nieuw licht gezet. Het optimaal benutten van de erfgoedaspecten in de leefomgeving, zowel fysiek als digitaal, worden omschreven in twee verschillende sporen, welke samen één hoofdthema belichten:

- a) het ruimtelijk spoor, waarin de fysieke ruimte wordt omschreven en geanalyseerd;

¹⁰ zie: G. Marlet, *De Aantrekkelijke stad*, 2009 en Th. Noordman, *Cultuur in de citymarketing*, 2007

b) het spoor rond verbinding, bezinning en zingeving, waarin de erfgoedaspecten in de leefomgeving van Weert vanuit een meergelaagde dimensionale benadering (inclusief de dimensie "Tijd") geanalyseerd worden.

Deze beide sporen zijn in deze visie onverbreekbaar met elkaar verbonden. Bij de inhoudelijk-praktische uitwerking van het voorliggende in de *Museumvisie (een van de acties uit het uitvoeringsprogramma)*, wordt aangegeven hoe de meest optimale resultaten, naar erfgoedparticipatie, -educatie, bezoekersaantallen en toeristische aantrekkelijkheid, door het verbinden van de erfgoedaspecten bereikt kunnen worden.

Erfgoedruimte en citymarketing

Een aspect dat in deze notitie eveneens aandacht krijgt, is de rol van erfgoedparticipatie binnen de citymarketing. In de citymarketing wordt de laatste jaren steeds meer aandacht besteed aan het opwaarderen van de erfgoedaspecten in de leefomgeving. Een belangrijk uitgangspunt, in het kader van citymarketing, is dat dit opwaarderen effect kan hebben voor de toeristische positie van een stad. Het inspelen op de behoeften van de stadsbezoekers is daarbij een belangrijk marketing-instrument. Uit diverse onderzoeken⁷ blijkt dat de concurrentie alleen gewonnen kan worden door de toeristenmarkt⁸ te segmenteren en minstens op te splitsen in winkeltoeristen, stadstoeristen en cultuurtoeristen.

De toerist, wiens doel vooral gericht is op winkelen, kan gekarakteriseerd worden als de recreatieve *winkelaar* in de binnenstad. De culturele behoefte van het winkelend publiek beperkt zich in het algemeen tot muziek op straat. Een muzikale uitvoering in de open lucht, bijvoorbeeld op een centraal plein of op een kiosk kan de winkeltoerist ertoe verleiden om iets te gebruiken in een horecagelegenheid in de directe omgeving.

De stadstoerist daarentegen is niet primair gekomen om te winkelen. Deze bezoekers winkelen misschien wel (of even), maar zijn vooral naar de stad gekomen om ervan te genieten. Voor de stadstoeristen blijken de grootste trekkers de lokale monumenten: kerk, het museum of de stadswandeling. Tenslotte bestaat er de groep cultuurtoeristen die primair voor cultuur naar de stad komen. Gezamenlijk vormen deze drie groepen van toeristen de stadsbezoekers. De stadsbezoekers dienen zich te verwonderen in de stad. Afhankelijk van deze verwondering keren deze bezoekers naar de stad terug, danwel wordt de duur van hun verblijf in de stad daardoor voor een belangrijk deel bepaald.

In de concurrentie tussen steden blijkt dat het van belang is dat er een juiste mix gevonden wordt tussen deze drie groepen toeristen. De stadsbezoekers krijgen dan de gelegenheid om als gemêleerde groep de aantrekkelijkheid van de stad te benadrukken. "Drukke brengt gezelligheid met zich mee". Echter het zich alleen, of eenzijdig richten op winkelpubliek verschaalt de aantrekkelijkheid. Het in een juiste mix op waarde schatten van de diverse actoren is van belang. Het blijkt dat de winkeltoerist liever naar een stad komt die een aantrekkelijk decor heeft. Wil een gemeente echter specifiek cultuurtoeristen trekken, dan moet zij de erfgoedaspecten in de leefomgeving op een verantwoord culturele manier uitdragen. Op zich lijken er daarbij vaak keuzes

⁷ zie onder meer: Cultuurnota Weert 2009-2013: deel 1, fig 2. relatie tussen de diverse beleidsvelden en Cultuurkaart van Weert 2012 over: Erfgoed p. 13, Aantrekkingskracht p 33 e.v., Economische vitaliteit p. 38 e.v., Waarde van het culturele aanbod p. 43-46, Economische waarde p. 52 e.v. Toeristische trendrapportage Limburg 2013-2014 hoofdstuk 5 p. 41 t/m 53

⁸ zie: dr. Th. Noordman, Cultuur in de citymarketing hoofdstuk 12 p. 151-163 (over toeristen), hoofdstuk 13 p. 165 t/m 177 (de stadstoeristen), hoofdstuk 14 (attracties voor de cultuurtoerist) en hoofdstuk 15 p. 189-199 (de stad als podium).

genoeg voorhanden. Echter uit onderzoek⁹ blijkt dat het erom gaat, dat er een eigenheid, een unieke karakteristiek, gevonden wordt die aansluit bij de geschiedenis van de stad. Dat betekent een zoektocht naar datgene wat de stad juist bijzonder, uniek maakt. Daarbij is belangrijk dat het past bij de geschiedenis van de stad. Een volledig vreemd element, welk niet voortkomt uit de geschiedenis van de leefomgeving, heeft geen enkele zin. Vervolgens kan dit thema worden uitgebuit met als doel de erfgoedruimte op te waarderen¹⁰. Uit recent onderzoek is gebleken dat alleen binnensteden met een hoge belevingswaarde van de erfgoedruimte de toekomst rooskleurig tegemoet kunnen zien¹¹.

In de citymarketing wordt daarom de laatste jaren steeds meer aandacht besteed aan het opwaarderen van de erfgoedruimte van steden. Veelal wordt de erfgoedruimte namelijk niet optimaal benut voor stadsbezoekers. De attractiewaarde van de stad kan door het opwaarderen van de erfgoedruimte geoptimaliseerd worden. Een stad zendt over zichzelf, de erfgoedruimte, de producten en de inwoners voortdurend boodschappen uit. Als deze boodschappen onduidelijk zijn, of elkaar tegenspreken, maakt dit de stads-bezoekende toerist onzeker.

De leefomgeving waarvan ons roerend erfgoed deel uitmaakt is geen statisch gegeven. Daarbij is het een feit dat de leefomgeving, welke wij aan onze kinderen nalaten, overwegend sinds oudsher bestaat. De leefomgeving wordt voortdurend aangepast met nieuwe elementen. Daardoor is onze leefomgeving voortdurend in beweging en aan veranderingen onderhevig. In tegenstelling tot wat "onroerend" laat vermoeden, is onroerend erfgoed juist vluchtig en vergankelijk. Daardoor ligt er een grote opgave om vooral hier zorgvuldig mee om te gaan.

Deze opgave vormt het uitgangspunt van de verdieping van het derde spoor in de Visie op het stadshart: een *Visie op erfgoedaspecten in de leefomgeving*.

De erfgoedaspecten van belang voor toerisme

In deze visie wordt onderbouwd dat die erfgoedaspecten in de leefomgeving, welke gerelateerd kunnen worden aan verbinding, zingeving en bezinning een *unieke karakteristiek* vormen in de Weerter situatie. Deze onderscheidende elementen zijn aantoonbaar vanuit de Weerter geschiedenis aanwezig. Dit thema wordt benaderd vanuit haar unieke kracht, welk evenwicht en balans kan brengen. Van daaruit kunnen mogelijkheden ontstaan. In de drukte van alledag, kan er

⁹ zie: C. Wijn, De Culturele stad, hoofdstuk IV (Gouden regels voor de gebouwde omgeving), hoofdstuk VI (Sleutelen aan de culturele identiteit). Over het belang van een juiste mix voor stadsbezoekers: G. Marlet, De aantrekkelijke stad. Utrecht 2009

¹⁰ enkele recente voorbeelden van opwaarderen van de erfgoedaspecten, welke in de historie van de stad verankerd zijn, met als doel de aantrekkelijkheid van de stad te vergroten:

- Utrecht: reconstructie van stadsbuitengracht. Bij de reconstructie van het winkelgebied Hoog-Catharijne zijn de gedempte Weerdsingel (in 2001) en wordt de Catharijnesingel (gereed 2017) weer open gegraven;

- Den Bosch: het middeleeuwse beken- (en riool-) stelsel, deels overkluisd, is geschikt gemaakt om te bevaren. Deze vaart over de Binnendieze is inmiddels de belangrijkste toeristische attractie van de stad. In 2008 is deze als 14de venster in de Watercanon van Nederland opgenomen. In de meerjarenplanning worden de komende jaren de Marktstroom en de Groote stroom eveneens uitgegraven en bevaarbaar gemaakt.

¹¹ zie als voorbeeld: De toekomst van de Gelderse stad, Atlas voor Gemeenten september 2013. De binnensteden met een hoge 'belevingswaarde' zijn levensvatbaar. Zo'n belevingswaarde hebben steden als het historisch karakter, de monumenten, culturele elementen, horeca en evenementen goed op elkaar zijn afgestemd. Binnensteden die overwegend functioneel zijn ingericht, zullen het in de toekomst veel moeilijker krijgen. De onderzoekers zien daarom goede kansen voor steden waarin op de juiste manier aandacht is besteed aan erfgoedbeleving: Arnhem, Nijmegen, Tiel en Zutphen. Steden met een vooral functioneel gerichte aanpak (bijvoorbeeld Apeldoorn, Doetinchem en Ede) scoren slecht in dit opzicht.

een richtinggevende werking uitgaan van die elementen welke je weg voeren van de waan van de dag, van verplichting en verleiding om iemand te zijn, een naam en een geschiedenis te hebben. Door verbinding, rust en evenwicht in de erfgoedelementen welke aanwezig zijn in de leefomgeving uit te stralen kan de aantrekkelijkheid van de stad aan kracht winnen. Ook jongeren kunnen hierdoor worden aangetrokken, bij hun zoektocht naar richting, een doel, de werkelijke waarden van het bestaan. De jonge generatie, welke na al het "geweld" van sociale media, concurrentie en targets op adem kan komen in een omgeving gericht op bezinning en zingeving. Op die manier krijgen zij de kans om te relativiseren. Deze balansfunctie welke in de erfgoedaspecten van Weert aanwezig is, kan specifiek en uniek genoemd worden. Het religieuze aspect blijkt in de huidige tijd minder van belang. Daarentegen kan een herwaardering van erfgoedelementen in de leefomgeving, door het hernieuwd waarderen en samenbrengen van traditionele elementen¹² hedendaags genoemd worden.

Stadswording

In deze visie wordt aandacht besteed aan stadswording, de vorming van de stad. Dit is een belangrijk aspect bij het zoeken naar de eigenheid van de stad. Sociaal- en cultuurhistorisch gezien blijkt de lijn van stadswording welke Weert gevolgd heeft vergelijkbaar met andere steden. In deze visie wordt het proces van stadswording van Weert, welk start in de vroege Middeleeuwen gevolgd. Het jaar 1414 markeert één van de belangrijke wordingsmomenten: de verlening van het Marktrecht. Indertijd was de stad een levendige ontmoetingsplaats, waar gewoon, gewerkt én gehandeld werd. De historisch-fysieke lijnen welke leidden naar deze ontmoetingsplaats kennen ankers in de erfgoedruimte. Vele eeuwen bleef deze historische structuur en uitstraling bestaan. De stadsplattegrond én het stedelijk weefsel van de Weerter stratenpatroon herinneren daar nog steeds aan. In het hoofdstuk "Structuur en opbouw van erfgoedaspecten in de Weerter leefomgeving" wordt hier nader op ingegaan. Een nieuwe fase in het wordingsproces vindt plaats in het midden van de vorige eeuw. Toen werd Weert aangewezen als *industriële groeikern*. Dit bracht onder meer met zich mee dat vele middelgrote bedrijven binnen de singels, in het stadscentrum, gevestigd werden. In die tijd kende het centrum van Weert een levendig woon-, werk- en winkelverkeer. Met de economische expansie van de jaren 1960-1980 werden steeds meer binnenstedelijke industrieën verplaatst naar de (nieuw aangelegde) industrieterreinen. De economische groei bracht onder meer met zich mee dat winkels steeds meer een belangrijke factor werden in het stadsbeeld. Dit ging in vele gevallen ten koste van woonaccommodaties. De binnenstad werd daarmee een winkel- en werkgebied¹³.

In de laatste decennia van de vorige eeuw bereikte het belang van winkelen een hoogtepunt. Binnensteden in West-Europa werden veelal ingericht als *promenades*. Het neringdoende midden- en kleinbedrijf werd de belangrijkste factor, alles werd gericht op het zo optimaal mogelijk faciliteren van de bezoekers. Het fijnmazige stedelijk weefsel, - welk tot-dan-toe een functie had -,

¹² G. Rooijackers, Rituele repertoires. Volkscultuur in oostelijk Noord-Brabant 1559-1853 (Dissertatie Nijmegen 1994, Memoria. Cultuur- en mentaliteitshistorische studies).

¹³ Parallel aan deze ontwikkeling vindt er op het gebied van recreatie en sport een ontwikkeling plaats vanaf de jaren 1980. Voorheen kregen bijvoorbeeld kinderen in het lager onderwijs wekelijks gymles om in beweging te blijven. Inmiddels blijkt in Weert meer dan 80% van de kinderen lid te zijn van gemiddeld twee tot vier sportclubs. Deze hoge waardering voor enkel sport, in relatie tot gezondheid, lijkt in het begin van de 21ste eeuw het hoogtepunt voorbij. Het belang van sociaal bewegen (culturele en sociaal maatschappelijke bezigheden) en fysiek bewegen (sport) worden daardoor meer in evenwicht met elkaar gebracht.

werd getransformeerd tot één winkelzone. De fijnmazige structuur van achterstraten, stegen en paden langs de winkelzone transformeerde en kreeg voornamelijk een functie als magazijn, opslagruimte, laad- en losplaatsen of achteringen van winkels. De bewoning in de achterstraten verdween daardoor nagenoeg geheel. Dit betekent dat niet alleen de zichtzijde van de stad transformeerde, maar ook de achterzijde van het stadswoongebied. In termen van erfgoed betekent dit dat de (oorspronkelijke) woonstad in de loop der eeuwen onttakeld raakt.

In Weert bestaat het centrum en de winkelzone sindsdien uit een langgerekt "kernwinkelgebied" omsloten door een aantal winkelstraten. De bewoning in het stadscentrum verplaatste zich in de tweede helft van de vorige eeuw overwegend van de woonhuizen naar de bovenverdiepingen van de winkels. Om de stad toch aantrekkelijk te houden werd gelijktijdig de horeca belangrijk: cafe's kregen terrassen op de promenades. In het algemeen ontstaan daardoor winkelsteden met horeca-aankleding. In het begin van de 21ste eeuw, mede als gevolg van het stagneren van de economische groei, verschraalde het aantal winkels. In de winkelstraten leidt dit tot leegstand van *winkelpanden*. Deze verschraling heeft een negatief effect op de aantrekkelijkheid van de stad. De zoektocht naar het weer aantrekkelijk maken van het stadscentrum wordt actueel in vele van dergelijk typische winkelsteden. Veelal blijft de economische factor in deze zoektocht van groot belang. In deze zoektocht past ook het weer herstellen of re-activeren van historische verbindinglijnen.

In deze visie wordt ingegaan op de *genius loci*, welk in wezen in dit transitieproces onaangetast blijft. De erfgoedaspecten welke van belang zijn voor de aantrekkelijkheid van de stad worden geanalyseerd. Daarbij is er aandacht voor de wijze waarop de ontwikkeling van de *spannende* geschiedenis waarin historie, toerisme en economie met elkaar verbonden worden én hoe de citymarketing daarin een rol kan spelen. En bovenal: hoe past dit in de verdere ontwikkeling van Weert. De sociaal-maatschappelijke gevolgen van deze ontwikkeling is eveneens onderwerp van deze visie. Met het individualiseren van de stadsstructuur (MBK-sector, winkels) verandert ook de sociale samenhang. In de sociale participatie zoektocht, gedurende de eerste twee decennia van de 21ste eeuw, wordt hernieuwd deze samenhang belicht. Echter in de participatienotities blijkt het thema erfgoed en cultuur(historie) nog weinig voor te komen. De handvatten welke in deze visie worden aangereikt kunnen een aanzet zijn tot verandering ten aanzien hiervan.

Marketing en bezoekers

Het belang van goede marketing wordt, zo blijkt uit onderzoek¹⁴, nog te vaak veronachtzaamd. Het grote publiek dient op de hoogte gebracht te worden van de kwaliteiten welke in de leefomgeving aanwezig zijn. Dit geldt zowel voor de inwoners als voor de toeristen. In de optiek van deze visie is het museum als "podium" niets meer of minder dan een venster op erfgoedaspecten in de leefomgeving. Daarbij zijn niet primair de bezoekers welke door dit venster kijken van belang. Het zou veel interessanter zijn om in stadsmarketing-onderzoek te inventariseren hoeveel bezoekers gestimuleerd door dit venster stad en regio Weert (fysiek en virtueel) bezocht hebben.

¹⁴ zie: S. van Dommelen, Cultureel erfgoed op waarde geschat: economische waardering, verevening en erfgoedbeleid, Amsterdam 2013. G. Marlet, Cultuurkaart van Weert 2012 § 4.2, p. 56-60. G. Marlet, De aantrekkelijke stad, Utrecht 2009.

Vervolg

Wanneer deze visie is vastgesteld kunnen vervolgstappen gezet worden. Een belangrijke daarin is het opstellen van een museumvisie. De kaders welke in deze museumvisie dienen te worden uitgewerkt passeren in de voorliggende visie de revue:

1. de inhoudelijke visie (t.a.v. collecties, verhaal, verbindingen, erfgoedlijnen);
2. de fysieke/ruimtelijke visie (t.a.v. accommodaties en andere ruimtelijke voorwaarden);
3. organisatie
4. communicatie en promotie.

Onderdeel van de museumvisie zijn eveneens de mogelijke verbindingen tussen de historische en hedendaagse leefomgeving én het onderzoek naar publiek-private allianties. Mogelijkheden daartoe, zowel in de binnenstad, als het regio-overstijgende groene buitengebied, worden in de voorliggende visie kort aangestipt.

De attractiewaarde van de stad kan door het opwaarderen van de erfgoedaspecten in de leefomgeving geoptimaliseerd worden.

1. Analyse

Erfgoedaspecten en identiteit

Inleiding

Om het begrip erfgoedaspecten in de leefomgeving te verklaren is het goed om met *ruimtegebruik* te beginnen.

Ruimte heeft daarbij een "ruimere" betekenis dan het perceel, het gebouw, de kavel of het stukje paars op de structuurkaart. Ruimte dient in dit kader te worden opgevat in meerdere dimensies. Namelijk twee dimensies (2D en 3D), met de dimensie tijd gecombineerd met een veelvoud aan betekenissen in een levende stad. Naast de fysieke ruimte wordt daardoor ook de ruimte in haar dynamische context van belang.

Erfgoedaspecten in de leefomgeving kunnen ook worden samengevat in het begrip: *erfgoedruimte*. De erfgoedruimte ligt aan de basis van de identiteit van de stad. Het kan een bijdrage leveren aan het imago van de stad. Dit geeft als definitie: "De erfgoedruimte wordt tastbaar gevormd door de structuur van de stad, de materiële objecten, gebouwen, groenplaatsen, waterlopen en kunstwerken. Daarnaast zijn de maatschappelijke en religieuze gewoonten en sociale afspraken belangrijk voor het volle spectrum van de erfgoedruimte in het dagelijks leven".

Kenmerkend is dat iedere stad zijn "eigen" erfgoedruimte kent, die vaak goed door de inwoners en bezoekers wordt aangevoeld.

Van groot belang daarbij blijken de locatiemarkeringen. Deze worden in eerste instantie bepaald door puur natuurlijke factoren, zoals bodemkarakteristieken en klimaat. Daarnaast zijn er de stedenbouwkundige factoren die allengs in de geschiedenis zijn ontstaan. Voorts zijn factoren als interne en externe bereikbaarheid, de nabijheid van voorzieningen als winkels en horeca, groenvoorzieningen of parken, een treinstation, en-zo-voort van belang. De organisatorische zaken rond het optimaal gebruik van de locatie, zoals bezit, beheer en verbinding; sociale factoren als de buurtbewoners en bezoekers; alsook psychologische factoren zoals 'het in de markt liggen', de mate van openbaarheid, de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid bepalen gezamenlijk de kwaliteit van de leefomgeving.

De *genius loci* is een term die in dit verband veel gebruikt wordt. Enerzijds heeft dit betrekking op de betekenis, identiteit, geschiedenis en het gebruik van de plek. Anderzijds bepalen de gedachten, de dromen die deze plek bij bezoekers opwekt, de kwaliteit van de locatie¹⁵. Wanneer eenmaal de kwaliteit van de *genius loci* bepaald is, kan de locatie kwalitatief geoptimaliseerd worden. Het doel is om vanuit de authenticiteit en aard van de plek, een nieuwe betekenis toe te voegen, zowel voor bestaande als nieuwe gebruikers. Daarbij is het in het kader van city-marketing van belang dat dit in relatie dient te staan tot wat er *werkelijk* bij de stad hoort. Er dient dus een historische relatie te zijn met de erfgoedaspecten van de stad. Uit onderzoek blijkt dat een grote valkuil voor stadspromotie is, dat de gekozen thema's of uitgangspunten *niet* aansluiten bij de gegroeide historie van de stad. In dat geval wordt een vreemd aspect gebruikt welke niet past bij de authenticiteit van de locatie. Deze niet bij het verhaal van de stad passende keuze zal bewoners, noch bezoekers aanspreken.

Daarom is een belangrijke vraag, waarop een antwoord gegeven wordt in deze notitie: wat vormt binnen de erfgoedruimte van Weert, het unieke karakter van Weert?

Het unieke karakter in de erfgoedruimte van Weert

Een eerste aanknopingspunt ligt in de algemene indruk die Weert wekt bij toeristen. Een goede vertaling van die indruk is enige jaren geleden opgenomen in het rapport "*Het oog van Midden-*

¹⁵ Als voorbeeld de essays over het begrip *Genius Loci* van J.B. Jackson. Daarin wordt het belang van 'a sense of place' benadrukt. Een onderdeel van de sense op place is wat hij noemt de vatenstructuur, welke te maken heeft met de lokale culturele identiteit. Dit wordt verklaard als een resultaat van een lange historie van ruimtelijke praktijken en gewoonten. Om een levendige ontwikkeling van het vatenstelsel in stand te houden is het, in de optiek van Jackson, essentieel om de plek in die zin te verstaan en ook verder te ontwikkelen.

Limburg, de regiovisie 2008-2028 van het atelier gebiedsontwikkeling Midden Limburg". Als conclusie wordt in dat rapport geformuleerd dat Weert stad met een natuurlijk vriendelijk karakter is, die zich in alle richtingen kan oriënteren. Toeristen ervaren de stad doorgaans als vriendelijk, overzichtelijk en met een menselijke maat.

De identiteit die bij Weert past kenmerkt zich blijkbaar door een natuurlijke uitstraling van rust, ruimte en overzichtelijkheid. Deze kenmerken gelden niet alleen voor de binnenstad maar stralen ook uit naar de stadsrand en het groene buitengebied. Twee vragen kunnen hierbij opkomen: hebben deze elementen een link met de geschiedenis van Weert en kan door een juiste koppeling van deze kenmerken het verblijfsklimaat in Weert wellicht nog meer versterkt en aantrekkelijker gemaakt worden. Als dit mogelijk is kan dit namelijk zijn weerslag vinden op economisch, politiek, educatief vlak en zelfs op (inter)nationale relaties alsook op het dagelijkse niveau van menselijke omgang en gedrag.

Positionering

Om de culturele identiteit, rond de omschreven elementen rust en ruimte te bepalen dient allereerst naar de kern daarvan gezocht te worden. Als deze kern opgesloten ligt in de erfgoedaspecten binnen de leefomgeving dan zijn ze "eigen". Eenmaal gevonden volgt de fase van positionering. Identificatie is daarbij van groot belang: de stad moet zichzelf kunnen terug herkennen in het beeld dat in de stad besloten ligt en dat de stad uitdraagt.

Als de unieke identiteit van de stad gevonden is, kan gezocht worden naar de bouwstenen waaruit dat onderscheidende erfgoed-DNA is opgebouwd. Dit leidt tot de kernvraag: wat is het onderscheidende karakter van erfgoedaspecten in de Weertse leefomgeving? En vervolgens: hoe kunnen die onderscheidende elementen door de juiste koppeling worden geoptimaliseerd.

Om de erfgoedruimte van Weert te duiden, zullen de volgende elementen worden geanalyseerd:

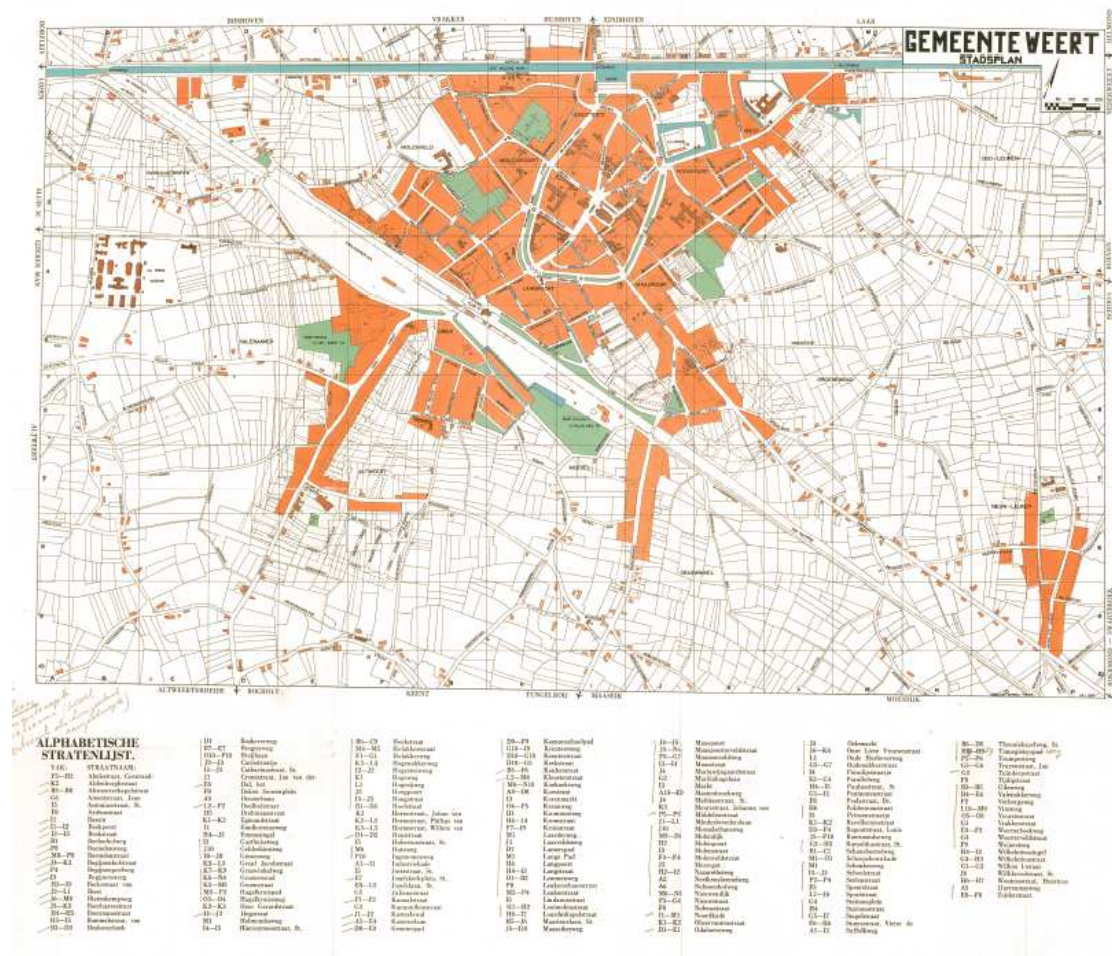
- 1) de opbouw van de erfgoedruimte
- 2) de *sterke punten* in de erfgoedruimte:
 - a. de ruimtelijke lijn Markt- Biest (Weert – Van Hornestad)
 - b. de daarmee onlosmakelijk verbonden erfgoedaspecten rond zingeving en bezinning
- 3) de eventuele bovenlokale / -regionale relaties.

Elementen van stadswording in de post-industriële tijd

Dat wat hierboven beschreven is over de genius-loci is in een tijdsbestek van vele eeuwen gegroeid¹⁶. Interessant is de vraag waar, en in welke mate, er sprake is van stedelijke continuïteit. Uit onderzoek blijkt dat steden welke rond de tiende eeuw ontstaan zijn, daar ontstonden waar zich een mix voordeed van commerciële kansen, beschikbare arbeidskracht, efficiënte voedselvoorziening, bescherming en "heerlijke" medewerking. Dat type stad werd, in Noordwest-Europa de drager bij uitstek van een nieuwe stedelijke cultuur. In de ontwikkeling van deze steden, waarvan Weert een voorbeeld is, blijft veelal de middeleeuwse stadsstructuur gehandhaafd. Vele eeuwen behouden deze steden ook een overwegend agrarisch karakter. Vanaf het industriële tijdperk, rond 1900, zet een transformatieproces in. Weert is in het midden van de twintigste eeuw aangewezen als *industriële groeikern*. Dit betekende dat de industriële bedrijvigheid in de stad, binnen en buiten de singels, een enorme ontwikkeling kende. Het centrum van Weert kende een levendig woon- werk en winkelklimaat. De bereikbaarheid van de industrieën in het centrum was belangrijk in de infrastructuur. Tevens was dit de aanzet voor grootschalige stadsuitbreidingen buiten de singels, met als gevolg de bevolkingstrek van het platteland naar de (uitgebreide) stad.

Met de zich wijzigende economische expansie in het derde kwart van de twintigste eeuw verplaatsten zich vrijwel alle industrieën naar de, in die tijd nieuw aangelegde, industrieterreinen. De plaats van de industrieën werden, althans in het stadscentrum, sinds die tijd steeds meer ingenomen door winkels. In vele gevallen ging dit gepaard met een sterke reductie de woonaccommodatie-sfeer in de binnenstad. De binnenstad werd hoofdzakelijk een winkel- en werkgebied.

¹⁶ In tegenstelling tot de gegroeide stad kennen we de gestichte stad. Deze vorm van stadswording kennen we nog tot in de huidige tijd (bij voorbeeld poldersteden als Dronten, Almere en bij Vinex-ontwikkelingen).

afb. 1 stadsplattegrond (1952), waarop aangegeven de industriële bedrijven binnen- en buiten de singels.

Het belang van de winkelnering als economische factor bereikte in de laatste decennia van de vorige eeuw een hoogtepunt. West-Europese binnensteden zijn sinds die tijd veelal ingericht als *promenades*. De stadsinrichting kwam in het teken te staan van het midden- en kleinbedrijf. Alles staat sindsdien in het teken van het zo optimaal mogelijk faciliteren van de stadsbezoekers. Het fijnmazige stedelijk weefsel, van achterstraten, stegen en paden, met poorten welke toegang gaven tot deze achterstad, transformeerde. De functie verandert naar een logistieke functie gericht op de bevoorrading van de winkels: magazijn, opslagruimte, laad- en losplaatsen of achtergangen van winkels. De bewoning in de achterstad verdween daardoor nagenoeg geheel. Deze verdween overwegend naar woonruimtes boven de winkels. Dit betekent dat naast het transformeren van de zichtzijde van de stad, ook de achterzijde een sterke verandering doormaakt. De middeleeuwse stadstructuur is evenwel nog in essentie bewaard gebleven.

Het winkelgebied in het centrum van Weert bestaat sindsdien uit het langgerekt *kernwinkelgebied* welke zich uitstrekt rond het middeleeuws Marktgebied, omsloten door een vijftal winkelstraten. Om de stad voor de bezoekers aantrekkelijk te houden veranderde in die periode de rol van de horeca. Horecaondernemers kregen de gelegenheid om de ruimte voor het cafépand uit te breiden met terrassen op de promenades. Eveneens werd de concurrentieslag tussen steden onderling aangewakkerd. De organisatie van evenementen *in het centrum* van de stad, om de aandacht van de toeristen te wekken wordt van belang. Vooral cultureel-georiënteerde evenementen blijken publiek naar de stad te lokken. Straattheater, muziekfestivals, musicals in de openlucht zijn voorbeelden daarvan.

Het stadscentrum verandert daardoor een in winkelgebied met horeca-aankleding. Sinds het begin van de 21ste eeuw, als een van de gevolgen van het stagneren van de economische groei, verschaalt het winkelaanbod in de winkelstraten. Het gevolg is leegstand van winkelpanden, welk een sterk negatief effect heeft op de aantrekkelijkheid van het stadscentrum. De economische factor, welke sinds het midden van de 20ste eeuw van groot belang is, krijgt een flinke deuk. De zoektocht naar het weer aantrekkelijk maken van het stadscentrum wordt actueler dan ooit te voren. In de visie op het stadshart wordt gestreefd naar een concentratie van winkels in het kernwinkelgebied. Andere functies die ontmoeting en beleving stimuleren krijgen daardoor de ruimte om de ontstane lacune te vullen.

In deze zoektocht blijkt het wezen van de stad, hierboven beschreven als de *genius loci*, van groot belang. Het zoeken naar een juiste (samenwerkende) mix van erfgoed, cultureel, winkels en horeca kan een aanknopingspunt zijn.

Een belangrijke vraag, waarop een antwoord gegeven wordt in deze notitie, is: wat vormt, binnen de erfgoedruimte van Weert, het unieke karakter?

Begripsbepaling

In deze visie worden begrippen gebruikt welke enige uitleg nodig hebben.

De erfgoedaspecten in de leefomgeving, ook wel erfgoedruimte genoemd, kan worden uitgelegd als de materiële (fysieke) en immateriële (spirituele, zingevende) omgeving. Deze erfgoedruimte heeft zich in de loop der tijd gevormd en presenteert zich heden-ten-dage.

De erfgoedelementen zijn (uit erfgoeddoogpunt) belangrijke functies welke onderdeel uitmaken van de erfgoedruimte. Hiertoe behoren ondermeer het gemeentearchief, de musea, de archiefleeszaal en de museumdepots. Andere voorbeelden van erfgoedelementen zijn: fysieke en digitale stilte- en rustlocaties;

*De *genius loci* is een vrij breed geaccepteerd begrip en drukt de geest, of wel de eigenheid, van een plek uit.*

Tenslotte wordt de term *Erfgoedpodium* gebruikt. Dit is de meer bepaalde locatie binnen een erfgoedfunctie, waar zaken welke betrekking hebben op erfgoed (kunnen) worden getoond en van waaruit een verbinding wordt gelegd met erfgoedaspecten in de leefomgeving.

Structuur en verbinding van erfgoedaspecten in de Weerter leefomgeving.

De sterke punten in de erfgoedruimte van Weert

In de studie *City branding* schrijft auteur Berci Florian: "Terwijl het publiek meer en meer verlangt naar keuze, diversiteit, onderscheidend vermogen en diepgang om de eigen individualiteit te kunnen verrijken en om zich emotioneel met zijn leefomgeving te kunnen verbinden, lijkt het aanbod juist steeds monotoner en voorspelbaarder te worden. Steden dreigen daardoor het vermogen te verliezen om zich te onderscheiden, om emotie, binding en betrokkenheid teweeg te brengen. Die steden worden onpersoonlijk, anoniem en tenslotte onleefbaar". Het behouden van historische elementen, erfgoed roerend en onroerend is van belang. Deze elementen geven karakter, variëteit en betekenis aan een stad.

Oorsprong en stadswording¹⁷

De stadsstructuur van Weert gaat terug op een vroegmiddeleeuws grondplan. In essentie bestaat het grondplan uit een omgrachte stad, een marktplein met daaraan gelegen het stadhuis (het huidige Jacob van Hornemuseum) en de Sint Martinuskerk. Op deze markt komen de vijf hoofdstraten uit. Naar de huidige stand van onderzoek ligt een belangrijk moment van stadswording van het oude kerkdorp Weert rond het jaar 1250. Dan betrekken namelijk de Heren van Horne de Aldenborgh. Dit versterkte huis (*hospitium*) krijgt onder Willem III van Horne door de aanleg van de grachten en wallen (tussen 1264 en 1304) een bescherming. Vanaf 1296 wordt de Weerterbeek gegraven vanaf de Aa-beek in de omgeving van Bocholt (B). Dit om zowel de stadsgracht als de gracht rond de Aldenborgh van water te voorzien¹⁸. Twee belangrijke momenten in de vroege stadswording van Weert zijn: de erkenning van de Heer van Horn als heer van Weert (1306) en de verlening van het marktrecht (1414).

afb. 2

Situatieschets begin 16^e eeuw:
Nijenborgh (Hoofd-, voorburcht en
Tiendschuur) en Aldenborgh (van
links naar rechts)

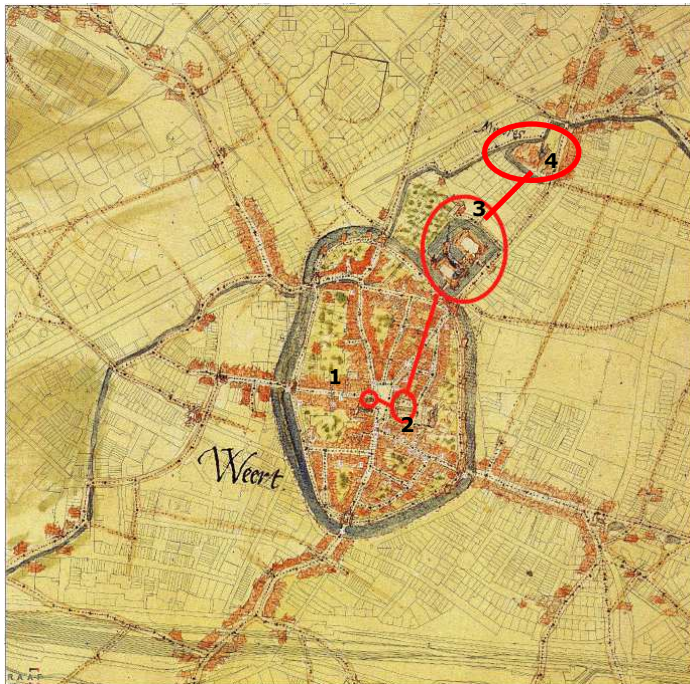
¹⁷ voorbeelden en kenmerken van stadswording zijn ondermeer beschreven in: Engen, H. van 2005: Geen schraal terrein. Stadsrechten en het onderzoek naar stadswording. Schotten, J. 2013 Stadswording in de late middeleeuwen in archeologisch perspectief.

¹⁸ Een aftakking van de gegraven Weerterbeek liep door de stad. Zij kwam binnen bij de Beekpoort en verliet de stad tussen de Morregat- en de Hoogpoort. De parallel aan deze aftakking gelegen straat werd 'Op de Beeck' genoemd. Het water werd onder meer gebruikt als spoelwater voor een later aan het Morregat gelegen ververij. Waar de Hoogensteenweg op de beek uitkwam, lag een spoel waar huisvrouwen de was uitspoelden (bleekvelden). Behalve deze aftakking had men ook een verbinding dwars door de stad gegraven tussen de gracht aan de huidige Emma- en Wilhelminasingel. Deze noemde men in 1496 'de Speelhuijsgraeve' omdat ze langs 'Het Speelhuijs' liep (het latere stadhuis). Van het water van dit kanaaltje maakten ook weer ververijen gebruik, onder andere de blauwververij 'Het Blauwe Schaep' welk destijds naast het stadhuis lag.

afb. 3 Maquette van de hoofd- en voorburch van het eens machtige waterkasteel van Weert

Met de groei van Weert als centrum van het graafschap Horn-Woensel besluiten de heren van Weert de residentie meer naar het centrum te verplaatsen. Al vóór 1432 werd gestart met de bouw van een nieuw kasteel, de Nijenborgh. Deze waterburcht, net buiten de ommuurde stad gelegen deelt zijn water met de stadsgracht en vormt zo een geheel met de stadsverdediging. Weert wordt daarmee een vestingstad.

afb. 4 plattegrond omstreeks 1565 (Jacob van Deventer) met daarop aangegeven de hoofdstructuur van erfgoedaspecten:

1. historisch stadhuis
2. St. Martinuskerk
3. ensemble kasteel van Weert (Nijenborgh)
4. Aldenborgh

Enkele jaren later vormt de stichting van het Minderbroedersklooster in de Aldenborgh in 1461 een belangrijk moment in de stadswording van Weert. De Aldenborgh werd door graaf Jacob van Horne ter beschikking gesteld als klooster. De stichting van dit minderbroederklooster door graaf Jacob I (op verzoek van zijn vrouw Johanna van Meurs) komt niet uit de lucht vallen. Het stichten van

kloosters in de vijftiende eeuw is een belangrijk gegeven in de stadswording. In die tijd was de religieuze component van groot belang. Men was in die tijd namelijk geraakt door de oprechte en vrome Franciscaanse hervormingsbeweging. De minderbroeders, volgelingen van Franciscus¹⁹, spreken de taal van het volk. Zij waren vaak in grote getale aanwezig in de stad. In de volkstaal voeren zij openbare toneelspelen en kluchten op. Zij gebruikten afbeeldingen en voorbeelden die de bevolking begreep, zoals bijvoorbeeld het oudste kerststalletje van Noord-West Europa, welk in Weert wordt bewaard. Zij zijn niet elitair²⁰ en kennen daardoor een grote populariteit. Deze populariteit geldt ook nog in latere eeuwen. Weert kende in de eerste helft van de twintigste eeuw nog een grote groep volgelingen van Franciscus verzameld in de charitatieve Derde Lekenorde. Jacob van Horne deed afstand van de materiële "verworvenheden" als graaf van Weert en trad als kloosterling in binnen de orde van de minderbroeders. Daarmee zijn persoonlijk ideaal van menslievendheid volgend.

Het ideaal van menslievendheid is in de 19de eeuw en begin 20ste eeuw meer uitgelegd naar de maatschappelijke component: de stichting van kloostergemeenschappen en charitatieve lekgemeenschappen. In de huidige tijd is de behoefte aan zingeving en bezinning sterker dan ooit tevoren, zowel onder jongeren, jonge gezinnen, volwassenen als senioren. Een hernieuwde belangstelling hiervoor is opmerkelijk. In deze zin kunnen de erfgoedaspecten in de leefomgeving een tegengewicht in de balans bieden: als reactie op levendigheid door evenementen en drukte in de werkstad, ruimte en rust in de leefomgeving.

De Heren van Weert hebben indertijd goed ingeschat dat het Franciscaans gedachtengoed een goede voedingsbodem vond in, én goed paste bij de Weerter volksaard. Van oudsher is dat een aard van harde werkers en handelaren. De natuurlijke kracht van Weerter volksaard ligt nog altijd in het spontane en gemoedelijke²¹. De werkstad met inwoners die van nature de houding "doe maar gewoon" uitstralen.

Naast de component van zingeving en bezinning speelde overigens ook indertijd al een zakelijke. Een belangrijke factor hierin was de verbinding. Het Bourgondische hof, waarmee ook de familie van Horn relaties had, speelde daarbij een grote rol. In vele steden werden kloosters geschonken door rijke, adellijke plaatselijke families. De stichting van kloosters droeg bij aan de stadswording. De minderbroeders waren daarbij favoriet²², omdat zij geen uitgebreide bezittingen (land) hadden.

¹⁹ Franciscus van Assisi (1181/1182-1226). Heden ten dage herkennen de meesten hem vooral aan de band die hij had met dieren. Zijn naamdag is op 4 oktober (werelddierendag). Als jongeman, afkomstig uit een welgestelde familie wilde hij ridder worden. Echter als extroverte 'bon vivant' onderging hij plotseling een metamorfose: van de een op de andere dag gaf hij al zijn bezittingen weg ten behoeve van de armen. Sindsdien ging hij op weg als "minderbroeder". Hij wilde in plaats van rijk en geletterd alleen nog maar onder de minste van alle mensen zijn. Vanwaar deze strengheid en ascetische levenswijze? Om alles te hebben, gaf hij alles aan allen. Waarom ging hij bedelend door het leven, slechts in het bezit van een kleed, een riem en een paar sandalen? Hij verstond het als geen ander dat alle wereldse zaken alleen maar afleiding betekenen. Afleiding van het herinneren van de ware identiteit. Hij focuste zijn aandacht op wat hij werkelijk wilde. Daarbij heeft hij ook moeilijke perioden meegemaakt en ging van tijd tot tijd gebukt onder neerslachtigheid. Tegenwoordig zouden wij dit depressies noemen. Echter door zijn trouw aan zijn principes bleef hij een lichtend voorbeeld. Een leven in volkomen eenvoud, rust en zingeving nastrevend. Zijn volgelingen stonden al snel bekend als de vreugde broeders die elkaar en de mensen die zij al rondtrekkend tegenkwamen "pace et bene" wensen: vrede en alle goeds. Franciscus kon door zich "alles" te ontzeggen, zijn geest helder en zijn blik oneindig gericht houden op het herkennen van het goede in de mens. Eenheid ervaren in eenvoud. Nu acht eeuwen later is de mens nog steeds gebaat bij een ontmoeting met evenwicht en balans.

²¹ in tegenstelling tot bijvoorbeeld de kloosterorden der Benedictijnen en Norbertijnen

²¹ in dit kader kan een vergelijking met complementaire steden genoemd worden. Zogenaemde "spiegelsteden" kennen als van nature vaak tegenstellingen. De Weerter spiegelstad is van oudsher Roermond. Generaliserend is hierbij als tegenstelling te noemen een kenmerk uit de volksaard. De Roermondse volksaard wordt vaak als minder spontaan en meer elitair beschouwd. Als Weert in historisch opzicht een werkstad genoemd wordt, dan kan Roermond gekarakteriseerd worden als klerkenstad. Soortgelijke tegenstellingen komen bijvoorbeeld ook in andere spiegelsteden voor: Arnhem-Nijmegen, Deventer-Zutphen, Sittard-Geleen.

²² In tegenstelling tot de Benedictijner en Dominicaner broeders. Vanaf de 12^e en 13^e eeuw predikten deze (in de katholieke elite-kerk). De mis was in het Latijn, met de rug naar het volk. Er heerste een kloof tussen clerus en volk: de bevolking begreep hier niets van. De Benedictijnen werden daarom veelal ervaren als arrogant, zonder aandacht te hebben voor de bevolking.

Immers de minderbroeders kenden een veel groter belang toe aan zingeving en bezinning, het spirituele kapitaal. De materiële bezittingen (landerijen en gebouwen) bleven daardoor beschikbaar voor het heffen van belastingen.

Het karakteristiek eigene aan deze geschiedenis vormt de unieke kant aan de stichting van het klooster der Minderbroeders in Weert. Deze kloostervestiging heeft namelijk als enige in Nederland de tijden overleefd en bestaat nog steeds als klooster. Het klooster en het franciscaanse gedachtengoed is daardoor *in de loop van meer dan 550 jaar* van invloed geweest op de geschiedenis van de leefomgeving van stad en de regio. Daarmee is dit het meest invloedrijkste erfgoedaspect in de leefomgeving van Weert.

Er geldt zelfs een nationaal belang omdat naast dit spirituele zingevende centrum, de kloostergebouwen, het kunst- en cultuurbezit van de Nederlandse minderbroeders, voor zover dit niet meer binnen de orde gebruikt wordt, al meer dan dertig jaar in het Jacob van Hornemuseum bewaard wordt²³. Ook in dit opzicht geldt uiteraard dat de praktische kant van het kloosterleven de laatste decennia sterk aan aantrekkingskracht ingeboet heeft. De zoektocht en de behoefte, in alle leeftijdsfasen van de mens, naar rust, ruimte en contemplatie (bezinning) is de laatste decennia steeds evident daarentegen. In dit geval kunnen de erfgoedaspecten welke een relatie hebben met verbinding en zingeving, tussen de drukte in de dagelijkse leefomgeving een balansfunctie krijgen.

De erfgoedaspecten in de leefomgeving van Weert herbergen een balansfunctie, welke tussen de drukte van alledag, zingeving en bezinning, ruimte kan bieden voor ontmoeting. Dit vormt een karakteristieke eigenheid in de leefomgeving van Weert en komt tot uitdrukking in twee aspecten, welke een sterke verwevenheid met elkaar hebben:

- 1. de ruimtelijke erfgoedlijn Markt – Biest**
- 2. de historische en hedendaagse erfgoedaspecten in de leefomgeving gericht op verbinding, zingeving en ruimte**

²³ De oudste Weerter historische kerncollectie komt voort uit het in 1932 in Weert gestichte provinciaal Minderbroedermuseum.

Analyse van de belangrijkste erfgoedaspecten in de leefomgeving van Weert

1. de ruimtelijke lijn Markt – Biest (Weert – Van Hornestad)

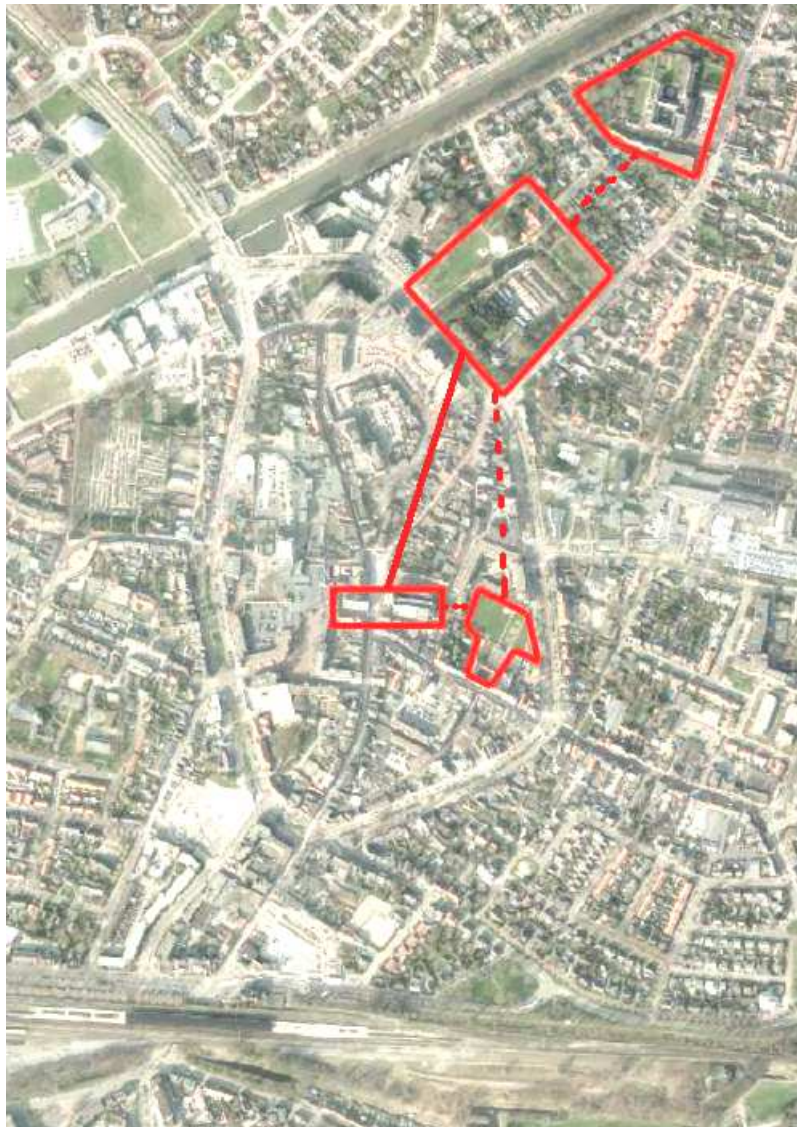
De structuur van de stad en de daaronder liggende invloedssfeer van wereldlijke en geestelijke macht leiden naar een centrale as welke loopt van de Markt naar de Biest. Aan de Markt zijn als erfgoedlocaties het voormalige stadhuis van Weert en de Martinuskerk de belangrijkste elementen. Deze twee erfgoedaspecten in de leefomgeving kunnen met een denkbeeldige erfgoedlijn verbonden worden met het kasteel op de Biest. De kasteellocatie bestaat in zijn optima forma uit de Nijenborgh (kasteelensemble) en de Aldenborgh (voormalig klooster Franciscanen). De structuur van deze lijn is thans echter onduidelijk. Een van de belangrijkste locaties in de erfgoedruimte van Weert (de Nijenborgh) kent namelijk een gesloten, diffuse en niet openbare functie. Daardoor wordt de heldere erfgoedlijn onderbroken en de belangrijke erfgoedlocatie van de Nijenborgh niet ten volle benut. De kasteellocatie is in de loop der tijd onttakeld geraakt. Deze onttakeling van dit erfgoedaspect in de leefomgeving van Weert, leidt tot een verkeerd signaal dat wordt uitgezonden zowel naar de inwoners als naar de stadsbezoekers.

Het meest verstorende ruimtelijk/functionele element in het stadshart wordt gevormd door het industriële element welk nog gevestigd is op de voorburch van het kasteelterrein. De hoofdburcht kent nog de oorspronkelijke woonfunctie²⁴. Een opwaardering van dit deel van de erfgoedruimte kan pas ontstaan op het moment dat de functie van de voorburch hersteld wordt. Dit betekent niet dat de historische setting exact in oude luister hersteld moet worden, maar wel dat deze locatie weer een ontmoetingsfunctie krijgt. Het ligt nog niet in de lijn der verwachting dat deze mogelijkheid zich in de nabije toekomst voordoet. Dit betekent dat er gezocht dient te worden naar een meer kansrijke mogelijkheid om de historische situatie recht te doen. Deze mogelijkheid concentreert zich momenteel rond de Tiendschuur. De Tiendschuur is eveneens een belangrijk erfgoedaspect binnen het kasteelcomplex²⁵. Het heeft sterk de voorkeur om de *functie* van de Tiendschuur, ook bij vervreemding, ondersteunend te laten zijn op het instand houden van de cultuurhistorische karakteristiek²⁶. De meerwaarde voor de omgeving kan alleen op die wijze in stand blijven.

²⁴ De destijds machtige waterburcht van Weert, met hoofdgebouw, kapel, cor-de-logis, binnentuin en bijruimtes werd in augustus 1702, tijdens de Spaanse successieoorlog, belegerd. Bij deze belegering werd het kasteelcomplex zwaar beschadigd, maar de hoofdburcht bleef daarna bewoonbaar. In de 18de eeuw raakte het kasteel echter in verval. De muren werden tenslotte afgebroken tot 12 voet (3 m.) hoogte. De ruïne bleef eigendom van de heren van Weert. In 1841 werd het complex verkocht aan Louis Beerenbrouck, burgemeester van Weert. De grachten, welke aanvankelijk liepen tot aan de kasteelgebouwen, waren voor meer dan de helft versmald. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, zijn de grachten gevuld met bouwresten van het oorspronkelijke kasteel. Het binnenterrein van het kasteelcomplex werd ruim 1,5 m opgehoogd. Zeer waarschijnlijk liggen ook op deze locatie thans de resten van het kasteel van Weert begraven. De kelders onder het kasteelcomplex (in ieder geval de hoofdburcht, het cor-de-logis en waarschijnlijk de kapel) zijn wellicht nog in tact en eveneens gevuld met resten van de kasteelruïne. De gracht tussen de hoofdburcht en de voorburch werd in de 19de eeuw door Beerenbrouck gedempt. De gracht rond het kasteelcomplex draagt in belangrijke mate bij aan de uitstraling van 'het ensemble van het kasteel'.

²⁵ De functie van de Tiendschuur was om één tiende van de opbrengst, welke de horigen (lees: agrariërs) aan de Heer van Weert verschuldigd waren, op te slaan.

²⁶ Bijvoorbeeld een sociaal-maatschappelijke functie, welke aansluit bij de omgeving (stadspark).

afb. 5

De fysieke lijnen in de erfgoedruimte:

- centrale as: historisch stadhuis - Martinuskerk
- Birgittinessenklooster
- Kasteelcomplex Biest
- Minderbroedersklooster (Aldenborgh) Biest

Binnen het erfgoedspoor Markt (Jacob van Hornemuseum/St. Martinuskerk) – Biest (Nijenborgh/ Aldenborgh) kunnen fysiek én digitaal denkbeeldige erfgoedlijnen worden uitgewerkt in bijvoorbeeld looproutes tussen stiltelocaties. Daarbij valt te denken aan verbindende routes tussen stads- en kloostertuinen, gekoppeld aan horecalocaties.

De levendigheid én, als tegenhanger, de beleving van het centrum kan door deze clustering worden opgewaardeerd. Deze looproutes kunnen vervolgens een doorgaande lijn vormen en zich uitstrekken via de stadsrand naar het groene buitengebied. (Deels) in verval geraakte, of verwaarloosde elementen in de erfgoedruimte kunnen daarbij hersteld en opnieuw beleefbaar gemaakt te worden. Een belangrijk element daarbij is een onderzoek vanuit het archief naar en de

wijze waarop de erfgoedruimte, en de daarmee samenhangende biodiversiteit binnen het stedelijke en natuurlandschap tot stand zijn gekomen²⁷.

Op die wijze kunnen erfgoedpodia ontstaan: locaties waar erfgoedelementen “beleefd” kunnen worden. Enkele daarvoor mogelijk in aanmerking komende locaties zijn in kaart gebracht in een eerste SWOT-analyse²⁸.

Binnen het ruimtelijk spoor zijn diverse sterke typisch Weerter erfgoedaspecten welke kunnen worden uitgewerkt in de *Museumvisie*. De primaire welke dient te worden uitgewerkt moet gericht te zijn op het kanaliseren van de mogelijkheden om de educatieve elementen in dit kader uit te voeren. Voorbeelden van erfgoedprojecten, passend binnen de leefomgeving van Weert, welke zich voor uitwerking in dit kader lenen:

a. *Top-100*

Philips de Montmorency en de St. Martinuskerk (nationaal Top-100 monument) met als centraal element het graf van Willem III-van Horne waarin het hart van Philips is bijgezet. De rol die Philips heeft gespeeld in (het ontstaan van) de 80-jarige oorlog en de rol van de (Weerter) martelaren van Gorkum daarin kennen een nationale allure;

b. *Folklore*

De erfgoedruimte van Weert biedt, mede door zijn structuur, vele mogelijkheden om zich te profileren met looproutes tussen rust- en stiltelocaties. Deze kunnen gecombineerd worden met activiteiten zoals concoursen, gildedagen, de beiaard, via amateuristische kunst- en sportbeoefening. Deze mogelijkheden met een identiteitsversterkend element kunnen geoptimaliseerd worden²⁹;

c. *Geschiedenis*

Weert heeft, net als iedere stad, een kenmerkende geschiedenis. Deze wordt nu echter onvoldoende gearticuleerd, of vooral vanuit heemkundige hoek benaderd. Ten behoeve van toerisme dient de erfgoedruimte een veel meer consistent beeld uit te stralen. De trekkersrol ligt in de kerncollectie van het Jacob van Hornemuseum. Cultuurhistorische verenigingen kunnen hierin ook een rol krijgen. Erfgoedparticipatie en -educatie, te beginnen bij het daadwerkelijk betrekken van de jeugd, draagt bij om het erfgoed beter voor het voetlicht te brengen én tevens daarin te participeren. Ook hier kan aandacht zijn voor projecten die in

²⁷ Samenwerking en participatie rond erfgoedaspecten dienen daarin een plaats krijgen:

a) items met directe impact

- functioneel erfgoedbeleid, zoals het transformeren van leegstaande complexen (zoals Perron-C, monumentale kerkgebouwen, industriële complexen);
- spillover effecten door het linken van erfgoedlocaties aan bijvoorbeeld horeca. Toeristisch onderzoek toont aan dat attractiebezoek nog een verbeterpunt is in Weert;
- spill- en crossover effecten en de meerwaarde van onroerend erfgoed in dat licht;
- de relatie met vastgoedwaarde (zie Cultuurkaart van Weert, over economische vitaliteit p. 38 e.v.).

b) items met indirecte impact

Hieronder vallen de categorieën die enerzijds wel duidelijk beïnvloed worden door (onroerend) erfgoed, maar waarvan het effect moeilijk traceerbaar danwel meetbaar is. Te denken valt aan citybranding, creatieve industrie (zoals bijvoorbeeld Perron-C, B-zone, C-Techlab), verbeteren van erfgoedkennis door erfgoededucatie, het benutten van erfgoed-eigendom, stimuleren van onderzoek en cultureel ondernemerschap, vergroten van de internationale oriëntatie, verbeteren van de toegang tot erfgoed en positionering op de erfgoedmarkt.

²⁸ Deze is op 5 februari 2014 in de informatieve raadsbijeenkomst met de commissies Ruimte en Welzijn gepresenteerd.

²⁹ Door samenwerking en erfgoedparticipatie zijn ook in andere domeinen binnen de erfgoedruimte geschikte voorbeelden te vinden:

- de wereld van de natuur: bron voor het decor van de groene stad: zie bijvoorbeeld: www.dwaalfilm.eu
- de filosofie en psychologie: stiltelocaties in combinatie met straattheater
- religie, politiek en historie: heemkundig onderzoek in archief en bibliotheek
- folklore of toegepaste kunsten: link met historie (culinaire elementen: Antje, vlaai)
- geschiedenis en erfgoed
- kunst in openbare ruimte en erfgoedaspecten
- mode en populaire cultuur: toegepaste kunst in openbare ruimte en MKB
- ontmoeting en debat: lokale omroep, leeszaal en bibliotheek

samenwerking met MKB Weert kunnen worden uitgewerkt, rond typische Weerter thema's.

d. *Culturele identiteit*

De culturele identiteit van Weert optimaliseren door historische elementen welke uniek zijn voor Weert, te presenteren door deze voor het voetlicht te brengen:

- Centrumstad in het graafschap Horn-Woensel (Weert – Van Hornestad);
- Vestingstad met waterburcht;
- De overgang van de soevereiniteit van Weert in vele handen tot het uiteindelijk bij Nederland komt (o.a. is het Weerts-dialect uniek en heeft als Europese taal de meeste klinkers, mondiaal gezien is het Weerts een van de meest klinkerrijke talen);
- Regionale koploper in de euregionale handelsgeschiedenis van de 14^e tot eind 15^e eeuw;
- Bovenlokale koploper in de industriële revolutie in de negentiende eeuw, industriële groeikern vanaf het midden van de twintigste eeuw;
- Kloostergemeente, en als uitvloeisel hiervan onderwijsgemeente, tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog en als vervolg de bovenregionale geschiedenis van het Bisschoppelijk College direct na het midden van de twintigste eeuw.

Het erfgoedpodium rond de Tiendschuur en het stadspark kunnen geoptimaliseerd worden tot *history experience podium*, zoals omschreven in de Visie op het stadshart (hoofdstuk 3, p. 31). Het ruimtelijk spoor Markt-Biest kan in dat geval naar zijn essentie worden teruggebracht. Dit past in een historische lijn, immers sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw, toen Weert als industriële groeikern werd aangewezen, hebben tientallen kleine en middelgrote industrieën, die in het centrum gevestigd waren, een herlocatie gevonden op een van de industrieterreinen. Daarmee kan ook de ontmoetingsfunctie van deze omgeving worden gerevitaliseerd. In de historie kende namelijk het kasteelterrein ook een ontmoetingsfunctie.

afb. 6

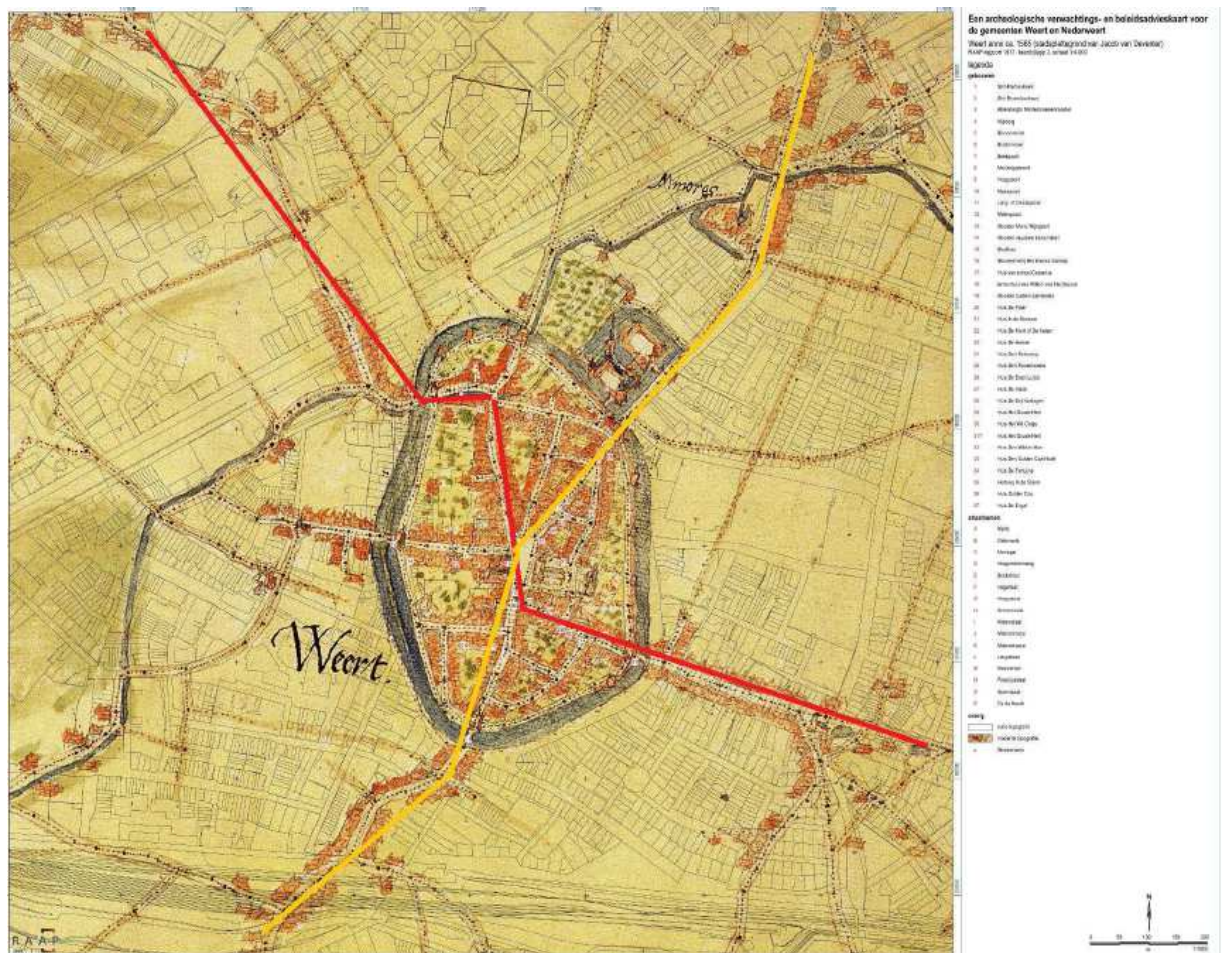
In het history-experience park kan de erfgoedlocatie van het kasteel van Weert in optima forma worden verbeeld. Waarin het historisch ensemble rond het kasteel:

- 1) hoofdburcht
- 2) voorburcht
- 3) tiendschuur

2. Erfgoedaspecten gericht op verbinding en economie

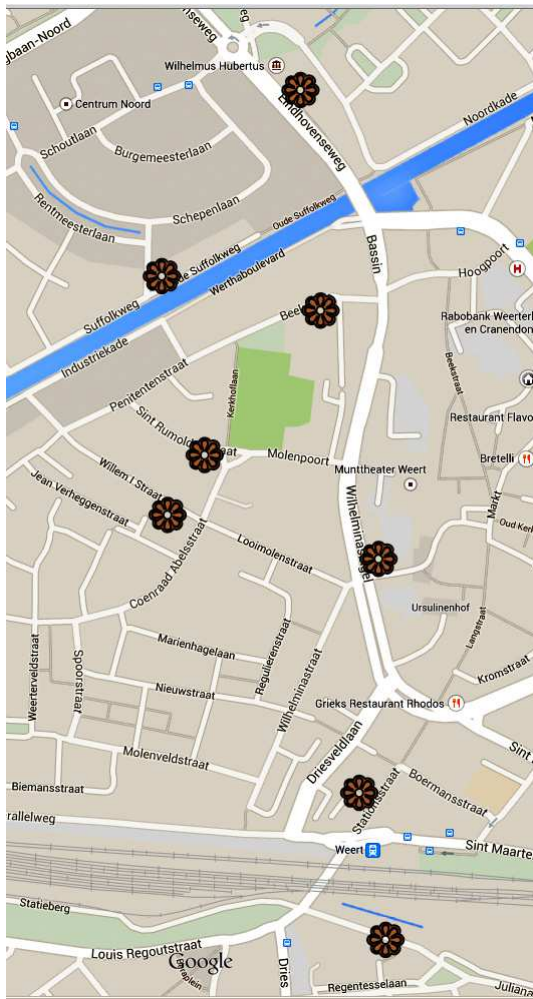
In de zogenoemde *Gouden Eeuw van Weert*, zijnde de vijftiende eeuw, kende de stad een verbindende structuur gebaseerd op knooppunten³⁰. De wegenstructuur welke leidde tot deze knooppunten was enerzijds Noord-zuidwest gericht op de zuidwestelijke handelsroute vanuit Antwerpen en het Overloons-"Duitse" achterland. Op historische kaarten voerde dit traject van de Oude Hushoverweg via de Markt en Maastraat naar de Maaspoort. De tweede verbindingsroute kent een oriëntatie vanuit het Noordwesten naar het zuiden. Op historische kaarten verloopt deze route vanuit het Aa-dal ('s Hertogenbosch) via de Biest naar de Markt en Langstraat naar de zuidelijke route naar het "Belgische" achterland, thans via de Maaseiker- en Bocholterweg.

In essentie kent Weert hedentendage nog steeds de potentie van deze historische verbindinglijnen. De eerste is de zuid-noord verbinding via het spoor en de A2, de tweede is de zogenoemde *Golden Mile*, welke aansluit aan het tracé van de Zuid-Willemsvaart en de nog in ontwikkeling zijnde Euregionale spoorverbinding gericht op Antwerpen-Leuven.

³⁰ zie: Coenen, J., *Op de keper beschouwd. Een geschiedenis van Weert, deel 1 prehistorie-1568*. Weert 2007

afb. 7 De historische handelsroutes (noord-zuid en oost-west) gericht op het centrum van Weert. De erfgoedaspecten welke binnen deze verbindingsstructuur vallen, hebben van oudsher een op handel en economie gerichte functie. Het gaat de omvang van deze visie te buiten om alle aspecten in dit kader te analyseren. Een belangrijke is gericht op de agrarische landbouw in het stadscentrum. Een essentiële erfgoedfunctie, gericht op handel en nijverheid, welke hierbij hoort is die van de molen. Voor informatie over de onderstaande verdwenen stadsmolens, welke een relatie hebben met de graven Van Horne zie: www.molensinweert.com

afb. 8 De (deels) verdwenen stadsmolens van Weert, welke in relatie staan met de geschiedenis van de Van Hornes.

3. erfgoedaspecten gericht op ontmoeting en zingeving

Een sterke kern in de leefomgeving van Weert vormen die erfgoedaspecten welke gericht zijn op ontmoeting en zingeving. Diverse fysieke elementen zijn daarvan nog aanwezig zijn in de erfgoedruimte, zowel boven- als ondergronds.

Centraal hierin de elementen welke gelokaliseerd zijn aan de Markt:

- a) het voormalige (in essentie) middeleeuwse stadhuis, waarin gevestigd het Jacob van Hornemuseum. Met daarin gehuisvest de nationale kunstcollectie van de Minderbroeders;
- b) de St. Martinuskerk, een spiritueel en fysiek top-100 monument. Beide vormen een sterke op zingeving en bezinning gerichte tandem. Er kunnen kansen ontstaan als van daaruit, de overige elementen in de Weerter erfgoedruimte, gericht op zingeving, bezinning, ruimte, eenheid en contemplatie, kunnen worden opgewaardeerd.

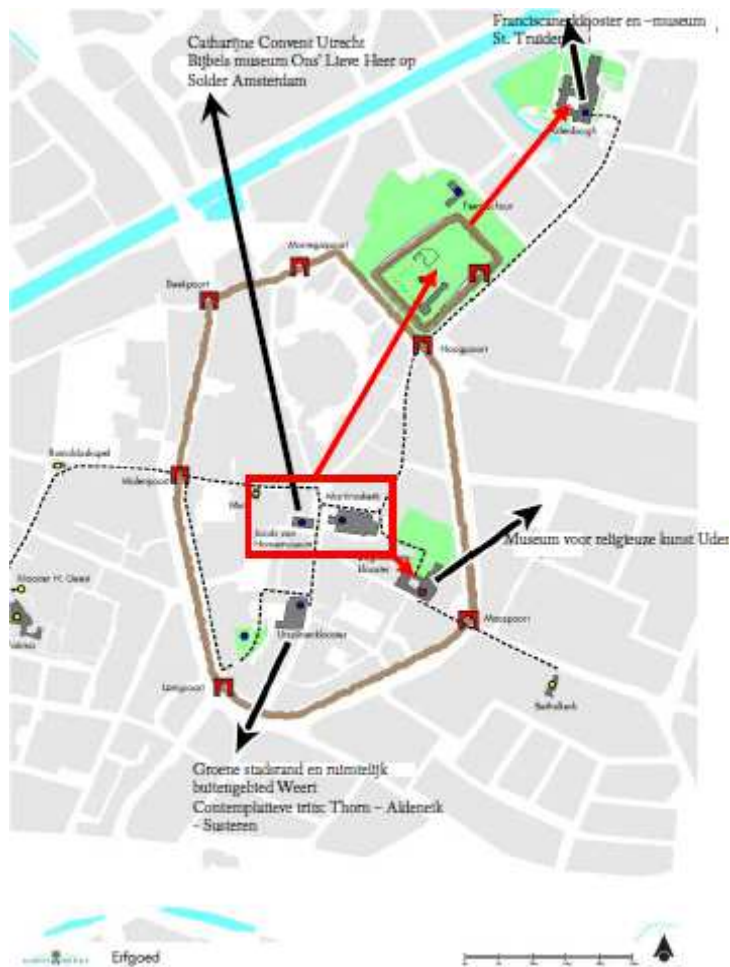
In het Jacob van Hornemuseum is een heroriëntatie op de (nationale) geschiedenis en het gedachtengoed van de Minderbroeders noodzakelijk. Deze bezinning over dit onderdeel van de kerncollectie is een van de onderwerpen in de Museumvisie, welke als vervolg op deze visie zal worden uitgewerkt. Naast deze heroriëntatie zijn van belang:

1. het meer inzetten op wisselexposities voor een breed publiek. Met als uitgangspunt de kerncollectie van het Jacob van Hornemuseum, worden in die exposities daarbij passende objecten uit de heemkundige collectie en de moderne kunstcollectie van Weert getoond;
2. meer in zetten op de *balansfunctie*, welke vanuit de kerncollectie met verwijzing naar de erfgoedaspecten in de leefomgeving aanwezig is. Deze functie biedt de mogelijkheid tot reactie op de drukte van de huidige maatschappij middels een behoefte aan zingeving en bezinning. Enkele thema's die daarbij van belang kunnen zijn:
 - o de heemkundige erfgoedaspecten uit de brede leefomgeving van Weert, zowel historisch als hedendaags, gericht op alle aspecten van de samenleving;
 - o de moderne kunstcollectie, met de kerncollecties welke gericht zijn op spiritualiteit; Als voorbeeld kan hierbij bijvoorbeeld gedacht worden aan:
 - de ruimtelijke mogelijkheden in erfgoedaspecten, welke in de leefomgeving van Weert met elkaar in relatie kunnen worden gebracht³¹.
 - historische locaties in de hedendaagse leefomgeving, bij voorbeeld De Lichtenberg³².
3. beide eerder genoemde elementen kunnen als typisch Weerter eigenheid vervolgens worden uitgewerkt met boven-regionale aspecten. Daarbij kan bijvoorbeeld worden ingespeeld op de (inter-)provinciale ambitie op het gebied van specialisatie, welke kan leiden tot ketenvorming met vergelijkbare musea: Bonnefantenmuseum Maastricht (Limburgse collectie); Museum voor religieuze kunst Uden; Catharijne Convent Utrecht en het Bijbelsmuseum/Ons' Lieve Heer op Solder Amsterdam. Dit versterkt het streven naar

³¹ Vanuit de beide centrale erfgoedelementen Jacob van Hornemuseum – Martinuskerk kunnen denkbeeldige erfgoedlijnen naar stilte- en ontmoetingslocaties getrokken worden: bijvoorbeeld het Birgittinessenklooster in de Maasstraat (het oudste nog functioneel in gebruik zijnde klooster, met ontmoetingsfunctie), via de historische band die er ligt met het Minderbroedersklooster op de Biest (ontmoetingsfunctie), de voormalige kloosterkerk (thans Paterskerk), de voormalige parochiekerk van de parochie H. Franciscus van Assisi (thans Franciscushuis) en de Fatimakerk (thans Fatimahuis). Vanuit de historische verbindingssassen (noord-zuid en oost-west) kunnen combinaties gezocht worden met (boven)regionale aspecten;

³² als actueel voorbeeld: In het nieuwe Tivoli-Vredenburg muziektheater speelt momenteel permanent een film waarbij dit openluchttheater het decor vormt. De kunstenaar Aernout Mik maakte opnames voor een film rond het muziekstuk 4`33`` (4 minutes and 33 seconds) van John Cage. Met de film beoogt Mik een "buitenzaal" toe te voegen aan de vijf concertzalen, welke Tivoli Vredenburg heeft. De film bestaat uit 4 minuten en 33 seconde van stilte, waarmee Cage de luisteraar wilde bewustmaken van het – al dan niet – intentionele geluid om ons heen. Aernout Mik gebruikt deze (iconische) compositie omdat hiermee visueel de aandacht van het luisteren naar stilte weergegeven kan worden.

specialisatie en het onlangs door het Rijk ingezette beleid om het samenwerken van erfgoedinstellingen over de grenzen van provincie te versterken³³. Daarbij kan ook aansluiting gezocht worden bij het Europees Interreg-IV stilteproject www.onthaasten.eu. Vanuit de moderne spiritualiteit, welke aansluit op het Franciscaans gedachtengoed, past hier (in de context van de huidige mondiale crisis) de relativering van het materieel bezit, de levenskunst die ligt in het bewustzijn dat geluk niet komt uit zaken die buiten ons zelf liggen, maar juist uit hetgeen in de mens zelf verborgen ligt (contemplatie en spiritualiteit).

afb.9 enkele erfgoedaspecten in de leefomgeving gericht op zingeving en bezinning, uitgaande van de centrale as Jacob van Hornemuseum-St. Martinuskerk.

- a) de Birgittinessenabdij, met ontmoetingsfunctie;
- b) de erfgoedlijn (rood) naar het kasteel van Weert (Nijenborgh) en minderbroedersklooster (Aldenborgh);
- c) de (boven)lokale, euregionale en nationale verbindingsmogelijkheden (pijlen).

³³ zie bijvoorbeeld het advies van de Raad voor Cultuur *Ontgrenzen en verbinden (juni 2013)*. Bepleit wordt dat musea in inhoudelijke ketens gaan samenwerken, waarmee het begrip *Moedermuseum* nieuw leven wordt ingeblazen. Zo kan er een eind komen aan versnippering van de "Collectie Nederland" (zie het RvC-rapport: *Collectie Nederland*, juni 2013).

2. Uitwerking

De erfgoedpodia: het historisch archief en het museum

In de analyse zijn de diverse aspecten die erfgoed-identiteit van Weert vorm geven omschreven. Daarbij dient te worden opgemerkt dat het uitgangspunt van deze beschrijving past bij de visie op het stadshart. Reeds eerder is aangegeven dat door deze inkadering diverse andere aspecten, die eveneens van belang zijn voor de erfgoed-identiteit van Weert, buiten beschouwing blijven. Te denken valt aan de erfgoedruimte rond het urnenveld Boshoverheide (ca. 1000 v.Chr. ontstaan), welke van belang is in de prehistorische ontstaansgeschiedenis van Weert. Uit recent onderzoek blijkt dat de omvang van deze locatie (minimaal 32 ha) duidt op een aantrekkingskracht uit de verre omgeving. De bewoningsgemeenschappen welke dit grafveld omzoomden dateren weliswaar uit een tijd lang voordat de stad Weert ontstond, echter zijn zeker van belang, willen wij de ontstaansgeschiedenis van Weert begrijpen. De geschiedenis van de plattelandsdorpen rondom Weert, met name de geschiedenis van Stramproy, blijft eveneens buiten beschouwing. Een nader onderzoek is nodig om de relaties met de geschiedenis van Weert in kaart te brengen. In het kort worden enkele uitwerkingen beschreven rond de in de analyse genoemde drie belangrijkste Weerter erfgoedaspecten.

podia

Als erfgoedpodia, dat wil zeggen locaties waar het erfgoed getoond wordt, kunnen onderscheiden worden: de Tiendschuur (heemkundig erfgoed Weert), het Jacob van Hornemuseum (bovenlokaal erfgoed in relatie tot geschiedenis Weert) en het gemeentearchief (historische archiefstukken i.r.t. geschiedenis Weert).

a) De Tiendschuur. Zoals in de analyse is aangehaald, kan het wenselijk zijn om de museale en verbindende elementen onder te brengen op één locatie. Eveneens blijkt uit de analyse dat de meest ideale locatie, althans vanuit erfgoed-oogpunt, in het centrum van de stad gezocht moet worden. Vanuit dit oogpunt gezien wordt de Tiendschuur overbodig als museumlocatie. Bij vervreemding dient evenwel rekening gehouden te worden met een functie passend bij de maatschappelijke doeleinden³⁴ welke de Tiendschuur kan vervullen, als het stadspark kan worden opgewaardeerd tot ontmoetingsplek³⁵.

b) Het Jacob van Hornemuseum wordt in deze visie als meest centrale locatie gezien³⁶. Het samenbrengen van de diverse collectieonderdelen vergt een uitbreiding van deze locatie. Uit een eerdere inventarisatie blijkt dat de historische zolder hiervoor geschikt te maken is. Wat de mogelijkheden zijn met een deel van de historische kelder, als museumwinkel bijvoorbeeld, dient nog nader onderzocht te worden.

In deze benadering wordt het museum niet uitsluitend als expositiepodium. Er dient juist een verbindende werking die kan leiden tot ontmoeting van het museum uit te gaan.

³⁴ Concreet: bij vervreemding dient, althans vanuit erfgoed-oogpunt, de keuze niet te vallen op een dienstverlenende functie (kantoor, bedrijfspand), zie ook voetnoot 26.

³⁵ In de visie op het stadshart is deze ontmoetingsfunctie omschreven als History Experience Centre.

³⁶ In deze visie vormt de huidige collectie van het Jacob van Hornemuseum daarbij de kern, enerzijds in een vaste opstelling, en anderzijds in de wisselexposities. Bij de wisselexposities zijn de heemkundige erfgoedelementen uit de geschiedenis van Weert³⁶ belangrijk evenals objecten uit de Weerter moderne kunstcollectie.

In het coalitieakkoord 2014-2018 is opgenomen dat de archiefbewaarpplaats voor de komende vier jaar op de huidige locatie gehuisvest blijft (§ 5.1 p. 17, item e).

Met als leidraad het uitwerken van de drie Weerter erfgoedaspecten welke in de analyse genoemd zijn, dient gezocht te worden naar (maatschappelijke) partners, waardoor de verbindende functie versterkt kan worden. Een voor de hand liggende samenwerking op het terrein van ontmoeting ligt in de combinatie met de VVV-frontoffice.

De erfgoedaspecten gericht op verbinding en economie bieden mogelijkheden gericht op bovenregionale ontmoeting. Te denken aan studies en exposities naar reactiveren van historische handelsroutes. Hierbij hoort ook het in kaart brengen van een mogelijk herstel van de historische verbinding tussen het Centrum, de Nijenborgh en de Aldenborgh. Mogelijk kan daarin dan ook het historisch Patersklooster op de Biest als een erfgoedpodium fungeren.

Naast de fysieke locatie is de digitale component een belangrijke pijler binnen dit erfgoedpodium. In deze opzet dient het digitale element naadloos aan te sluiten bij de fysieke presentatie in het museum, en bij de verwijzing naar erfgoedlocaties in stad en regio. Een recent voorbeeld is onlangs gepresenteerd in Aken, bij gelegenheid van het keizer Karel-jaar³⁷. In een evocatieve opzet zijn diverse lagen met informatie over geschiedenis, monumenten en historische thema's op een aansprekelijke manier met elkaar in verband gebracht. De educatieve component heeft daar voor enthousiaste reacties gezorgd in het primair en voortgezet onderwijs. Voor Weert kan het centrale thema *Weert – Van Hornestad*³⁸ onderscheidend zijn. In het genoemde voorbeeld van Aken gebeurde dit in *staties*. Vertaald naar de Weerter situatie dienen de staties aan te sluiten bij de in de analyse genoemde thema's, zoals Martinuskerk, Kasteel, Minderbroedersklooster, historisch Stadhuis, Birgittinessenklooster. De fysieke én digitale lijnen komen samen in het Jacob van Hornemuseum.

c) Het gemeentearchief wordt in deze benadering primair gezien als onderzoekscentrum. De geschiedenis van Weert kan hier, met thema's rond verbinding en zingeving als belangrijk kader, bestudeerd en in kaart gebracht worden. Dit betekent dat de, in eerdere opvattingen gevolgde, noodzakelijke fysieke koppeling van gemeentearchief en museum in één erfgoedhuis, is komen te vervallen.

In deze optiek kan een koppeling gezocht worden met functies welke Bibliocenter kent. Leren, lezen en informeren naast de kernfunctie ontmoeting en debat stemmen in beide organisaties overeen. Bovendien ligt een koppeling naar verdere ontmoeting via de lokale omroep, in een media-centrum voor de hand. Daarbij kan de reeds bestaande huisvesting van Bibliocenter en Streekomroep zo mogelijk geoptimaliseerd worden. Aandachtspunten:

- kan de leeszaal van het gemeentearchief, als onderzoekscentrum, fysiek worden ondergebracht bij Bibliocenter? De komende jaren kan worden geïnventariseerd wat de (on)mogelijkheden zijn om vanuit een archiefbewaarplaats, archivalia beschikbaar te stellen aan bezoekers van deze leeszaal;
- kunnen de heemkundige collectieonderdelen, welke niet primair in relatie staan tot de kernthema's, wellicht op andere locaties worden geëxposeerd? Te denken valt aan *erfgoedwinkels* in (tijdelijk) leegstaande winkels of in andere expositieruimten, bijvoorbeeld in de bibliotheek;

³⁷ zie : www.route-charlemagne.eu

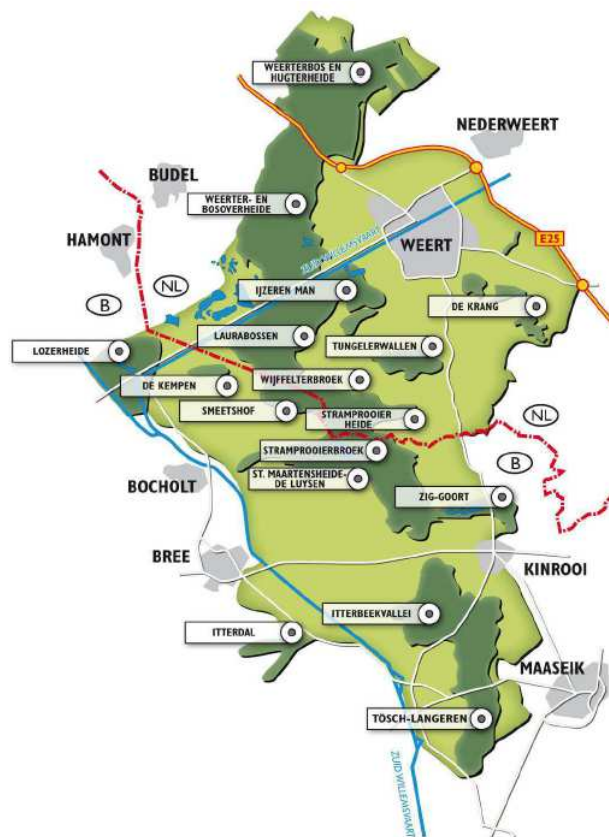
³⁸ Daarin kunnen de diverse componenten die onderscheidend zijn in de Weerter geschiedenis worden uitgediept. De spirituele component is hiervan een onderdeel. In het centraal iconografisch thema rond de Van Hornes passen de Weerter thema's in relatie toe stadswording. Deze thema's kunnen worden uitgebreid naar (boven)regionale historische thema's als urnenveld Boshoverheide, Lichtenberg, schansen etc.

- kunnen de collectieonderdelen, welke niet tot de kerncollecties behoren tijdelijk dan wel permanent opgeslagen worden? Wellicht kunnen onderdelen daarvan, conform de daarvoor geldende museumethiek, worden vervreemd.

De hierboven genoemde aspecten rond de erfgoedpodia vormen het kader welk nader uitgewerkt wordt in de museumvisie. De museumvisie wordt de richtinggevende aanzet om historie, toerisme en economie met elkaar te verbinden³⁹. Zoals uit de analyse blijkt kan de uitwerking alleen succesvol zijn als dit in een publiek-private samenwerking kan worden uitgevoerd. Daarmee sluit dit aan over wat hierover in de *Visie op het stadshart* is opgenomen.

³⁹ De spilfunctie vormt de collectie van het Jacob van Hornemuseum, deze is gericht op verbinding en zingeving. In de museumvisie zal het element ontmoeting nader moeten worden uitgewerkt. De sterke punten die daarbij aanbod komen zijn bijvoorbeeld:

- a) het bovenregionale karakteristieke landschapselement (stilte-rust-ruimte), de verbindingen passend in de biografie van het landschap (denk aan haagbeuken, eeuwenoude boomgroepen, de groene ruggegraat, veldkruisen en kapellen als bakens in het landschap);
- b) *denkbeeldige erfgoedlijnen* vanuit de tandem Jacob van Hornemuseum - Martinuskerk lopende lijnen naar erfgoedthema's versterken door looproutes (ofwel gedachtenroutes) met de daarin opgenomen stilte- en ontmoetingslocaties
 - spirituele aspecten, zoals de stadspatroon Martinus, Maria van Weert, minderbroeders, de (Weerter) martelaren van Gorkum, de Kerststal van Weert, feesten in het Franciscaans gedachtengoed (Sinterklaas, Sintemerte, Kerstmis), het spirituele aspect van de Boshoverheide;
 - ontmoetingsplekken met elkaar verbinden:
 - stadsboerderijen met poorten en achtertuinen (stiltelocaties)
 - kloosters met poorten en tuinen (stiltelocaties)³⁹, waarbij het Birgittinessenklooster in de Maasstraat met de kloostertuin het meest in het oog springt;
 - (historische) stadsgilden en hun patroonheiligen met herkenningspunten in het stadshart;
 - kenmerken van historische perioden die in Weert bijzondere impact kenden en waaruit elementen nationaal hun sporen hebben nagelaten. Zoals de Reformatie, de Beeldenstorm, de 80-jarige oorlog;
 - de wisselende stijlelementen doorheen de geschiedenis (gotiek, Renaissance, classicisme, neogotiek, moderne stijlen) en hun invloed op de wijziging van de erfgoedruimte, of gerelateerd aan ambachtelijke (artistieke) industrie in Weert, bijvoorbeeld het edelsmeden atelier Esser, orgelbouwer Vermeulen, lithodrukker Smeets;
 - het karakter van het religieus en parochiaal leven door eeuwen heen, waarbij in de erfgoedruimte van de stad en de dorpen ook de beschermde stads- en dorpsgezichten van belang zijn.
- c) de groene stad als centraal ontmoetingspunt in een omgeving van rust en ruimte:
 - de elementen rust – ruimte en groen, strekken zich uit in de leefomgeving zowel binnen de stadsgrenzen, als daarbuiten en in het uitgestrekt en dynamisch buitengebied. Een erfgoedelement dat hierbij van belang is in stadsrand, is de Lichtenberg als een van de toegangspoorten tot natuurgebied Kempen-Broek.
- d) projecten rondom typisch Weerter smaak. Accenten die kunnen worden gelegd op producten van eigen bodem (bijvoorbeeld: vlaai, Antje, culinair erfgoed).

afb. 10 de groene ruimte welke Weert omgeeft, kent een directe relatie met de aspecten zingeving, ontmoeting en bezinning in de erfgoedruimte.

3. Financiering

De *Analyse en visie op de erfgoedaspecten* in de leefomgeving is een uitwerking van het desbetreffende onderdeel in de *Visie op de binnenstad*. Daarbij is onder meer de ontwikkelkans die schuilt in erfgoedaspecten belicht. In essentie dient een visie niet belast te worden met cijfers. Het proces rond het beoordelen en honoreren van de in deze analyse en visie aangeduide mogelijkheden zal leiden tot het maken van definitieve keuzes. Waarbij een voorbehoud gemaakt dient te worden ten aanzien van keuzes, welke ten aanzien dit onderwerp mogelijk eveneens gemaakt worden, in de strategische heroriëntatie in het voorjaar van 2015.

Vervolgens kunnen er prioriteiten gesteld worden: de belangrijkste elementen dienen als eerste geagendeerd te worden voor uitwerking. Ingebed in elementen van de structuurvisie dienen deze te worden uitgevoerd door een bredere groep dan alleen de gemeente. De promotie en koppeling met publiek-private initiatieven is daarbij essentieel.

In de aanloop naar een definitieve keuze voor huisvesting van erfgoedfuncties zijn diverse locaties geanalyseerd en de kosten geïndiceerd⁴⁰. Voor de informatiebijeenkomst van de raadscommissie Ruimtelijke ordening en Welzijn van 5 februari 2014 zijn diverse locaties andermaal belicht, en in een SWOT-analyse gepresenteerd (zie bijlage 5). Indicatief zijn de onderstaande locaties geïnventariseerd:

Locatie	Eigendom	Monumentstatus	Functie
Tiendschuur	gemeentelijk	gemeentelijk monument	Fysiek passend binnen het historisch kasteelensemble Nijenborgh. Huisvest thans de heemkundige en moderne kunstcollectie. Bij ontmanteling oog hebben voor de historische functie. a) Kerncollectie én moderne kunstcollectie inpassen binnen wissel-expositiefuncties Jacob van Horne b) Overige collectie in langdurige (externe) opslag
Jacob van Horne	gemeentelijk	rijks monument	Kernexpositieruimte waarbinnen: a) wisselexposities gericht op variëteit aan erfgoedaspecten binnen de leefomgeving b) vaste collectie
Gemeente-archief (Beekstraatkwartier)	gemeentelijk	geen monumentale status	a) gemeente archief, tot 2018: locatieonderzoek vervolg b) leeszaal: locatieonderzoek samenwerking Bibliocenter (idea-store)

Nadat, aan de hand van de voorliggende visie, een definitieve keuze is gemaakt, kunnen de daarmee gepaard gaande kosten nader in kaart gebracht worden in de Museumvisie.

⁴⁰ Vanaf 2003 zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd voor de huisvestingsvraagstukken van het gemeentearchief en de gemeentelijke musea. In eerste instantie lag de focus op het samenbrengen van de erfgoedpodia in een *Erfgoedhuis*, waarbij de voormalige Martinusschool als meest geschikte locatie gold. De gemeenteraad is over de desbetreffende onderzoeken geïnformeerd in de raadsbrief van 7 juni 2012 (zie bijlage 4).

In de visie is de ambitie omschreven, in het onderstaand schema zijn de diverse uitvoeringselementen in een tijdsplanning gezet.

Aan elk thema is een trekker verbonden, en zijn samenwerkingspartners genoemd. De trekker neemt het initiatief om het thema, in overleg met de betreffende partners uit te voeren.

Het uitvoeringsprogramma kent een dynamisch karakter. Dit betekent dat er in de toekomst ook nieuwe thema's kunnen worden toegevoegd.

item	aspect	planning	trekker
a) economisch-toeristisch-cultureel			
Onderzoek publiek-private allianties	- verbinding - uitvoering	2015	gemeente i.s.m. private partijen: economisch-toeristisch-culturele denktank (waarin vertegenwoordigers MKB, CMW, erfgoed)
Onderzoek het verbinden van erfgoed-elementen	- verbinding fysiek - verbinding digitaal - uitvoering	2016	Museum – archief - Bibliocenter
b) erfgoedvenster, onlosmakelijk verbonden kader			
Museumnota		2015	Museum – John van Cauteren
Uitvoering museumnota	Haalbaarheid verbouwing Jacob van Horne	2015-2016	Museum – John van Cauteren
	Ontwikkeling/renovatie museumdepot	2016-2017	Museum – John van Cauteren
	Ontmanteling Tiendschuur	2015	Museum – John van Cauteren
Uitwerken visie op stadshart hoofdstuk 3	Koppeling met andere points of interest	Doelgroepen: 2015 Communicatie: 2015 Promotie: 2016	Museum – archief - Bibliocenter
Inventarisatie mogelijkheden archief-Bibliocenter		2014-2015	Archief/Bibliocenter – Jac Lemmens, Liesbeth Vogelaar
Vervreemding Tiendschuur		2015-2016	Sector Ruimte
Herhuisvesting archiefbewaarpplaats		2017-2018	Archief/Sector Ruimte – Jac Lemmens
Afronding Weerter geschiedschrijving		2015	Archief – Jac Lemmens

Bijlagen (separaat):

1. Rapport van de commissie cultuurhistorie betreffende de toegangspoort tot de voorburcht van het kasteelcomplex aan de Biest d.d. 29-02-2012
2. Een exemplarisch, nog nader uit te werken, voorbeeld voor de verbinding tussen de karakteristieke erfgoedaspecten en het fysiek roerend erfgoed rond de Martelaren van Gorkum in Weert
3. Enkele Weerter erfgoedaspecten welke zich lenen voor uitwerking:
 - de oudste kerststal van Europa, resp. de grootste kerststal van Nederland
 - de binnen het huis van Nicolaas passende rol van Sinterklaas in het licht van het contemplatieve spoor
 - de verbinding van contemplatieve elementen met ruimtelijk fysieke elementen, passend in de disciplines rust-ruimte-groen, waarbij de sterke erfgoedelementen betrokken worden (Martinuskerk, Birgittinessenklooster, kasteelcomplex etc.)
4. Brief aan de raadsleden d.d. 7 juni 2012, inzake onderzoeken naar investeringen in Martinusschool, Jacob van Hornemuseum en tijdelijke oplossingen voor archiefbewaarplaats. Met de onderzoeksrapporten: Quickscan Tiendschuur en Jacob van Horne (Tektonrapportnr. 11.06.10, d.d.13 maart 2012), Onderzoek tijdelijk behoud archiefdepot gemeentehuis Weert (Tektonrapportnr. 11.06.12, d.d. 3 juli 2012).
5. Locatie analyse erfgoedruimte Weert, gepresenteerd in raadscommissie Ruimtelijke ordening en Welzijn van 5 februari 2014.
6. Adviezen college-adviescommissies Roerend Erfgoed d.d. 10-07-2014 en Cultuurhistorie d.d. 21-08-2014 en 11-12-2014.

Colofon

December 2014
Gemeente Weert
Postbus 950
6000 AZ Weert

Portefeuillehouder: Geert Gabriëls

Wim Truyen Sector Inwoners, cultuur

Met bijdragen van:
Frank van Beeck Sector Inwoners, beleidscoördinator OCSW
John van Cauteren Erfgoedcluster, conservator
Joke Jongeling Sector Ruimte, monumentenzorg
Lizette Koopmans Sector Ruimte, recreatie en toerisme
Jac Lemmens Erfgoedcluster, archivaris
Selma van Mensvoort Sector Ruimte, stedenbouwkundige
Ton Weekers Sector Inwoners, afdelingshoofd OCSW

Geraadpleegde bronnen

Beleidsnota Gemeentemuseum Weert 2004-2010

Cultuurnota Gemeente Weert 2009-2013

Coenen, J., *Op de keper beschouwd. Een geschiedenis van Weert, deel 1 prehistorie-1568*. Weert 2007

Coenen, J., *Op de keper beschouwd. Een geschiedenis van Weert, deel 2 1568-1815*. Weert 2009

Engen, H. van, Rutte, R., *Stadswording in de Nederlanden. Op zoek naar overzicht*. Hilversum 2005

Hart voor de stad, *een ruimtelijke en functionele visie op de toekomst van het centrum van Weert*, de visie op het stadshart welke door de raad is vastgesteld op 11 december 2013

Marlet, G., *De aantrekkelijke stad*. Utrecht 2009

Marlet, G., Woerkens, C.van, Ponds, R. *Cultuurkaart van Weert. De culturele positie en aantrekkingskracht van de stad Weert in kaart gebracht*, Atlas voor Nederlandse Gemeenten. Utrecht 2012

Advies Raad voor Cultuur aangaande musea, *Ontgrenzen en verbinden*. Den Haag 2013

Noordman, Th., *Cultuur in de citymarketing*. 2007

Provincie Limburg, *Toeristische trendrapportage Limburg 2013-2014*, Maastricht juni 2014

Schotten, J. *Stadswording in de late middeleeuwen in archeologisch perspectief*. Venlo, 2013

Terwindt, C. *Meervoudig en intensief ruimtegebruik in de stad. De ruimtelijke opgave voor onze tijd*. Amsterdam, 2004

Venhuizen, H. *Game urbanism, handleiding voor een culturele ruimtelijke ordening*. Amsterdam 2010

Verwiël, R.T. *Waarom eigenlijk citymarketing? Op zoek naar de redenen die de toepassing van citymarketing verklaren in middelgrote steden*. Utrecht 2012

Wijn, C. *De culturele stad*. Nijmegen 2014

Raadsvoorstel: RAD 1057

Analyse en visie
op erfgoedaspecten in de leefomgeving

Raadsvergadering: 28 januari 2015

Van: Wim Truyen

Afd: 3 OCSW

Tel.: 575467

Datum: 16 december 2014

Bijlage 1

Notitie:

conditie Kasteelpoort Biest d.d. 08-03-2012 commissie Cultuurhistorie

Aan: College-adviescommissie Cultuurhistorie (met verwerkt de opmerkingen d.d. 08-03-2012)	Informatie: 0495 575467
Van: Wim Truyen	Afd: 3/OCSW
Onderwerp: Kasteelpoort Biest 1	Datum: 29 februari 2012
Ter bespreking: cie. Cultuurhistorie 08-03-2012	

Kasteelcomplex Biest 1 Weert

Korte voorgeschiedenis

Aldenborgh

Sinds de middeleeuwen heersten de Heren van Horn in Weert. Als *Heren van Weert* hadden zij het recht op de opbrengst van de gronden in Weert.

- vanaf ongeveer 1250 woonden zij eerst op de plaats waar nu het klooster op de Biest is. Dat eerste *versterkt stenen huis* wordt de Aldenborgh genoemd (*de oude burcht*);
- tussen 1264 en 1304 legde Willem III van Horn de grachten en wallen rond de stad aan;
- in 1296 werd ten behoeve van de stadsgrachten en de gracht rond de Aldenborgh een beek gegraven vanuit Bocholt (B) (de Bocholter- of Weerterbeek);
- op 17 juni 1296 is door Goossen van Born, heer van Elsloo en Bocholt aan zijn neef Willem III van Horn het recht geschonken om vanuit de Aabeek, ter hoogte van de Nedermolen in Bocholt, water af te tappen en een beek te graven tot in het Land van Weert.

Op het voormalige Aldenborghcomplex herbergt nog de historische Minderbroederskerk en het -klooster. De Bocholterbeek omzoomt deels het terrein.

Nijenborgh

In 1455 kocht Jacob I, graaf van Horn, een perceel grond in de onmiddellijke nabijheid van de noordelijke stadspoort (de Hoogpoort). Daar bouwde hij een nieuw kasteel. Met de bouw van het nieuwe kasteel (*de Nijenborgh*) op 10 bunder land werd in 1455 gestart. Omstreeks 1460-1461 is het kasteel klaar en neemt graaf Jacob I van Horn er met zijn gezin intrek in. De Bocholterbeek wordt deels omgeleid en de grachten rond het kasteel worden van water voorzien vanuit de Bocholterbeek.

Er zijn vele gevechten en plunderingen geweest rond Weert. Zo ook in de Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648) en in de Spaanse Successieoorlog (1701-1714). Tijdens deze laatste genoemde oorlog werd in augustus 1702 het kasteel met succes belegerd en vrijwel geheel verwoest. De ruïne bleef eigendom van de heren van Weert, prins van Chimay. De Nijenborgh werd na de verwoesting in 1702 afgebroken tot een hoogte van 12 voet (ruim 3 meter). Daarmee verloor Weert zijn betekenis als vestingstad. De fundering van de ommuring, twee ronde hoektorens en een zware vierkante centrale toren, alsook de restanten van de poort naar de voorburcht en de tiendschuur, zijn bewaard gebleven.

In 1841 werd het kasteelterrein verkocht aan Louis Beerenbrouck (burgemeester van Weert 1828-1839 en Roermond 1857-1875). Hij knapte de ruïne zo goed als mogelijk op en bouwde boven de nog intact zijnde kanonkelder van de zuidelijke hoektoren een herenhuis in een classicistische bouwstijl. Dit is het herenhuis zoals wij nu nog kennen. Na diverse eigenaren kwam het kasteelcomplex in 1923 in het bezit van de familie Scheijmans-Thijssen. Deze

familie vestigde op het kasteeliland een houthandel, welke tot op heden nog op het terrein gevestigd is.

Informatie over het kasteelcomplex

De werkelijke historische situatie rond het kasteel is deels uit archiefonderzoek te achterhalen. De (tot nog toe) enige bekende bron waarop het kasteel is afgebeeld is de *Memorietafel (ofwel de gedachtenistafel) van Johanna van Meurs*.

(Memorietafel, olieverf op paneel, niet gedateerd [1467-1470]. Gemaakt ter nagedachtenis van Johanna van Meurs door een anonieme meester. In de inscriptie op de lijst staat haar overlijden vermeld: *Int iair ons heren MCCCLXI des anderen daighs inden aprill starff toe Woirichem hem de hoigebaren vrouwe Johanna dochter greve[s] Frederychs van Moirse irste grevynne toe Hoirne vrouwe toe Altena toe Montegys toe Cortershem ende toe Cranendonck hier begrave wes siele moet ruhen in vreden ame[n]*).

De memorietafel nader verklaard:

Jacob van Horn liet een gedenktafel maken voor het klooster Sint-Elisabethsdal in Nunhem. Op deze gedenktafel staat dat Johanna van Meurs op 2 april 1461 in Woudrichem, hier geschreven als Woirichem was overleden. Zij werd eerste gravin van Horn, en vrouwe van Altena, Montigny, Kortessem en Cranendonck genoemd. Deze gedenk- of memorietafel werd na de opheffing van het klooster in de Franse Tijd uit Nunhem verwijderd. Uiteindelijk kwam deze terecht in het Kaiser Friedrich Museum in Berlijn. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ging het paneel waarschijnlijk door brand verloren. Andere historici zijn echter van mening dat de gedenktafel zich mogelijk nog in Rusland bevindt.

Op de memorietafel is centraal moeder Maria afgebeeld met het kind Jezus. Links naast haar knielt graaf Jacob I, gehuld in harnas, rechts zien we gravin Johanna van Meurs. Tussen hen in is het wapen van het geslacht Horn, inclusief helmtekens, groot afgebeeld. Links van graaf Jacob treffen we vijf zonen aan, waarvan er drie een wapenschild voor zich hebben. Als eerste links Johan van Horn, gekleed als kanunnik, vervolgens Jacob II van Horn met het gedeelde wapenschild van zijn eerste vrouw en daarnaast Frederik van Horn, eveneens met het gedeelde wapenschild van zijn vrouw. De twee jonggestorven zonen van graaf Jacob I zijn in zwart gekleed. Rechts van Johanna van Meurs zijn in volgorde van ouderdom de drie dochters afgebeeld. Johanna van Horn, Walburga van Horn en Margaretha van Horn, allen met gedeelde wapenschilden van hun echtgenoten aan wie zij uitgehuwelijkt waren. Achter graaf Jacob I is de Heilige Hiëronymus afgebeeld, die verwijst naar de stichting van het minderbroedersklooster Sint-Hiëronymus in Weert. Achter Johanna van Meurs staat de Heilige Elisabeth, die verwijst naar het klooster Sint-Elisabethsdal in Nunhem. Kasteel Horn is afgebeeld linksboven in het schilderij aan de zijde van graaf Jacob I. Het kasteel van Weert is aan de andere zijde, achter gravin Johanna van Meurs afgebeeld. De voorburch van het kasteel is eveneens te herkennen. Het kleine gebouw rechts daarvan is de Aldenborgh, die niet ver van het kasteel lag. In de Aldenborgh was het minderbroedersklooster gevestigd. De ouderdom van de gedenktafel is weliswaar niet precies bekend, maar werd gemaakt nadat alle kinderen uitgehuwelijkt waren, en voordat Jacob I minderbroeder werd. Dat wil zeggen tussen 1467 en 1470¹.

Huidige situatie

Het royale herenhuis op het kasteleiland is in 1841 gebouwd op de onaangetaste middeleeuwse kazemat (kanonkelder), met een grondvlak van 12,5 m in het vierkant. Deze kanonkelder is opgetrokken uit muren van 3,7 m dik bakstenen metselwerk met schietgaten. De oorspronkelijke oostelijke toren is in de 19de eeuw verhoogd met een verdieping, waarin nu de kantoren van de houthandel zijn gevestigd.

De muren op de begane grondlaag zijn 2,3 meter dik met verschillende kanongaten. In deze toren is een hardstenen wapenstein ingemetseld met de drie Keper van Weert, deze wapenstein is van elders afkomstig.

De oorspronkelijke hoofdburcht is in zijn omtrek nog te herkennen aan de "nieuw" opgetrokken muren, die gefundeerd zijn op de grondslag van de voormalige weermuur. Van de twee andere hoektorens resten nog enkele muurgedeelten, die overwegend verwerkt zijn in de huidige muren. De archeologische resten van het kasteelcomplex zijn nog in de bodem bewaard gebleven.

¹ zie: J. Coenen 2007, Op de keper beschouwd. Een geschiedenis van Weert, deel 1 prehistorie-1568, p. 161

Van de oorspronkelijke bovengrondse burchtresten op het kasteelterrein zijn voorts nog bewaard gebleven: de middeleeuwse waterput en de restanten van de voorpoort. Deze laatste vormt momenteel, evenals in het verleden, de enige toegang tot het complex.

De Tiendschuur is het gebouw waarin de belasting van de pachters aan de kasteelheer werd opgeslagen. De boeren stonden "een Tiende" van hun oogst af als belasting in natura. Dit gebeurde tijdens de periode van het *Ancien Regime*, ca. 1450 tot ca. 1800. De Tiendschuur is gerestaureerd en thans in gebruik als museum.

Cultuurhistorische criteria

1. Rijksmonument
Het kasteelcomplex is rijksmonument nr. 1867 128 (ingeschreven op 1967-07-19). Het objectnummer is: 38455.
2. Beschermd stadsgezicht
Het kasteelcomplex is als beschermd stadsgezicht opgenomen in de nota beschermde stads- en dorpsgezichten van de gemeente Weert. Het behoort tot het *beschermd stadsgezicht binnenstad met uitlopers*².
3. Archeologische waarde
Op de archeologische monumenten kaart van de rijksdienst voor het cultureel erfgoed (RCE) maakt het kasteelcomplex onderdeel uit van AMK-nummer 16653. Het kasteelcomplex kent op de archeologische beleidskaart van de gemeente Weert³ een zeer hoge archeologische waarde (categorie 2). Dit betekent dat er bij bodemversturende activiteiten, dieper dan 40 cm, een ondergrens voor archeologisch (voor)onderzoek geldt van 50 m².
4. Educatie
Voor de Open Monumenten klassendag is het educatief project "Kasteel de Nijenborgh Weert" gemaakt⁴.

² Nota Aanwijzing gemeentelijke stads- en dorpsgezichten, vastgesteld 1 juli 2008, § I-1

³ Archeologiebeleid Weert 2010

⁴ Educatief project Kasteel de Nijenborgh Weert, 10 september 2010. Verkrijgbaar bij Gemeentemuseum Weert.

Notitie situatie toegangspoort

Joke Jongeling 25-01-2012

Verantwoordelijkheid eigenaar

Aantekeningen naar aanleiding van overleg met de heer Scheijmans sr.

De familie Scheijmans is goed op de hoogte van de status als rijksmonument en ook trots op dit laatste stukje oud Weert. De poort is ook het visitekaartje van zijn timmerbedrijf. De heer Scheijmans woont zelf al zijn hele leven in het kasteel. De verantwoordelijkheid voor het kasteel neemt de heer Scheijmans volledig op zich en pleegt ook regelmatig onderhoud. Het is zeker aan te bevelen om hierbij deskundig advies in te winnen (m.n. over de te gebruiken stenen en mortel).

De eigenaar is overigens van mening dat eerder schade aan de poort ontstaat door spelende kinderen die, met name in het weekend, op de poort klimmen dan door vrachtwagens van het timmerbedrijf.

Enkele foto's:

Slechte staat muurwerk (rechter hoek recent hersteld)

Sporen van afboerend muurwerk (op een plaats waar geen vrachtwagen langs komt)

Schade door vrachtauto's

Te constateren is dat op de grond rond de poort sporen van baksteen liggen. Deze sporen liggen rondom (dus niet alleen in de doorgang).

Vanwege de functie houthandel gebruiken vrachtauto's regelmatig de (enige) doorgang tot het bedrijfsterrein. Er is geen trend dat vrachtwagens hoger of breder worden (vanwege eisen van weggebruik), wel langer.

Schade aan de poort geeft ook schade aan de auto. Chauffeurs zijn behendig en voorzichtig. Bij visuele inspectie is door mij nauwelijks schade aan het historische muurwerk geconstateerd dat (zeker) door vrachtwagens veroorzaakt kan zijn.

De poort is op zich (net) groot genoeg voor het verkeer dat er door moet.

NB.: aan de poort is te zien dat het niveau van de doorgang vroeger ruim 1 m hoger lag. Op enig moment is de doorgang op een lager niveau gebracht, waardoor de hoogte – ook voor het hedendaags vrachtverkeer – ruim volstaat.

Situatie 21-3-2006

Begroeiing

In verband met het bezoek van de Koningin aan Weert op 30 april 2011, is de klimop *Hedera Helix* op de poort flink gesnoeid. Hiermee zijn diverse onderdelen voor het eerst sinds tijden weer te zien. Deze klimop groeit volgens de heer Scheijmans inmiddels al ruim 70 jaar over de poort.

Advies van Werner Mentens (RB/beleidsadviseur groen) leert dat deze klimop zich op het muurwerk vastzet met luchtwortels en niet het muurwerk binnendringt. De begroeiing beschermt z.i. het muurwerk tegen vocht. Werner adviseert de klimop weer te laten aangroeien en dan regelmatig te snoeien als bedekkende laag om de poort.

Bouwkundige conditie poort

Situatie 21-3-2006

Situatie 24-1-2012 met recent inboetwerk

Veel stenen van het poortgebouw zijn poreus en in slechte conditie. Door inwerking van water en door temperatuurverschillen (vorst) hebben de stenen veel te lijden en boeren de stenen af. Dit geldt voor het hele muurwerk. Dit baart grote zorgen.

Notitie beschadiging

Cees van Rooijen
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
bericht aan Wim Truyen 19-01-2012

Beschadiging

Bij beschadigingen is naar we aannemen de veroorzaker en/of eigenaar verantwoordelijk voor het herstel. Maar voorkomen is natuurlijk beter.

Het beste zou zijn als er een andere routing voor de vrachtwagens mogelijk is, dat lost het probleem permanent op.

Wanneer dat niet mogelijk is zouden bijvoorbeeld betonnen paaltjes/drempels, om de rit door de doorgang te geleiden, uitkomst kunnen bieden. Dat voorkomt dat je de poort zelf moet bekleden met materialen, waarmee je de aanblik verpest. Het beste lijkt me om in gesprek met betrokken partijen (de houthandel, de eigenaar van de poort en de afdeling wegen) een oplossing te zoeken voor dit probleem.

Groen

Het weghouden van het groen kun je het beste doen door jaarlijks onderhoud te plegen.

Maar als jaarlijks de klimop van onder-af-aan wordt weggesnoeid, zal dat erg meevallen.

Feitelijk zou je dat gewoon in groenonderhoud moeten meenemen. Misschien zijn er struiken/bomen te bedenken die wel aankleden, maar minder woeker veroorzaken. Dat zou je met de eigenaar en/of gemeentelijk groen kunnen bekijken.

Cees van Rooijen

Notitie situatie muurwerk

Cees van Rooijen
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
bericht aan Wim Truyen 26-01-2012

Muurwerk

Als het muurwerk slecht is kan het geconsolideerd worden. Het is noodzakelijk daar het advies van een technisch bouwkundige over in te winnen.

De wortels van Hedera Helix - in de grond - kunnen schadelijk zijn door uitedrukken (net als andere bomen/struiken). De Hedere Helix hecht zich wel sterk met baarden aan muurwerk, maar groeit er niet in en haalt er geen vocht of voeding uit en is dus niet schadelijk op die manier. Het bladerdek geeft wat beschutting.

BRIM-regeling

Voor de BRIM-regeling is het wel nodig dat die poort een wettelijk beschermd Rijksmonument is. Echter groenonderhoud voor een gebouwd monument valt niet onder de Brim.

Als de poort een wettelijk beschermd Rijksmonument is kan voor het onderhoud van metselwerk de BRIM mogelijk uitkomst bieden voor een deel van de kosten.

Van dit soort functie veranderingen op andere plaatsen heb ik geen weet. Herbestemming van een gebouw wel, maar niet omdat een doorrij-route problemen geeft.

Ik denk dat de beste praktische oplossing dan is: afspraken over de omvang van de wagens en bijvoorbeeld stoepanden om de doorrit van de wagens goed in het midden te houden.

Ik zal het rapport aan een bouwkundig collega doorgeven. Die kan mogelijk iets meer aangeven.

Cees van Rooijen

Conclusie

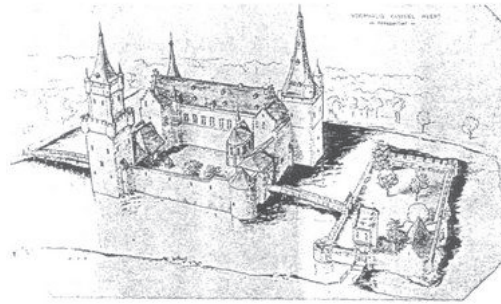
1. De conditie van de stenen en het muurwerk baart zorgen. Advies bij technisch bouwkundige inwinnen welke oplossingen mogelijk zijn;
2. Klimop heeft een beschermende werking, deze in stand houden. Zo mogelijk kiezen voor andere struiken/bomen die minder woeker veroorzaken. Hier eveneens advies inwinnen bij technisch bouwkundige/expert groen;
3. Verkleinen van risico's door:
 - a) beschermende maatregelen in de doorgang, opdat vernieling door vrachtwagens zoveel als mogelijk wordt vermeden
 - b) andere functie (op termijn)

Bijlage

Foto's kasteelcomplex

toegangspoort

reconstructietekening kasteelcomplex

vooraanzicht kasteelcomplex, zijde Biest

ommuurde kasteeltuin met waterput

herenhuis XIX eeuw

stadsgracht vanaf toegangsbrug

tiendschuur, zijde Recollectenstraat

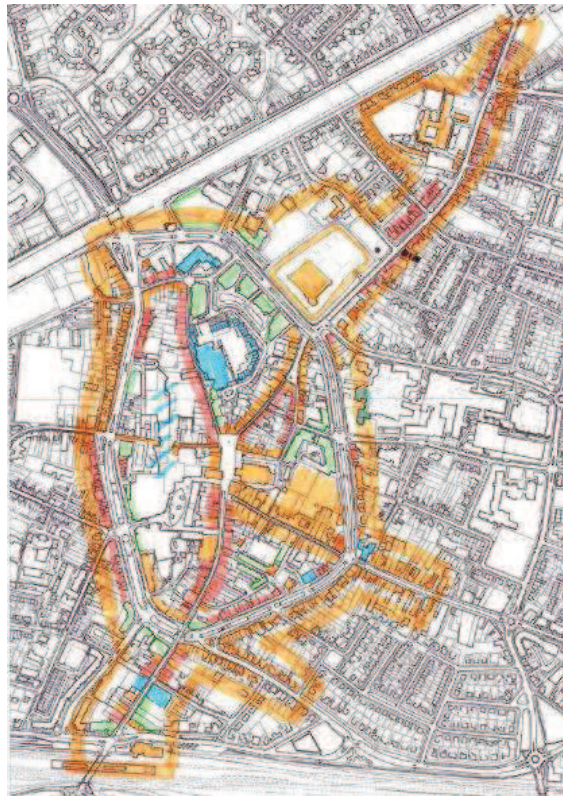
oostelijke toren met schietgat

westelijke toren

waterput interieur

beschermd stadsgezicht *binnenstad met uitlopers*

Raadsvoorstel: RAD 1057

Analyse en visie
op erfgoedaspecten in de leefomgeving

Raadsvergadering: 28 januari 2015

Van: Wim Truyen

Afd: 3 OCSW

Tel.: 575467

Datum: 16 december 2014

Bijlage 2

Notitie:

De Weerter martelaren van Gorkum, een voorbeeld van het gebruik van de Erfgoedruimte in Weert

De Weerter martelaren van Gorkum

Een voorbeeld van het gebruik van de Erfgoedruimte Weert.

Een rumoerige tijd

Het is het jaar 1566: een storm van vernieling trekt door de Nederlanden die als de Beeldenstorm de geschiedenisboeken in zal gaan. Boze, ontevreden groepen burgers verwoesten of beschadigen vele kerken en kloosters. De inboedel wordt kort en klein geslagen. Vooral minderbroeders hebben veel te lijden.

De Spaanse koning Philips II stuurt daarop de Hertog van Alva naar de Nederlanden om het oproer te onderdrukken. Deze legeraanvoerder (berucht geworden als de 'ijzeren' hertog) neemt harde maatregelen. Hij voert extra belastingen in en vormt de Raad van Beroerten, die velen ter dood veroordeelt.

De rooms-katholieke graven Van Egmont en Van Horne, medestanders van prins Willem van Oranje, worden op 5 juni 1568 in Brussel (B) als verraders ter dood gebracht.

Onthoofding van Egmond en Horne in Brussel, 1568.

Gravure door Hogenberg, 16^e eeuw. Exemplaren aanwezig in gemeentearchief Weert.

Philips van Montmorency, de graaf van Horn. (portret in Gemeentemuseum De Tiendschuur)

Alva's terreur zorgt voor grote woede onder de (lagere) Nederlandse adel. De Nederlandse Opstand tegen de Spaanse overheersing begint.

Watergeuzen

Door het schrikbewind van de Hertog van Alva lijken de Spaanse overheersers in de Nederlanden oppermachtig. Maar op 1 april 1572 veroveren de Watergeuzen Den Briel, het huidige Brielle. Dit is het sein voor meer steden om zich achter deze protestantse opstandelingen te scharen.

Onder leiding van bevelhebber de heer Van Lumey en kapitein Marinus Brandt worden andere steden ingenomen. De Watergeuzen ontpoppen zich als brute veroveraars: diverse rooms-katholieke geestelijken worden gedood. In Alkmaar hangen ze op 25 juni 1572 vijf minderbroeders op. Die worden bekend als de Martelaren van Alkmaar. Op 25 juni 1572 is Gorcum aan de beurt. Een vloot van veertien schepen arriveert om de stad in te nemen. Een dag later is de stad in handen van de Watergeuzen.

De Martelaren

Wanneer de Watergeuzen Gorcum naderen verschuilen de geestelijken van Gorcum zich in kasteel De Blauwe Toren bij de rivier. Vier van hen zijn parochiepriesters zoals Leonardus van Veghel en Nicolaes Poppel. De anderen zijn lid van kloosterorden. Elf van hen behoren tot de orde der franciscanen. Zij wonen in het daar gevestigde Minderbroederklooster. Nicolaas Pieck is de Gardiaan (overste), Hieronymus van Weert de Vicarius (vice-overste). De geestelijken worden op 27 juni 1572 gevangengenomen.

De Martelaren worden mede zo bekend omdat de Gorcumse schilder Jan Dirksz. Tibout al rond 1573/74, uit zijn geheugen, de portretten schildert van vijftien martelaren.

Hieronymus en Antonius van Weert

Naast Nicolaas Pieck en Leonardus van Veghel zijn de twee Weerter minderbroeders Hieronymus en Antonius het meest vereerd.

Over Antonius is weinig bekend. Hij werd volgens lokale legenden geboren in het buurtschap Kampershoek, op de grens van Weert en Nederweert.

Hieronymus wordt in 1522 geboren in Weert, volgens de overlevering in een huis in de Langstraat, dat geruime tijd geleden is afgebroken. Hij is werkzaam als assistent-pastoor in Over-IJssche (bij Brussel) en maakt een pelgrimsreis naar het Heilige Land. In 1549 keert hij daarvan terug. Het moet een opmerkelijke gebeurtenis zijn geweest: voor hem wordt door de stad Weert een ontvangst bereid in het klooster. Daarna wordt Hieronymus Gardiaan van het klooster in Bergen op Zoom en vanaf 1570 Vicarius in Gorcum.

De laatste tocht

De geestelijken worden na hun gevangenneming in de kerkers van het kasteel De Blauwe Toren dagenlang mishandeld. Kloosteroverste Nicolaes Pieck wordt bijna gewurgd en vervolgens in zijn gezicht verbrand met een kaars. Bij pastoor Nicolaes Poppel zetten de Watergeuzen een pistool tegen zijn mond, alsof zij willen schieten.

Tot het doden komt het echter niet. De Watergeuzen vrezen problemen als ze de negentien geestelijken in Gorcum zelf zouden berechten. Daarom vervoeren ze hen naar Den Briel. Daar worden nog enkele andere geestelijken aan het gezelschap toegevoegd. Ze worden voortdurend onder druk gezet hun geloof op te geven. Uiteindelijk bezwijken vier van hen.

Op 9 juli 1572 worden de overgebleven negentien geestelijken opgehangen aan de balken van een turfschuur, even buiten Den Briel. Ze hadden zich kunnen redden door hun geloof te verloochenen maar kiezen voor het martelaarschap. Nog bij leven worden velen op brute wijze verminkt. Na hun dood worden de lichamen verminkt: neuzen, oren en geslachtsdelen worden afgesneden. Vet verwijderd. De lijken worden begraven in de turfschuur waar ze zijn vermoord.

Zalig en heilig

De Martelaren van Gorcum worden niet vergeten. Al in 1602 is er sprake van geheime bedevaarten naar Den Briel, omdat de verering van de Martelaren door de protestantsgezinde overheid wordt verboden. In 1603 publiceert de Gorcumse theoloog Willem Estius een standaardwerk met hun geschiedenis.

Snel na hun dood doen vele wonderverhalen de ronde die toegeschreven worden aan de Martelaren van Gorcum. Volgens één verhaal groeiden er witte wonderbloemen op de graven van de Martelaren. De Utrechtse pastoor Adriaan van Oirschot kreeg hier omstreeks 1614 een takje van en bewaarde het in een doosje. Enkele jaren later opende hij het doosje weer; het takje stond in bloei en droeg negentien witte bloempjes, voor elke martelaar één.

Na een zorgvuldige procedure worden de negentien Martelaren van Gorcum in 1675 zalig verklaard. De heiligverklaring volgt bijna twee eeuwen later, in 1867.

Verering van Hieronymus en Antonius in Weert

De heiligverklaring van de Martelaren in 1867 wordt ook in Weert met veel feestelijkheden gevierd. Zo wordt een reliek in processie naar de St. Martinuskerk gebracht. In 1885 wordt in diezelfde kerk een nis in het rechter zijschip ingericht als devotiekapel voor de Weerter Martelaren van Gorcum. Hier wordt op feestdagen de reliek van de Martelaren ter verering uitgesteld. De plek groeit snel uit tot een regionaal bedevaartsoord.

De viering van het 50-jarig jubileum van de heiligverklaring van de Martelaren van Gorcum in juli 1917 wordt in Weert met groots vertoon gevierd. Er is een triduüm, (drie daagse periode van gebed en bezinning) in de paterskerk, een

grote optocht door de stad, een plechtig lof met feestpredicatie en een openluchtmeeting. De paters geven ter gelegenheid hiervan een grote kleurenlitho uit met afbeeldingen van de Martelaren van Weert.

In 1922 wordt in de paterskerk een cultusplaats ingericht, een altaar met twee grote beelden en een reliekhouder, het laatste ontwerp van architect Pierre Cuypers uit Roermond. Ook deze plek groeit uit tot een regionaal bedevaartsoord. Vele zilveren ex voto's (geloftegiften) worden achtergelaten na verhoorde gebeden.

Na de Tweede Wereldoorlog komt de bedevaart naar beide plaatsen in Weert niet meer op gang. Deze heeft zich verplaatst naar Gorcum.

Hoek Langstraat/ van Berlostraat, volgens de lokale traditie het geboortehuis van Jeroen van Weert (afgebroken.)

Huidige situatie.

Verdwenen gevelbeeld op het nieuwe pand hoek van Berlostraat/Langstraat.

St. Martinuskerk

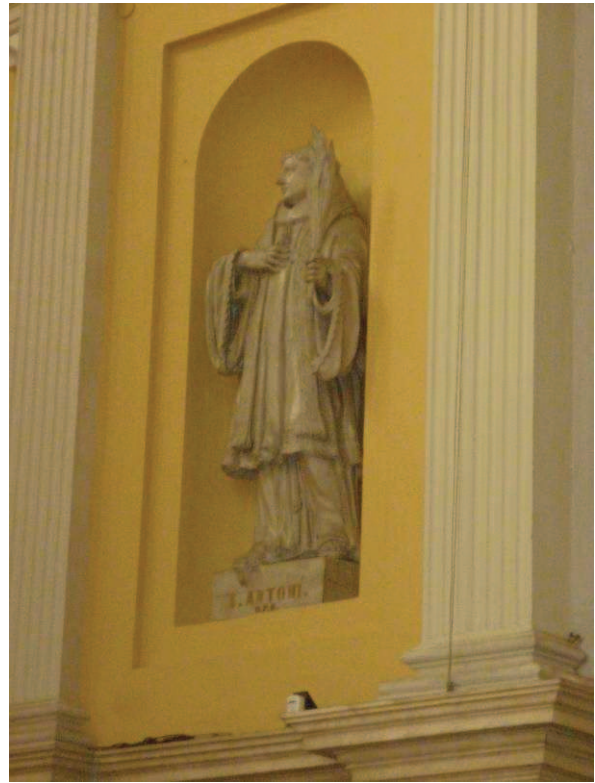

Martelarenaltaar in de St. Martinuskerk.

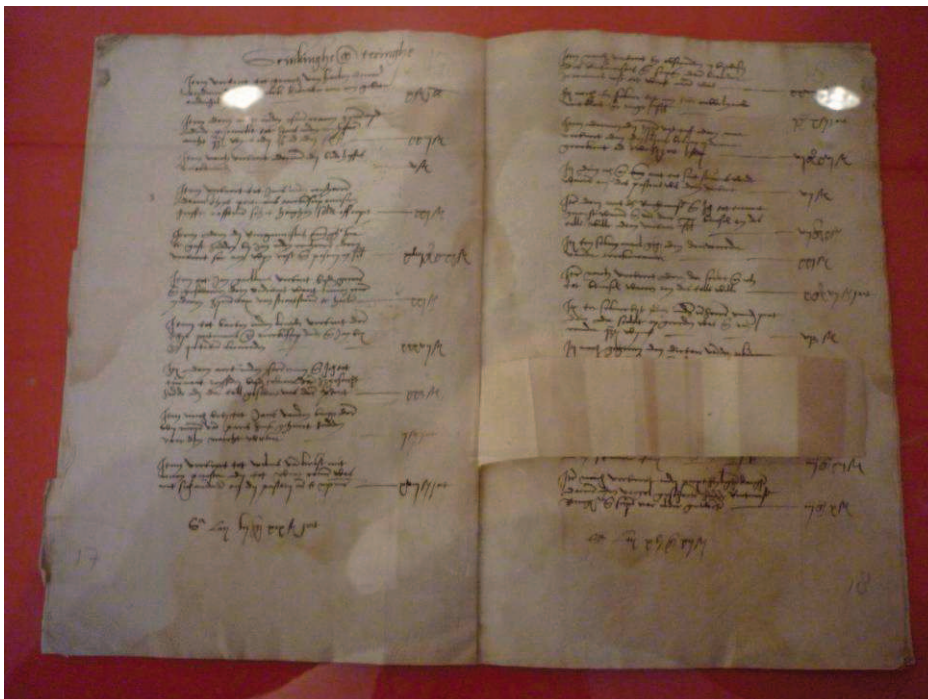

Gebrandschilderd glas-in-loodraam in de Martelarenkapel van de St. Martinuskerk

Beelden van Hieronymus en Antonius in de absis van de St. Martinuskerk 19^e eeuw

Gemeentemuseum Jacob van Horne/ Voormalige stadhuis

Burgemeestersrekening 1549, waarin vermeldt de kosten die de stad heeft gemaakt aan eten en drank bij het feestelijk onthaal van broeder Jeroen in het klooster te Weert.

Jacob van Horne/ Museum

Ciborie met op de voet afbeeldingen van de franciscaanse martelaren van Alkmaar en Gorkum. Zilver, deels verguld, Ebbekin (Haarlem 1620) en atelier Hubert Esser Weert, 19^e eeuw.

Martelaren van Gorkum, hout, Zuidelijke Nederlanden 17^e-18^e eeuw. Jacob van Hornemuseum.

Reliekbuste, Mechelen (?), circa 1613. Jacob van Hornemuseum

Processievaandel van de franciscanen te Weert, rond 1900. Jacob van Hornemuseum

Detail van een gouden koorkap, eind 19^e eeuw, afkomstig uit Den Haag. Jacob van Hornemuseum

Leonardus van Veghel, olieverf op linnen, 18^e-19^e eeuw, afkomstig uit Gorkum.

Jacob van Hornemuseum.

Nicolaas Piek, olieverf op linnen, 18^e - 19^e eeuw, afkomstig uit Gorkum. Jacob van Hornemuseum

Ontwerp voor een reliëf van Th. Van der Eem, messing, eind 19^e eeuw. Jacob van Hornemuseum

Reliëf van Th. Van der Eem, zilver, 19^e eeuw, afkomstig uit Amersfoort. Jacob van Hornemuseum

Johannes van Keulen, gipsen gietmodel uit het atelier Esser Weert. Jacob van Hornemuseum

Portret van Antonius van Weert, olieverf op paneel, 17^e eeuw, afkomstig uit het klooster te Weert.

Koorkapschild, eerste helft 20^e eeuw, afkomstig uit het franciscanerklooster te Maastricht.

Franciscanerkerk ("Paterskerk") op de Biest

Jeroen en Antonius van Weert, olieverf op linnen, Windhausen Roermond, eind 19^e eeuw. Afkomstig uit de refter van het Weerter franciscanerklooster

Martelarenaltaar

Ontwerp voor het martelaren monument en oude foto (19de eeuw) van het Franciscanerklooster.

Ontwerp voor een grote schildering naast het martelarenaltaar (Windhausen, Roermond) eerste helft 20^e eeuw.

Zilveren ex voto's van het martelarenaltaar in de paterskerk, zilver, Henri Esser Weert, begin 20^e eeuw.

Reliëkmonstrans, verguld koper, Camille Esser 19^e eeuw, afkomstig van het martelarenmonument.

Feest 1917

Foto van de feestelijke optocht in 1917, bij gelegenheid van het 50 ste jubileum heiligverklaring.

Affiche voor de feestelijkheden in 1917.

Prent uitgegeven in 1917, gedrukt bij Smeets te Weert. Ook het ontwerp en voorbeelden van de 13 verschillende drukstaten bleven bewaard.

Antonius en Brigittakapel Kampershoek,

Foto van de voormalige kapel op Kampershoek.

Interieur van de voormalige kapel, met links het beeld van Antonius van Weert.

Nieuwe kapel net na de voltooiing Kampershoek-Zuid.

Café Overmans, De halve maan (afgebroken), basis van de Kruisboogvereniging Ons Genoegen, toegewijd aan de twee Weerter martelaren.

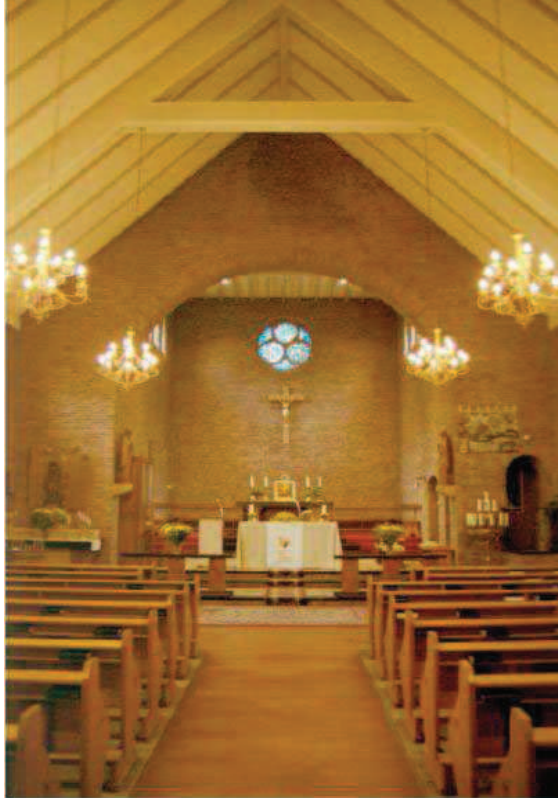

Vlag van de kruisboogvereniging Ons genoegen, gevestigd in het café Overmans, 1920.

Kerk te Laar, gewijd aan de Weerter martelaren van Gorcum.

Exterieur

Interieur

Relaties binnen de erfgoedruimte van Weert:

Nijenborgh (kasteelensemble) – Aldenborgh (franciscanerklooster)

Franciscaner klooster Biest – Birgitiessenklooster Maasstraat

Huize *der derde orde van Franciscus* (Biest)

De Lichtenberg (relatie voormalig Bisschoppelijk College)

Relaties euregionaal:

St. Truiden, museum de Mindere

Brielle, Bedevaartkerk

Brielle, Museum

Gorinchem, Gorkums Museum

Raadsvoorstel: RAD 1057

Analyse en visie
op erfgoedaspecten in de leefomgeving

Raadsvergadering: 28 januari 2015

Van: Wim Truyen

Afd: 3 OCSW

Tel.: 575467

Datum: 16 december 2014

Bijlage 3

Enkele voorbeelden welke zich lenen voor uitwerking in het erfgoedspoor:

- a. de oudste kerststal van Europa, resp. de grootste kerststal van Nederland;
- b. de binnen het huis van Nicolaas passende rol van Sinterklaas in het licht van het contemplatieve spoor;
- c. de verbinding van contemplatieve elementen met ruimtelijk fysieke elementen, passend in de disciplines rust-ruimte-groen.

B&W-advies: BW 6731

Afd: 3 OCSW

Van: Wim Truyen

Datum: 3 december 2013

bijlage 3

Enkele voorbeelden van projecten welke passen in uitwerking binnen het erfgoedspoor:

- de oudste kerststal van Europa, resp. de grootste kerststal van Nederland. Deze past binnen het Franciscaanse ideaal om de boodschap van menslievendheid op een laagdrempelige manier uit te dragen. Dit element uit de Biblia Paupera kan verbonden worden met economisch/toeristische elementen, zoals kerstmarkt, een lichtjesroute langs de erfgoedelementen en een spirituele route door het groene buitengebied en de Boshoverheide.
- de binnen het huis van Nicolaas passende rol van Sinterklaas in het licht van het contemplatieve spoor. Vanuit het franciscaans spiritueel gedachtengoed past hier de relativering van het materieel bezit. Vanuit de moderne spiritualiteit en in de context van de huidige mondiale economische crisis: de ars contemplatio en het bewustzijn dat geluk (contemplatie) niet te verkrijgen zijn uit zaken die buiten ons zelf liggen, maar juist uit hetgeen dat in het individu zelf ligt.
- de verbinding van contemplatieve elementen met ruimtelijk fysieke elementen, passend in de disciplines rust-ruimte-groen:
 - a. de Lichtenberg in het licht van de oorspronkelijk bedoelde contemplatieve ruimte in relatie tot educatie en cognitie;
 - b. de Lichtenberg als toegangspoort tot hét rust- en ruimtegebied Kempenbroek;
 - c. de kloosterlocatie Birgitiessen in relatie tot de franciscaanse contemplatieve opvattingen van huisvesting;
 - d. de relatie die de Weerter kloosterlocaties door de eeuwen kenden;
 - e. de contemplatieve relatie tussen de voormalige gasthuislocaties in Weert;
 - f. de relatie tussen de Boshoverheide, het element rust-ruimte-natuur en de bewoningsgeschiedenis in de regio.

Raadsvoorstel: RAD 1057

Analyse en visie
op erfgoedaspecten in de leefomgeving

Raadsvergadering: 28 januari 2015

Van: Wim Truyen

Afd: 3 OCSW

Tel.: 575467

Datum: 16 december 2014

Bijlage 4

Brief aan raadsleden d.d. 7 juni 2012 en onderzoeksrapporten:

- Quicksan Tiendschuur en Jacob van Horne (Tektonrapportnr. 11.06.10, d.d. 13 maart 2012);
- Onderzoek tijdelijk behoud archiefdepot gemeentehuis Weert (Tektonrapportnr. 11.06.12, d.d. 3 juli 2012).

Aan: de leden van de gemeenteraad

inlichtingen: T. Weekers
doorkiesnummer: 0495-575449

Weert, 7 juni 2012

Onderwerp: erfgoedhuis

Geachte raadsleden,

Bij brief van 15 mei jl. hebben wij u toegezonden een tweetal notities, waarvan er één betrekking heeft op het erfgoedhuis. Wij hebben u laatstgenoemde notitie toegezonden in de context van de besprekingen in het kader van de Voorjaarsnota, die deze maand zullen plaatsvinden. Achterliggende gedachte daarbij was dat dáár het passende afwegingskader ligt voor de voor de toekomst van het historisch archief en de gemeentelijke musea te treffen investeringen. Bij nader inzien zijn wij tot de conclusie gekomen dat de informatie die daarvoor moet dienen, nog niet geheel compleet is c.q. op één enkel onderdeel aanvulling behoeft.

Enige tijd geleden is in de uit uw midden gevormde Werkgroep Beekstraatkwartier gesproken over de inspanningen van (cultuur-)econoom en historicus dr. G. Marlet in het kader van de waarde van cultuur voor de stad. De heer Marlet heeft inmiddels voor een groot aantal gemeenten een zogenaamde Cultuurkaart gemaakt. Mede op basis daarvan hebben de betrokken gemeentebesturen hun beleid en ambities scherp gesteld en geoperationaliseerd. De heer Marlet heeft Weert enkele malen bezocht en ziet in de lokale situatie, met name in de uitdagingen in het stadshart, volop kansen en aanknopingspunten voor zijn visie.

De tijdens de bijeenkomst van de Werkgroep Beekstraatkwartier aanwezige raadsfracties toonden zich algemeen voorstander van het opstellen van een Cultuurkaart voor Weert. Wij hebben inmiddels opdracht gegeven om in overleg met de heer Marlet een traject in gang te zetten, gericht op de totstandkoming daarvan. Het resultaat komt naar verwachting ná de zomervakantie beschikbaar. Uiteraard zal deze Cultuurkaart aan uw raad worden voorgelegd.

Tegen bovengeschetste achtergrond zijn wij er voorstander van de definitieve standpuntbepaling rond de ten behoeve van het historisch archief en de gemeentelijke musea te treffen investeringen, te laten plaatsvinden zodra de Cultuurkaart voor Weert beschikbaar is. De vaststelling van de gemeentebegroting voor 2013 biedt bovendien in onze optiek ook de geschikte financiële context voor de besluitvorming in dit dossier. De

eerder gemaakte afspraak om een en ander nog vóór de zomervakantie aan u voor te leggen, komt daarmee te vervallen.

Wij vertrouwen u hiermede voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

de secretaris,
M.J.M. Knaapen

de burgemeester,
A.A.M.M. Heijmans

De toekomst van het historisch archief en de gemeentelijke musea in Weert

1. Aanleiding

De verhuizing van de gemeentelijke organisatie naar het nieuwe stadhuis in 2013 begint in het vizier te komen. Waar in de nieuwbouwplannen geen rekening is gehouden met faciliteiten voor archief (bewaarplaats, studiezaal) en erfgoedcluster (kantoorruimten), is het zaak tijdig focus te krijgen op de eindsituatie waarop gekoerst wordt.

In de context van de in 2011 vastgestelde bestuursopdracht “erfgoedhuis” is afgesproken dat in het voorjaar van 2012 zal worden gerapporteerd over de uitwerking van het idee om de beide musea Jacob van Horne en de Tiendschuur, samen met archiefbewaarplaats, studiezaal en kantoorvoorzieningen te integreren in één erfgoedhuis in de voormalige Martinusschool.

Deze notitie is bedoeld als document op basis waarvan een bestuurlijke go/no go-beslissing kan worden genomen.

2. Probleemstelling

De bestaande situatie leidt op een aantal onderdelen tot problemen:

1. De gemeentelijke erfgoedvoorzieningen (musea en archief) worden min of meer versplinterd aangeboden over 3 verschillende accommodaties: het stadhuis, het voormalige stadhuis (Jacob van Horne) en de voormalige burgemeesterswoning (Tiendschuur). Vanuit beleidsmatige en organisatorische optiek is dat een situatie die verre van ideaal is;
2. Met de verhuizing van de gemeentelijke organisatie naar het nieuwe stadhuis ontstaat een acuut probleem voor de archiefvoorzieningen en de kantoorruimten voor medewerkers van het erfgoedcluster;
3. De onderhoudsituatie van zowel het Jacob van Horne als de Tiendschuur vragen, zeker in meerjarig perspectief, dringend aandacht. Als deze locaties langjarig in gebruik moeten blijven voor museale doeleinden zijn substantiële investeringen noodzakelijk;
4. De voormalige Martinusschool is een gemeentelijk monument dat voldoende allure heeft om te behouden als kenmerkend stadsgezicht. Het gebouw is thans in gebruik als dislocatie van de Montessorischool, uiterlijk tot 2015. Daarna zal voorzien moeten zijn in een passende bestemming.

3. De bestaande situatie nader beschouwd

1. integratie van het aanbod

Het probleem van het versnipperde aanbod wordt al langer onderkend. Feitelijk is dit probleem de onderlegger voor het al in de vorige eeuw geopperde concept van een erfgoedhuis: één organisatie die in één accommodatie cultuur-historisch Weert vertegenwoordigt. Het idee om de voormalige Martinusschool hiervoor te bestemmen is thans uitgewerkt in termen van een programma van eisen en een bijbehorende kostenopzet. Totaalinvestering: € 7 miljoen bruto; netto minder omdat daarop in mindering kunnen worden gebracht de opbrengst van de Tiendschuur (extern taxatie: €1 miljoen in normale marktomstandigheden) en externe fondsen (provincie, GOML). Verder dragen exploitatiebijdrage van Nederweert voor de archiefbewaarplaats en verhuur van het Jacob van Horne (waaraan/in overigens ook geïnvesteerd moet worden in andere opties c.q. bestemmingen) bij aan dekking van de gemeentelijke jaarlasten.

2. huisvesting voorzieningen archief en medewerkers erfgoedhuis

Het gemeentelijk historisch archief wordt bewaard in een speciaal daarvoor geoutilleerde ruimte. Weert heeft van de provincie ontheffing voor het gebruik van de bestaande bewaarplaats, die niet meer voldoet aan de wettelijke eisen, omdat gekoerst wordt op een nieuwe bewaarplaats. Nederweert wil bewaarplaatsoppervlak met de daarbij behorende dienstverlening afnemen van Weert. Verdere samenwerking in de regio is afgeketst. Een nieuwe bewaarplaats gaat uit van 664 m² bvo. Voor andere voorzieningen (studiezaal en voor 12 medewerkers kantoorruimten, inclusief toiletten en pantry) is 400 m² bvo nodig. Voortzetting van het gebruik van de bestaande bewaarplaats is geen optie, in ieder geval niet in structurele zin, gegeven de opstelling van de provinciale inspectie. Investerings nieuwbouw:

Archiefbewaarplaats: € 1,5 miljoen;

Studiezaal + kantoren: € 0,9 miljoen

3. Bouwkundige staat Jacob van Horne en Tiendschuur

Voor beide accommodaties is een quickscan (externe rapportages beschikbaar) verricht met betrekking tot de onderhoudssituatie. In beeld is gebracht welke investeringen op de gemeente afkomen, uitgaande van gebruik voor museale doeleinden de komende 25 jaren. De conclusie daarvan is dat gerekend moet worden met substantiële investeringen:

Tiendschuur: € 0,9 miljoen

Jacob van Horne: € 3,6 miljoen

4. Huidig gebruik Martinusschool

De Martinusschool wordt nu gebruikt door de Montessori-school als dislocatie van de hoofdvestiging aan de Wiekendreef in combinatie met Korein Kinderplein, aanbieder van kinderopvang. Het gebruik van de Martinusschool voor de Montessori-school is ingezet vanuit de gedachte dat daarmee de periode overbrugd zou moeten worden tot het moment waarop een definitieve oplossing voor de dislocatie is gevonden. Contractueel is vastgelegd dat de school en Korein Kinderplein uiterlijk 2015 de accommodatie verlaten. De discussie over de in Laar/Laarveld te realiseren brede school c.q. de daar te huisvesten denominaties doet daarbij natuurlijk zijn invloed gelden.

Bij het aanpassen/upgraden van het gebouw voor het gebruik door de huidige gebruikers in 2009 is toekomstgericht geïnvesteerd: waar voorzieningen en installaties moesten worden aangepast of gerealiseerd, is rekening gehouden met eisen die aan een langjarig gebruik (bijvoorbeeld als erfgoedhuis) verbonden zijn.

4. Relevante aspecten

Bij het bepalen van de juiste koers zijn, naast financiële aspecten, ook andere aspecten van belang. Vaak hebben die onderling ook weer verbinding; in een enkel geval staan ze op zich. Onderstaand een korte schets:

Weert profileert zich als een stad waar het goed wonen is: alle voorzieningen die het stadse karakter weerspiegelen, maar ook de ruimte en het groen die ons woonklimaat op een hoger peil brengen. We richten ons ondermeer op jonge gezinnen en nieuwe bedrijvigheid. Recent zijn studies gepubliceerd van hoogleraar Marlet die aantonen dat er een relatie is tussen het succes (in termen van groei van de bevolking, toename van bedrijvigheid, etc.) en de aantrekkingskracht van een stad en de aanwezigheid van culturele en cultuur-historische voorzieningen. Marlet is gepromoveerd op een scan gemaakt in de G50-gemeenten. Marlet heeft Weert bezocht en ziet in de lokale situatie en de uitdagingen die deze biedt, volop aanknopingspunten met zijn conclusies. De Raadswerkgroep Beekstraatkwartier heeft recent

uitgesproken Marlet een Cultuurkaart voor deze gemeente te laten samenstellen, die mede kan dienen als leidraad voor verdere bespreking.

De cultuur-historische voorzieningen van en in een gemeente, waartoe een erfgoedhuis gerekend moet worden, hebben in zeker opzicht een extra dimensie: zij bepalen mede het karakter en gezicht van de stad, bepalen of jij je met die stad wil identificeren, associëren, daar wil gaan wonen en werken. Zij bieden ook de kans om een (boven) regionale uitstraling te geven. Immers, uitstraling houdt niet op bij de stadsgrens; sterker nog, die moet bij voorkeur buiten de gemeentegrenzen reiken. Weert wil samen met Roermond leading zijn in Midden-Limburg. Weert is in ieder geval leading in het westelijk deel van Midden-Limburg. De specifieke ligging en kenmerken van dit deel van de regio horen in deze stad uitgevent te worden. Een erfgoedhuis dat laat zien hoe deze streek en haar inwoners zich de afgelopen eeuwen, decennia ontwikkeld hebben, past daarin. De onderscheidende kwaliteiten hebben we in huis: Weert/Nederweert is internationaal erkend om zijn unieke archeologische attentiewaarde en als buitengewoon waardevolle vindplaats van archeologische bodemschatten. Maar ook: het Weerter museum Jacob van Horne is landelijk een autoriteit en als zodanig erkend op het gebied van Fransiscaner kunst. Wij hebben en weten veel van Fransiscus van Assisatie, een man die heden ten dage nog voor veel mensen een religieuze en spirituele inspiratiebron is. Nu beperken we ons goeddeels tot het tentoonstellen van de objecten in het museum, maar er zou veel méér kunnen. Denk aan bezinningstoerisme, combinaties tussen het Weerter groen en cultuur-historie in de stad, arrangementen IJzeren Man-Birgittenessenklooster-Martinuskerk-Jacob van Horne-Kempbroek-... Hier liggen uitgelezen kansen voor een onderscheidend profiel van Weert! Als we ambitie genoeg hebben, kunnen we een Weerter erfgoedhuis naar regionale/provinciale trekker opstuwen! Dat profiel hebben we nu nog niet, maar de stappen die daarvoor gezet moeten worden zijn haalbaar.

In het kader van de Structuurvisie denken we na over ons toekomstig stadshart. Hoe kunnen wij het gebied binnen de singels zich zo laten ontwikkelen, dat de stad ook op de langere termijn van een vitaal kloppend hart blijft voorzien? In de discussie is al vastgesteld dat stadse voorzieningen in en rond het stadshart kunnen bijdragen aan die wens. We willen "traffic" in en door het centrum. Een erfgoedhuis gesitueerd aan de singel kan daaraan bijdragen, op de ene locatie nog beter als op de andere.

Met de andere gemeenten in Midden-Limburg en de provincie denken we in GOML-verband na over de wijze waarop we deze regio met gezamenlijke inspanningen een extra impuls kunnen geven. Versterking van de centra van de beide steden is daarbij een belangrijk item. Het idee van een Weerter erfgoedhuis heeft daar eerder op de agenda gestaan en –eerlijk is braaf- niet onmiddellijk tomeloos enthousiasme losgemaakt in de zin dat daar de gezamenlijke beurs voor werd getrokken. Een erfgoedhuis met (boven)regionale uitstraling zou dat enthousiasme wel kunnen oogsten. De provincie heeft zich in eerste oriënterende contacten al niet ongenegen getoond als het gaat om de ondersteuning van een ambitieus Weerter project.

Het geheel of gedeeltelijk vrijspelen van het Jacob van Horne (behouden voor representatieve doeleinden en als trouwlocatie ligt voor de hand), opent mogelijkheden voor andere bestemmingen: denk aan de VVV, Centrummanagement, maar ook zakelijke dienstverlening. Niet alleen kostendragers voor ook dan noodzakelijke investeringen, maar ook passende functies die de allure van het gebouw recht doen.

De gemeente Nederweert heeft zich gecommitteerd aan de Weerter plannen met betrekking tot de archiefbewaarplaats. Zij gaat ervan uit dat zij dit onderdeel van haar wettelijke takenpakket met behulp van een dienstverleningsovereenkomst voor de Weerter archiefbewaarplaats kan invullen. Voor het onderbrengen van het historisch archief is –anders dan voor het “gewone” archief- uitbesteden aan de markt geen optie; aan de verantwoorde opslag zijn zodanige eisen verbonden dat er geen commerciële partijen zijn die dit aanbieden, nog afgezien van het feit dat de provinciale inspectie geen toestemming geeft voor een dergelijke structurele oplossing.

In het kader van de discussie over samenwerken, uitbesteden en verzelfstandigen van gemeentelijke taken (sourcing) heeft de raad uitgesproken dat de werkzaamheden van het erfgoedcluster nader onder de loep moeten worden genomen. Een verzelfstandiging van deze taken in een eigen juridische entiteit is zeker geen utopie, gegeven de weg die vele andere gemeentebesturen ons zijn voorgegaan. Een verzelfstandigd erfgoedhuis gaat bij voorkeur van start in één geïntegreerde huisvesting.

Er is nog een keer scherp gescand of er alternatieven zijn voor de voormalige Martinusschool als accommodatie voor een erfgoedhuis.. Gekeken is naar de voormalige Fatimakerk en het in aanbouw zijnde gebouw Poort van Limburg. Voor de Fatimakerk geldt:

- Tenminste hetzelfde investeringsbedrag;
- Geen gemeentelijke eigendom;
- Onzekere bouwkundige staat c.q. achterstallig onderhoud te verwachten;
- Functioneel lastiger om te vormen tot erfgoedhuis
- Minder aantrekkelijke locatie voor een dergelijke voorziening, gezien de ligging in de stad

Voor de Poort van Limburg geldt:

- Extra investeringen nodig om deel van het gebouw om te vormen tot erfgoedhuis;
- Beperking mogelijkheden om tot goede integrale bestemming van het gebouw te komen
- Exploitatie parkeergarage onder druk door realisering archiefbewaarplaats;
- Uitstraling gebouw past niet 1 op 1 voor de functie erfgoedhuis.

Conclusie: als we voor één erfgoedhuis blijven gaan, is de voormalige Martinusschool de beste optie.

De gemeentelijke financiën nu en in de toekomst nopen tot een kritische overweging van alle investeringswensen, zeker als die substantieel van omvang zijn. De voor een erfgoedhuis noodzakelijke investering valt in die categorie.

5. Keuze-opties

Als we het voorgaande op ons laten inwerken, zijn er eigenlijk maar 3 keuze-opties:

Scenario 1: geïntegreerd erfgoedhuis in de voormalige Martinusschool

In dit scenario worden archiefbewaarplaats en –voorzieningen, de collecties van de beide musea (na aanbrenging van de nodige focus) en de werkplekken voor de medewerkers van het erfgoedcluster in de bestaande accommodatie van de voormalige Martinusschool (inclusief achterliggende gymnastiekzaal) ondergebracht.

Ambitie: een voorziening die stapsgewijs uitgroeit tot een (boven)regionale trekker.

Scenario 2: voortzetting van de bestaande lijn

In dit scenario blijven Jacob van Horne en de Tiendschuur hun functie behouden. Er zal gezocht moeten worden naar een locatie voor een te realiseren archiefbewaarplaats; ook zal

een oplossing moeten worden gevonden voor de voorzieningen voor het archief en de werkplekken van de medewerkers.

Ambitie: een sobere, wat gefragmenteerd georganiseerde voorziening voor een beperkt publiek.

Scenario 3: minimaliseren van gemeentelijke inzet op het terrein van erfgoedvoorzieningen

Volgens dit scenario stoot de gemeente haar taken op het vlak van museaal werk zoveel mogelijk af. Voor de beide gebouwen wordt een alternatieve bestemming gezocht; de personele inzet rond museale taken wordt overeenkomstig de daarvoor geldende regels afgebouwd. De inzet op het terrein van het historisch archief wordt beperkt tot het wettelijk strikt noodzakelijke.

Ambitie: geen extra aandacht voor Weerter cultuurhistorie. Trendbreuk met de Cultuurnota 2009-2013.

6. Financiën

Onderstaand zijn de 3 scenario's, voorzover mogelijk, voorzien van een financiële vertaling op investeringsbasis.

Scenario 1:

Investering Martinusschool	€ 7 miljoen
Investering Jacob van Horne	pm
Verkoop Tiendschuur	€ 1 miljoen
Externe fondsen	€ 0,5 miljoen

Dekking in exploitatielasten via bijdrage Nederweert archiefbewaarpplaats, verhuur Jacob van Horne, etc.

Scenario 2:

Investering archiefbewaarpplaats	€ 1,5 miljoen
Investering overige voorzieningen archief	€ 0,9 miljoen
Renovatie Tiendschuur	€ 0,9 miljoen
Renovatie Jacob van Horne	€ 3,6 miljoen

Dekking in exploitatielasten via bijdrage Nederweert archiefbewaarpplaats

Scenario 3:

Investering archiefbewaarpplaats	€ 1,5 miljoen
Investering overige voorzieningen archief (versobering)	pm
Renovatie Jacob van Horne (afhankelijk van bestemming)	pm
Renovatie Tiendschuur (afhankelijk van bestemming)	pm

Dekking in exploitatielasten via bijdrage Nederweert archiefbewaarpplaats

7. Conclusie

Alles afwegend dringt zich –onder het credo “We doen het goed of we doen het niet!”- de voorkeur voor scenario 1 op. Dit scenario sluit goed aan op Weerter ambities, is financieel haalbaar en te verantwoorden en verschaft ons op allerlei fronten kansen. En, last but not least, dit scenario is het meest toekomstgericht. De integratie van de erfgoedvoorzieningen in één accommodatie is een belangrijke stap. Daarmee leg je de basis voor het vervolg. De ambitie om een (boven)regionale trekker te worden, kan (en moet eigenlijk) het vervolg zijn;

het tempo waarin we de daarvoor benodigde stappen zetten, bepalen we zelf aan de hand van een aantal variabelen.

8. Tijdelijke oplossing

In alle gevallen is het nodig om in een tijdelijke oplossing te voorzien: namelijk voor de periode die zit tussen de sloop van het huidige stadhuis en de ingebruikname van nieuw gerealiseerde voorzieningen. Uitgaande van een nieuw te realiseren bewaarplaats staat de provinciale archiefinspectie toe dat Weert zijn historische archieven **tijdelijk** bij een andere gemeente onderbrengt of -in het uiterste geval- bij een commerciële partij.

Thans wordt nog onderzocht welke (installatietechnische) investeringen nodig zijn om de huidige archiefbewaarplaats buiten het slooptestek van het stadhuis te houden c.q. klimatologische voorzieningen aan te brengen zodanig dat verlenging van het gebruik mogelijk is en toegestaan wordt. Ook wordt bekeken welke consequenties dit zou hebben voor het gebruik van de locatie Beekstraatkwartier op korte termijn.

De tijdelijk voor de medewerkers te bepalen tussenoplossing is afhankelijk van de keuze van het eindscenario.

Mei 2012
Afdeling OCSW

NOTITIE

Project Tiendschuur en Jacob van Horne te Weert
Projectnummer 11.06.10
Betreft **Quickscan Tiendschuur en Jacob van Horne**
Opsteller P. Buitenhek (senior adviseur)
Datum 13 maart 2012

Inleiding

In opdracht van de gemeente Weert is door TEKTON in 2011 de inpassing van het bijgestelde programma voor het Erfgoedhuis in combinatie met het archiefdepot onderzocht. Dit onderzoek richtte zich op de inpassing van dit programma in de Martinusschool. Voorts is parallel hieraan, middels een globale verkenning, de mogelijkheid onderzocht naar de inpassing van het Erfgoedhuis programma 2011 in de Fatimakerk.

In aanvulling op de reeds uitgevoerde onderzoeken is verzocht middels een quick scan te onderzoeken wat de noodzakelijke en wenselijke aanpassingen (en de hieraan toe te rekenen investeringen) zijn, indien de bestaande museumlocaties de Tiendschuur en het Jacob van Horne behouden blijven. Hierbij wordt het programma Erfgoedhuis 2011 los gelaten en wordt het programma beperkt door het beschikbare oppervlakte in de beide bestaande gebouwen. In afstemming met de gemeentearchivaris en conservator is bekeken wat het noodzakelijke en wenselijke programma in dit scenario is. Het voorstaande wordt beschouwd in het kader van een termijn van 5 en 25 jaar.

Programma Erfgoedhuis 2011

Vanaf 2003 zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd voor de huisvestingsvraagstukken van het Erfgoedhuis en het gemeentearchief. In 2011 is een nieuwe bestuursopdracht gedefinieerd. Hiervoor was een aanpassing van het rapport *Bijgesteld Plan Erfgoedhuis* d.d. 30 juli 2009 nodig, met als uitgangspunt model 1 voor het Erfgoedhuis (inpassing in de Martinusschool met hergebruik van de gymzaal), welke reeds in 2010 door B&W als uitgangspunt is gekozen. In de rapportage van TEKTON d.d. 4 november 2011 is een geïntegreerd Programma van Eisen gemaakt voor het Erfgoedhuis mét archiefdepot en de inpassing van de Jacob-Collectie, waarbij tevens bezuinigingen doorgevoerd zijn.

In het rapport TEKTON zijn de drie separate ruimteprogramma's (Erfgoedhuis, de Jacob-Collectie en het archiefdepot voor de gemeenten Weert en Nederweert) in elkaar geschoven en is waar mogelijk een bezuiniging bereikt. Het geactualiseerde ruimteprogramma komt uit op 3.007 m² bvo, hetgeen circa 10 % lager is dan de optelsom van de oorspronkelijke separate programma's. Uit de vlekkenstudie bleek dat de totale inpassing van het programma Erfgoedhuis 2011 goed mogelijk is op de locatie Martinusschool en het inpassingverlies uiterst beperkt is.

Op basis van het vlekkenplan en het programma Erfgoedhuis 2011 is een stichtingskostenraming gemaakt. Deze bedraagt € 6.998.000,= (afgerond € 7,0 mio), waarbij uitgegaan wordt van de volledige verrekening van de B.T.W. De in 2009 en 2010 separaat geraamde investeringen kwamen uit op 5,65 + 1,5 = € 7,15 mio exclusief BTW. In deze investering was echter niet opgenomen de toevoeging van de Jacob-collectie, de boekwaarde van de Martinusschool (€ 0.3 mio) en de losse

inrichting (€ 0,1 mio) van het Erfgoedhuis. Geconcludeerd werd dat de samenvoeging van de programma's een directe besparing op de investering van circa (€ 7,15-7,00)+ € 0,30 + € 0,10 = € 0,55 mio oplevert. Eventuele opbrengsten uit subsidies en de verkoopopbrengsten van de Tiendschuur en het Jacob van Horne zijn hierin nog niet meegenomen.

Omschrijving bestaande museumlocaties

Het gemeentearchief is thans gehuisvest in het gemeentehuis en de voorzieningen van het archief kunnen worden gekenmerkt als niet uitnodigend, niet klantvriendelijk en niet eigentijds. Het gemeentemuseum is gehuisvest op twee locaties. De afdeling Regionale Geschiedenis is gevestigd in de museumlocatie de Tiendschuur en in het Jacob van Horne is voornamelijk bestemd voor de Franciscanencollectie.

Tiendschuur

Het gebouw (een voormalig herenhuis), gelegen aan de Recollectenstraat 5, maakte oorspronkelijk deel uit van het middeleeuwse kasteelcomplex van Weert en dateert uit de 18^e eeuw. Het pand is een gemeentelijk monument. De collectie is divers en bestaat uit archeologische vondsten uit de prehistorie, de Romeinse tijd en Middeleeuwen, voorwerpen over het adellijke geslacht Horn en Philips van Montmorency, in Weert vervaardigde klokken, tin- en edelsmeedwerk en pijpen afkomstig uit de fabriek Trumm-Bergmans. De presentatie schenkt verder aandacht aan werk van Weerter kunstenaars, het stadsbestuur, het dagelijkse leven en werken in de stad, de voormalige stadsschutterijen, religie, bekende Weertenaren, drukkerij Smeets en de lagere school.

De Tiendschuur voldoet technisch en functioneel niet aan de eisen die aan een museum gesteld worden. Voor de Tiendschuur geldt verder dat de accommodatie niet uitnodigend is en dat de belevingswaarde onder de maat is. Gezien het specifieke karakter van het gebouw is (toekomstige) uitbreiding niet eenvoudig te realiseren en bovendien beperken de ligging en het bestemmingsplan (bebouwingsgrens, bebouwingspercentage en maximum hoogte) dergelijke plannen.

De accommodatie ligt niet nabij het centrum (afstand is circa 800 meter en circa 10 minuten looptijd) en is voor bezoekers (zeker van buiten Weert en omgeving) geen automatisch vindbare locatie, waardoor spontaan museumbezoek niet ontstaat.

Het gebouw is in totaal circa 660 m² groot, waarvan thans 400 m² gebruikt wordt als expositieruimte en 165 m² voor opslag. Het overige oppervlakte wordt benut voor gang- en facilitaire ruimten. Het pand is in gebruik geweest als woonhuis, hetgeen nog herleidbaar is in de indeling (veel onpraktische kleine ruimten van voormalige slaapkamers en sanitair). Voorts ontbreekt er een lift in het pand en zijn er niveauverschillen. Indien het pand voor 25 jaar geschikt moet zijn als publiekstoegankelijke locatie (ook voor mindervalide) dienen er enkele maatregelen (zoals het installeren van een mindervalide toilet, oplossen van niveauverschillen, verbreden van monumentale deuren) getroffen te worden.

Gezien het specifieke karakter en de leeftijd van het gebouw dient rekening gehouden te worden met voldoende reservering voor technisch onderhoud. De gemeente Weert heeft voor het pand een begroting voor groot onderhoud (d.d. 4-6-2007) gemaakt, welke uitkomt op circa € 0,5 mio (prijspeil 2012). Uit de begroting is niet te herleiden wanneer het groot onderhoud moet worden uitgevoerd. In het kader van deze quickscan en de beoogde bestemmingsduur van 25 jaar dienen deze kosten als initieel toerekenbare kosten te worden beschouwd.

Jacob van Horne

Museumlocatie Jacob van Horne is gevestigd in het voormalige raadhuis van Weert, ligt midden in het stadscentrum (Markt 7) en is centraal gelegen. De locatie is goed vindbaar voor bezoekers en nodigt uit tot een spontaan museumbezoek. Het gebouw dateert van oorsprong uit de Renaissance, heeft een goede uitstraling (voorgevel) en toont sinds 1982 religieuze kunst van de Middeleeuwen tot het midden van de 20ste eeuw. Het merendeel van de collectie vertelt de geschiedenis van de minderbroeders Franciscanen in Nederland tussen 1600 en 1900. De collectie bestaat uit beelden, schilderijen (onder andere van Jacob de Wit, Nederlands bekendste schilder uit de 18de eeuw), zilverwerk (van bijvoorbeeld het edelsmedengeslacht Esser-Werz uit Weert), liturgische kleding, devotionalia en voorwerpen uit het dagelijkse leven van de Franciscanen.

Jacob van Horne heeft in totaal circa 1.075 m² vloeroppervlakte, waarvan slechts 470 m² geschikt is voor publiekstoegankelijke expositieruimte. Wel heeft het gebouw een grote opslagruimte (zolder), welke samen met de back-office 440 m² groot zijn. Het pand heeft 165 m² verkeersruimte (gangen, lift en trappen). Het gebouw heeft een uitnodigend karakter en is in voldoende mate geschikt als huisvesting voor de Franciscanen collectie. Nadeel van deze locatie is dat uitbreiding niet mogelijk is.

Het pand staat op de Rijksmonumentenlijst en bij eventuele functionele aanpassingen dient hier mee rekening gehouden te worden, echter daar het pand nu reeds museumfunctie kent en het niet logisch is iets anders dan de huidige collectie hier te presenteren, zullen er nauwelijks functionele aanpassingen nodig zijn. Wel zijn er de nodige technische aanpassingen en onderhoudskosten te verwachten. Zo dient de liftinstallatie vervangen te worden (welke dan aan de buitenzijde van het gebouw gerealiseerd moet worden) en behoeft de zoldervloer een forse renovatie in verband met houtrot in de draagconstructie. Voor het pand is een renovatiebegroting gemaakt (prijspeil 2008). Deze meerjarenbegroting geeft aan dat in 2018 er circa € 1,15 mio renovatiekosten (prijspeil 2012) noodzakelijk zijn en in 2027 nog eens circa € 2,0 mio (€ 3.15 - € 1,15 mio). Deze kosten zijn aanvullend op de normale (jaarlijkse) onderhoudskosten voor het pand. Met name in het perspectief van deze kosten is het interessant om (naast de 25 jaar termijn) ook de variant te bekijken waarbij de beide huidige museumlocaties nog slechts 5 jaar (maximaal tot 2018) hun functie behouden en daarna alsnog het Erfgoedhuis programma 2011 gerealiseerd wordt.

Programma 25 jaar

Indien uitgegaan wordt van een termijn van 25 jaar, waarin de beide panden in voldoende mate kunnen faciliteren in een publiekstoegankelijke museumlocatie, zijn maatregelen om te voldoen aan wettelijke eisen (bouwbesluit) en functionele aanpassingen onvermijdelijk. Daarnaast spelen nog de kosten voor de technische instandhouding. Hierbij zijn twee niveaus bekeken:

- Minimum niveau of wel de noodzakelijke aanpassing waarbij, naast de bijzondere kosten voor het technisch in stand houden van het gebouw, de huidige indeling slechts beperkt wordt gewijzigd. Alleen die ruimten en beperkingen die echt niet nog 25 jaar op de huidige wijze kunnen blijven functioneren worden aangepakt.
- Wenselijke aanpassingen, waarbij aanvullend op de noodzakelijke aanpassingen ook zaken meegenomen worden om de museumfunctie en de aantrekkingskracht te versterken.

Noodzakelijke aanpassingen

Voor de noodzakelijke aanpassingen wordt uitgegaan van de renovatiekosten c.q. kosten voor het groot onderhoud. Voorts worden er alleen de echt noodzakelijke functionele aanpassingen gedaan.

- Tiendschuur
 - Technische renovatie: Het groot onderhoud betreft voornamelijk de buitenkant van het gebouw. De binnenzijde betreft met name het schilderwerk, de vervanging van installatie onderdelen en het sanitair. Op hoofdlijnen gezien worden de volgende werkzaamheden uitgevoerd:
 - Nieuwe dakelementen
 - Renoveren dakbeschot;
 - Asbestsanering dakbeschot;
 - Schilderen buitenwanden;
 - Lakbehandeling houten vloeren;
 - Schilderwerk binnen;
 - Sanitair vervangen;
 - Vervangen verwarmingsinstallatie;
 - Vervangen beveiligingsinstallatie.

Deze werkzaamheden zouden tegelijkertijd met kleine functionele aanpassingen plaats kunnen vinden. Hiervoor kan het museum deels open blijven voor publiek, waarbij enige geringe overlast niet uit te sluiten is. Echter de werkzaamheden aan de dakconstructie (vervangen dakplaten etc.) en vervanging van kozijnen vragen een tijdelijke buitengebruikstelling van het museum en het veiligstellen van de collectie. Per saldo kan het pand in circa 3-4 maanden tijd technisch op orde worden gebracht.

- Functionele aanpassingen: Minimaal dienen de kleine sanitaire ruimten (zoals de oude badkamers van de voormalige woonhuisfunctie) verwijderd te worden, de niveauverschillen voor een goede publiekstoegankelijkheid opgelost te worden, een mindervalide toilet gerealiseerd te worden, deuren verbreed te worden (bijna alle deuren zijn te smal, verbreden is een kostbare ingreep omdat de eikenhouten kozijnen en deuren deel uitmaken van het monumentale karakter van het pand) en moet er een liftinstallatie worden toegevoegd. Voor de liftinstallatie zal onderzocht moeten worden of deze in het pand gerealiseerd kan worden of extern geplaatst moet worden. Voorts is uitgegaan van een vernieuwde inrichting om het museum weer voor 25 jaar aantrekkingskracht te geven. Het pand kan niet of nauwelijks uitgebreid worden en uitbreidingen van de presentatieruimte voor de collectie kan niet plaats vinden.
- Jacob van Horne
 - Technische renovatie: Indien dit pand voor 25 jaar blijvend moet functioneren als museum wordt voorgesteld om alle in pandige renovatiewerkzaamheden in één keer en versneld (samen met de functionele aanpassingen) uit te voeren. Het gebouw wordt dan voor de noodzakelijke renovatietijd volledig leeg gemaakt en voor publiek gesloten, zodat alle werkzaamheden voortvarend uitgevoerd kunnen worden en de collectie en het publiek geen hinder ondervindt. De tijdsduur van deze renovatie is ingeschat op circa 6 maanden. De renovatie van de gevel en dak (het exterieur) kan later uitgevoerd worden zonder dat dit het functioneren van het museum te zeer hindert. Op basis van het renovatieplan is hierin een kostenopzet voor gemaakt. Voorts dienen de volgende zaken aangepakt te worden:
 - Renovatie houten zoldervloer (langdurig uitstel hiervan is niet mogelijk);
 - Herstelwerk plafonds;
 - Herstel stucwerk en wanden;
 - Schilderwerk totale pand;
 - Vervangen liftinstallatie, welke dermate verouderd is dat spoedig geen onderdelen voor reparaties meer te verkrijgen zijn;
 - Vervangen verwarmingsstelsel;
 - Vervangen luchtconditionering installatie;
 - Vervangen armaturen;
 - Vervangen elektrotechnische installatie.
 - Functionele aanpassingen: Uitgangspunt is dat de Franciscanen collectie in het pand blijft en er behoudens vernieuwing van de inrichting er nauwelijks functionele aanpassingen nodig zijn.

Wenselijke aanpassingen

De wenselijke aanpassingen betreffen alleen functionele aspecten. Voor het Jacob van Horne zijn die niet noodzakelijk, omdat het pand qua ruimtelijke indeling reeds goed geschikt is voor de daar geplaatste Franciscanencollectie. Voor de Tiendschuur is dat een ander verhaal. Het gebouw is vanwege de oorspronkelijke bestemming eigenlijk niet geschikt als museum. Een forse ingreep waarbij de nagenoeg alle kleine versnipperde ruimten verdwijnen en plaats maken voor beter exploitabele museumzalen zou de functionaliteit van het gebouw flink verbeteren. Bij de

noodzakelijke aanpassingen zijn praktisch gezien alleen nog maar de twee wisselexpositiezalen volledig toegankelijk te maken (ook voor mindervalide) en niet het gehele pand.

Bijvoorkeur zou zelfs een uitbreiding van het pand gewenst zijn. Indien de functies voor het archiefdepot buiten beschouwing worden gelaten missen we nog circa 800 m² oppervlakte in vergelijking met de ambitie voor het Erfgoedhuis. Gezien de beperkingen van het bestemmingsplan en de gevoeligheid van het gebied waarin de Tiendschuur ligt wordt een dergelijke uitbreiding (verdubbeling van het volume) niet verder meegenomen.

Overige aspecten

Door de ruimtelijke beperkingen van de beide gebouwen kunnen een aantal functies uit het Erfgoedhuis programma 2011 niet gerealiseerd worden. Dit betreffen:

- Het archiefdepot: Hiervoor dient een oplossing elders getroffen te worden. Indien er geen combinatie met het Erfgoedhuis plaats kan vinden, dient circa € 1,5 mio geïnvesteerd te worden in een separaat depot.
- Voorts dienen de kantoorfuncties voor de medewerkers van het museum toegevoegd te worden aan het nieuwbouwprogramma van het gemeentehuis en dient tevens voorzien te worden in een studiezaal. Uit het *totaal overzicht van de heisessie B&W d.d. 17-2-2012* is te herleiden dat hiervoor in het nieuwbouwprogramma van het gemeentehuis € 900.000,-- gereserveerd dient te worden.

Programma 5 jaar

De kosten voor het groot onderhoud van de beide panden, bij het doorzetten van de museum-exploitatie voor 25 jaar, zullen relatief zwaar doorwegen. Dit terwijl functioneel gezien e.e.a. verre van gewenst en ideaal is. Immers de belangrijkste oorspronkelijke doelstellingen voor het Erfgoedhuis worden dan verlaten. Kernelementen van het plan waren:

- Het huisvesten van gemeentearchief en gemeentemuseum onder één dak in de voormalige Martinusschool aan de Emmasingel.
- Het stimuleren van inhoudelijke samenwerking tussen gemeentearchief en gemeentemuseum.
- De gezamenlijke huisvesting onder één dak ook aangrijpen om te investeren in:
 - Gastvrijheid
 - Attractiviteit en belevingswaarde
 - Digitaliseren
 - Verruiming van oppervlakte en dienstverlening.

Indien om financiële redenen de realisatie van het Erfgoedhuis thans niet haalbaar is, zou het jammer zijn om nu voor 25 jaar te kiezen voor een functioneel niet gewenste oplossing. Gezien het feit dat het Jacob van Horne in 2018 de eerste grote investeringen vraagt voor onderhoud zou de uitstel van het Erfgoedhuis programma 2011 tot die tijd een afweging kunnen zijn. De beide museumlocaties kunnen met enkele kleine functionele aanpassingen best nog 5-6 jaar functioneren en verhuizen dan pas in 2018 naar een dan gerealiseerd Erfgoedhuis. Echter de investeringen voor een nieuw archiefdepot en tijdelijk onderbrenging van personeel en studiezaal in nieuw stadhuis blijven overeind en moeten op korte termijn toch uitgevoerd gaan worden.

Financieel

Voor de programma's 25 respectievelijk 5 jaar is een globale raming gemaakt van de te verwachten investeringskosten. Opgemerkt moet worden dat, gezien de snelheid waarmee deze quickscan is uitgevoerd, de kostenraming een grove benadering is, maar wel een goed beeld geeft van de te verwachten investering. Alle bedragen zijn inclusief BTW en prijspeil 2012.

Programma 25 jaar:

Noodzakelijke aanpassingen Tiendschuur en Jacob van Horne:

- Tiendschuur:

Tiendschuur groot onderhoud	€	500.000,--	
Liftinstallatie	€	100.000,--	
Herinrichting expositieruimten (400 m ²)	€	275.000,--	
Tijdelijke opslag (3 mnd) en verhuiskosten	€	<u>25.000,--</u>	
<i>Subtotaal Tiendschuur</i>			€ 900.000,--

- Jacob van Horne:

Jacob van Horne groot onderhoud 2018-2027	€	3.200.000,--	
Liftinstallatie	€	150.000,--	
Herinrichting expositieruimten	€	200.000,--	
Tijdelijke opslag (6 mnd) en verhuiskosten	€	<u>100.000,--</u>	
<i>Subtotaal Jacob van Horne</i>			€ 3.650.000,--

- *Archiefdepot (elders te realiseren)* € 1.500.000,--- *Kantoorfuncties en studiezaal archief (nieuwbouw gemeentehuis)* € 900.000,--**Totaal kosten noodzakelijke aanpassingen** € **6.950.000,--***Wenselijke aanpassingen (Tiendschuur)* € 300.000,--**Totaal kosten noodzakelijke en wenselijke aanpassingen** € **7.250.000,--****Programma 5 jaar:**

Noodzakelijke aanpassingen Tiendschuur en Jacob van Horne:

- Tiendschuur:

Tiendschuur groot onderhoud	€	n.v.t.	
Liftinstallatie in bestaand pand	€	n.v.t.	
Herinrichting expositieruimten (400 m ²)	€	200.000,--	
Tijdelijke opslag (3-4 mnd) en verhuiskosten	€	<u>n.v.t.</u>	
<i>Subtotaal Tiendschuur</i>			€ 200.000,--

- Jacob van Horne:

Jacob van Horne beperkt onderhoud	€	205.000,--	
Liftinstallatie in bestaand pand	€	pm	
Herinrichting expositieruimten	€	95.000,--	
Tijdelijke opslag (6 mnd) en verhuiskosten	€	<u>n.v.t.</u>	
<i>Subtotaal Jacob van Horne</i>			€ 300.000,--

- *Archiefdepot (elders te realiseren)* € 1.500.000,--- *Kantoorfuncties en studiezaal archief (nieuwbouw gemeentehuis)* € 900.000,--**Totaal kosten noodzakelijke aanpassingen** € **2.900.000,--***Wenselijke aanpassingen (Tiendschuur)* € n.v.t.**Totaal kosten noodzakelijke en wenselijke aanpassingen** € **2.900.000,--**

Conclusie

Bij het behoud van de panden Tiendschuur en het Jacob van Horne als museumlocatie zijn de totale investeringen toch nog fors. Dit wordt met name bepaald door de kosten van onderhoud van de monumentale panden, de functionele aanpassingen en de noodzakelijke huisvesting (nieuwbouw) voor het archiefdepot en de kantoorfuncties museummedewerkers met studiezaal in nieuwe gemeentehuis. De totale kosten lopen alsnog op naar circa € 7,25 mio en overschrijden daarbij de investering (circa € 7,0 mio) van het Erfgoedhuis programma 2011 in de Martinusschool.

In de Martinusschool is sprake van een functioneel betere oplossing (alle voorzieningen inclusief archief, studiezaal en medewerkers museum op één locatie). Voorts zijn de mogelijke verkoop- c.q. verhuuropbrengsten van de beide huidige museumlocaties en de mogelijkheden van externe fondswerving voor de renovatie van de Martinusschool nog niet meegenomen. Als deze beide posten toegerekend worden aan de stichtingskosten van € 7,0 mio, blijft er een veel lager bedrag over. Per saldo zal de inpassing van het volledige Erfgoedhuisprogramma 2011 in de Martinusschool daardoor substantieel lager zijn dan bij het behoud van de Tiendschuur en Jacob van Horne als museumlocaties.

Geadviseerd wordt de panden Tiendschuur en het Jacob van Horne niet voor een lange termijn als museumlocaties te behouden en zo nodig hooguit de realisatie van het Erfgoedhuisprogramma 2011 in de Martinusschool enkele jaren uit te stellen.

NOTITIE

Project	Erfgoedhuis Weert
Projectnummer	11.06.12
Betreft	Onderzoek tijdelijk behoud archiefdepot gemeentehuis Weert
Opsteller	P. Buitenhek (<i>senior adviseur</i>)
Datum	3 juli 2012
Bijlagen	<i>1. Nieuwe installaties tijdelijk archief, notitie K+ d.d. 15 juni 2012</i> <i>2. Nader constructief onderzoek, notitie MBK d.d. 19 juni 2012</i>

Inleiding

In opdracht van de gemeente Weert is door TEKTON in 2011 de inpassing van het bijgestelde programma voor het Erfgoedhuis in combinatie met het archiefdepot onderzocht. Dit onderzoek richtte zich op de inpassing van dit programma in de Martinusschool. Voorts is in het voorjaar 2012 de handhaving van de Tiendschuur en Jacob van Horne onderzocht. Geadviseerd werd de panden Tiendschuur en het Jacob van Horne niet voor een lange termijn als museumlocaties te behouden en hooguit de realisatie van het Erfgoedhuisprogramma 2011 in de Martinusschool enkele jaren uit te stellen. Indien hiervoor wordt gekozen kan daarbij niet voorzien worden in een archiefbewaarplaats voor de gemeente Weert en Nederweert en een museumdepot.

Het archiefdepot voor de gemeente Weert en het museumdepot zijn nu ondergebracht in het souterrainniveau (-1 niveau) van het huidige gemeentehuis. Eind 2013 zal het nieuwe gemeentehuis gereed zijn en in 2014 wordt de huidige locatie aan de Beekstraat verlaten. De nieuwbouw van het gemeentehuis voorziet niet in ruimte voor een archiefbewaarplaats en een museumdepot. Immers deze zijn programmatisch voorzien in het nieuwe Erfgoedhuis, waarin een meer logische relatie met de andere functies en taken ligt. Het Erfgoedhuisprogramma 2011 voorziet in 270 m² netto ruimte voor het archiefdepot (tevens opslag voor de gemeente Nederweert) en 160 m² netto voor het museumdepot. In combinatie met overige functies zoals een werkplaats, quarantainedepot en aparte opslagruimte voor fotomateriaal (16 m²) zou dan een functioneel goede en toekomstbestendige oplossing worden gerealiseerd.

Nadat het gemeentehuis (gebouwd eind zeventiger jaren) is ontruimd, zal naar verwachting de bovenbouw in 2014 gesloopt worden indien er geen goede tijdelijke bestemming voor gevonden kan worden. Hierbij is beoogd het onderliggende kelderdek en de archiefruimten tijdelijk te behouden. In aanvulling op de reeds uitgevoerde onderzoeken is verzocht middels een quick scan te onderzoeken of het huidige museum- en archiefdepot onder het gemeentehuis tijdelijk functioneel behouden kan worden en welke voorzieningen daarvoor noodzakelijk zijn. Voorts dienen de aanpassingskosten ingeschat te worden.

Bestaande depotruimten gemeentehuis

Het archiefdepot is thans gehuisvest in de souterrain (-1 niveau) van het gemeentehuis en de voorzieningen van het archief kunnen worden gekenmerkt als niet uitnodigend, niet klantvriendelijk en niet eigentijds. Separaat is er een ruimte voor het museumdepot. Rondom deze ruimten is een parkeerdek voor auto's. De souterrain is een halfverdiepte ruimte ten opzichte van het maaiveld (winkelstraatniveau).

Archiefdepot

Het archiefdepot is gesitueerd in volledige betonconstructie en bestaat uit twee delen. Een deel groot circa 280 m² archiefbewaarpplaats (documenten en fotomateriaal), welke geheel behouden moet blijven en een deel groot circa 130 m² DIF-archieven. Aansluitend op deze ruimten zijn er in hetzelfde kelderdeel nog enkele technische dienst ruimten (zoals een werkplaats, algemene opslag, telefooncentrale, ICT-serverkast, meterkast) gesitueerd. Dit oppervlakte is ook circa 280 m² groot. In dit gebied is tevens een ontsluiting per lift en trappenhuis voorzien. Dit kelderdeel heeft ook een aparte ontsluiting direct op het parkeerdek niveau -1 en heeft het archiefdepot een vluchtroute aan de andere zijde. Het archiefdepot in de betonnen kelderruimte en de aangrenzende werkplaats zijn voorzien van een eigen luchtbehandelinginstallatie, welke tevens in de kelder geplaatst is. In dit zelfde deel zijn tevens de meterkast met de hoofdaansluitingen elektra en telefoon geplaatst.

Opgemerkt moet worden dat de huidige archiefbewaarpplaats, sinds de invoering van Regeling 13 (Advies Regeling bouw en inrichting archief ruimten en archiefbewaarpplaatsen) van de archiefwet uit 2001, niet voldoet aan de eisen en sinds die tijd er ontheffing is gekregen vanwege de toezegging voor nieuwbouw (Erfgoedhuis). Door de inspectie wordt de huidige situatie al jaren gedoogd, maar zal de huidige situatie niet blijvend toestaan. De archiefbewaarpplaats is recent door de inspectie ten aanzien van de beheersing van temperatuur en relatieve vochtigheid afgekeurd.

Museumdepot

Het museumdepot is elders op het kelderniveau gesitueerd. Dit is een niet geklimatiseerde ruimte van circa 100 m². De installatievoorzieningen in deze ruimte zijn zeer beperkt.

Zicht op huidige archiefbewaarpplaats vanuit de parkeergarage (-1 niveau)

Plan Beekstraatkwartier

In 2011 heeft het bureau MBK in opdracht van de gemeente Weert de herbestemming van het vrijkomende gemeentehuis onderzocht alsmede de gedeeltelijke sloop en behoud van het kelderdek. Het onderzoek is verwoord in de rapportages van 18 mei 2011 en 5 september 2011. Voorts zijn er plannen voor de herontwikkeling van het gebied Beekstraatkwartier.

In 2014 komt de locatie van het huidige stadhuis vrij voor herontwikkeling. Hierbij wordt niet alleen het stadhuis met parkeergarage doch een groter gebied betrokken, genaamd het Beekstraatkwartier. Gezien de huidige economische ontwikkelingen, is de vraag welk moment geschikt is om een dergelijke grootschalige binnenstedelijke herontwikkeling ter hand te nemen. Mogelijk is het verstandig de herontwikkeling een aantal jaren uit te stellen. In 2014 komt het huidige stadhuis leeg te staan. Ter overbrugging van de periode tot de herontwikkeling van het Beekstraatkwartier kan het slopen van de bovenbouw van het stadhuis met behoud van de gehele souterrain met de parkeerfaciliteiten (-1 en 0 niveau) en/of een herbestemming van het 0 niveau een oplossing zijn.

De conclusies uit de onderzoeken van MBK in 2011 zijn o.a. dat het mogelijk is om het huidige gemeentehuis te slopen waarbij de parkeergarage en het parkeerdek worden gehandhaafd. Het risico daarbij op schade aan zaken in de omgeving en het veroorzaken van overlast voor omwonenden is beperkt mits de aanwijzingen in het opgestelde sloopplan worden opgevolgd. Tevens zullen er specifieke maatregelen getroffen moeten worden voor het behoud van de onderliggende parkeergarage. Globaal zijn de totale sloopkosten voor de bovenbouw van het gemeentehuis, inclusief een indicatief bedrag voor asbestverwijdering, geraamd op circa € 750.000,- (exclusief btw, prijspeil 2014). Hierbij wordt uitgegaan van een tijdelijke situatie waarbij het de parkeergarage nog circa 5 jaar in gebruik blijft. Indien dit gebruik langer duurt dan 5 jaar, wordt door MBK (zie rapport 18 mei 2011) geadviseerd onderhoud aan de constructie uit te voeren. Hiervoor dient aanvullend nog eens een bedrag van minimaal circa € 450.000,- toegerekend te worden, waardoor de levensduur circa 20 jaar wordt. Het vrijkomend kelderdek zal na sloop van de bovenbouw aangepast moeten worden. Hiermee zijn aanzienlijke kosten gemoeid waarvan de hoogte afhankelijk is van de tijdelijke invulling.

Huidige gemeentehuis vanaf het boven parkeerdek

Omdat de herontwikkeling niet direct kan worden opgepakt is een slimme overbrugging van de periode tot de herontwikkeling zeker aan de orde. Het slopen van de bovenbouw van het stadhuis met behoud van de parkeerfaciliteiten blijkt een reële optie te zijn. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de omgeving boven de huidige archiefruimten echter veranderen van een binnenklimaat naar een buitenklimaat. Dit behoeft aanvullende voorzieningen, welke niet in de voorstaande ramingen zijn opgenomen.

De bestemming van het bovendeck is nog niet definitief bepaald. Thans wordt een semi-permanente markthal op dit dek overwogen. De belasting hiervan kan gedragen worden door de hoofdconstructie van onderbouw echter niet door de vloervelden. Hiervoor zal een zwevende vloer, die afsteunt op de betonkolommen, aangebracht moeten worden. De kosten van dit voorstel zijn nog niet bekend.

Voorts zijn er door de marktpartijen, die betrokken zijn bij het Beekstraatkwartier, nog niet nader uitgewerkte studies voor een gefaseerde herontwikkeling van het gebied gemaakt. Hieruit blijkt dat in de eerste fase (fase A) circa 1/3 van het huidige parkeerdek en gemeentehuis gesloopt wordt en als winkelgebied ontwikkeld wordt. In dat geval zou ook het gebouwdeel waarin het archiefdepot zich bevind deels gesloopt worden.

Varianten

De voorstaande ontwikkelingen van het Beekstraatkwartier, die nog niet nader uitgewerkt zijn en waarover nog geen besluitvorming heeft plaats gevonden, leiden tot twee hoofdvarianten voor het onderzoek naar het behoud van de beide archiefdepots:

1. Herontwikkeling Beekstraatkwartier na 2019 (niet eerder dan 5 jaar na sloop van het huidige gemeentehuis). Het museum- en archiefdepot kunnen in die periode benut worden.
2. Herontwikkeling fase A voor het Beekstraatkwartier start ergens in de periode van 2014-2019, waarbij het huidige museum depot gesloopt wordt en er twee subvarianten ontstaan t.a.v. het huidige kelderdeel met het archiefdepot:
 - a. Het bestaande kelderdeel zal behouden blijven en geeft beperkingen t.a.v. fase A.
 - b. Het bestaande kelderdeel zal deels gesloopt worden en beperkt de mogelijkheden voor het archiefdepot.

Maatregelen en gevolgen

Voor de genoemde varianten is t.a.v. de huisvesting op hoofdlijnen onderzocht wat de benodigde maatregelen zijn en welke financiële gevolgen dat heeft. De organisatorische impact voor de gemeente en het museum zijn niet meegenomen in deze notitie. Wel mag duidelijk zijn dat de (blijvende) versnippering van museum- en archief functies over meerdere locaties niet zal leiden tot een efficiënte bedrijfsvoering.

Voor alle varianten zal gelden dat het huidige archief- en museumdepot tijdens de sloop van het huidige gemeentehuis en voor de aanpassingen van de souterrainruimten tijdelijk elders ondergebracht moet worden. De tijdelijke huisvesting zal naar verwachting voor een periode van maximaal 1 jaar plaats vinden. Dit is gebaseerd op een totale slooptijd van het gemeentehuis van circa 22 weken en de benodigde tijd voor de verhuizingen (2 keer) en de werkzaamheden voor de aanpassing van het archiefdepot.

Variant 1

In deze variant wordt het huidige kelderdeel met archiefdepot en werkplaats geschikt gemaakt voor de tijdelijke huisvesting van het museum- en archiefdepot voor een periode van circa 5 jaar na sloop van het gemeentehuis (periode 2014-2019). Hierbij wordt uitgegaan van een scenario waarbij de realisatie van fase A van het Beekstraatkwartier na 2019 zal plaats vinden.

In totaal is er dan circa 700 m² bruto vloeroppervlakte (bvo) beschikbaar, waarvan circa 440 m² voor het archiefdepot (= identiek huidig oppervlakte) en 150 m² voor het museumdepot. De overige ruimten worden benut voor installaties, sanitaire voorzieningen, nutsaansluitingen en verkeersruimte. Het oppervlakte is voldoende voor de tijdelijke voorziening. Voor de handhaving van het archiefdepot is op basis van een opname en besprekingen met medewerkers van de gemeente Weert een inschatting gemaakt voor de bouwkundige aanpassingen en de installatietechnische voorzieningen. De bouwkundige aanpassingen omvatten met name:

- het afsluiten van de huidige verbindingen (trappen) met het bovenliggende gemeentehuis;
- het aanpassen van de liftschacht, welke wordt behouden tot de huidige 1^e verdiepingvloer van het gemeentehuis (niveau +1). Hierop wordt een dak gemaakt en in de schacht wordt tevens een tussenvloer (rooster) geplaatst. De liftschacht wordt de technische ruimte voor de installaties en een voorziening om de rookgasafvoer en de ventilatieroosters op goede wijze te situeren.
- behoud van vluchtroute in het archiefdepot;
- het gedeeltelijk aanpassing van de huidige indeling van de technische dienstruimten voor de nutsaansluitingen en het voorzien van een toiletruimte;
- het isoleren en waterdicht maken van dek boven het archiefdepot, na de sloop van het gemeentehuis.

Voorts heeft MBK in haar rapport aangegeven dat de betonnen bak c.q. bovenliggende vloer (niveau 0) op scheurvorming gecontroleerd en waar nodig geïnjecteerd moet worden teneinde de wapening te beschermen. Uit onderzoek van Bureau Pieters naar de historische grondwaterstanden is op te maken dat er geen probleem te verwachten is met grondwater ter plaatse van het huidige Stadhuis. Hiervoor hoeven dan ook geen voorzieningen getroffen te worden om opdrijven van constructieve elementen tegen te gaan.

Voor de installaties zijn de bevindingen door het bureau K+ vastgelegd in een aparte notitie (zie bijlage 1). De conclusie is dat de huidige installaties grotendeels vervangen moeten worden. De installaties van het archiefdepot functioneren al circa 32-33 jaar (vanaf de ingebruikname) en zijn dermate verouderd dat de bedrijfszekerheid, na de afkoppeling van het bovenliggende gemeentehuis en de daarop volgende ingrepen, sterk afneemt. Bovendien zijn de huidige installaties niet in staat de ruimte te laten voldoen aan de klimaatcondities van de archiefwet. Verder moeten voor het resterende gebouwdeel aanpassing plaats vinden voor de nutsvoorzieningen.

Voor de huidige ruimte van het museumdepot worden geen aanpassingen begroot. De huidige technische dienst ruimten in het deel nabij het archiefdepot kan gebruikt worden voor de opslag van de museumstukken. In deze ruimte worden hiervoor de installaties aangepast. Voor museumstukken of andere opslag waarvoor geen of slechts beperkte eisen t.a.v. de temperatuur en relatieve luchtvochtigheid gesteld worden, zou het huidige museumdepot kunnen blijven functioneren.

Variant 2a

In dit scenario wordt uitgegaan van een ontwikkeling en realisatie van het Beekstraatkwartier vóór 2019, waarbij er in dat plan rekening gehouden wordt met het behoud van het archiefdepot. Met

andere woorden: Er zijn tot 2019 beperkingen voor realisatie van het Beekstraatkwartier.

Voor deze variant gelden de gelijke aanpassingen als bij variant 1. Daarnaast moet onderzocht worden hoe de huidige begane grondvloer (0 niveau) gesloopt wordt als fase A van het Beekstraatkwartier ergens in de periode 2014-2019 gerealiseerd wordt. De begane grondvloer is een voorgespannen vloerconstructie die, anders dan bij een traditionele betonvloer, beperkingen heeft ten aanzien van de positie waar de slooplijn in de vloer gelegd kan worden. Dit is door het ingenieursbureau Pieters Bouwtechniek onderzocht (zie bijlage 2). Dit bureau was reeds eerder in opdracht van MBK betrokken bij het onderzoek naar de herbestemming van het gemeentehuis en parkeergarage.

Pieters Bouwtechniek geeft aan dat de bestaande dilatatielijn V2 de ideale plangrens (slooplijn) is. Een gedeelte van het parkeerdek kan dan gesloopt worden, teneinde planontwikkeling voor het Beekstraatkwartier (deels) mogelijk te maken, zonder de voorspanstrengen in de voorgespannen balken en vloerelementen te doorbreken. Behoudens de sloopkosten (toe te rekenen aan de ontwikkeling Beekstraatkwartier) zijn er geen afwijkende gevolgen en kosten t.o.v. variant 1.

Variant 2b

Indien het niet wenselijk is de ontwikkeling van fase A van het Beekstraatkwartier te beperken als gevolg van de benodigde ruimte voor het museum- en archiefdepot heeft dit gevolgen voor de mogelijkheden om de beide depots tijdelijk te behouden. Ook hier geldt dat de voorgespannen betonvloer de exacte positie van slooplijn bepaald.

Uit het onderzoek van MBK/Pieters Bouwtechniek kan geconcludeerd worden dat er aanzienlijke constructieve ingrepen nodig zijn en er alleen nog ruimte resteert voor het archiefdepot van circa 280 m². De slooplijn volgt dan niet de bestaande dilatatie en er moeten stevige constructieve maatregelen genomen worden teneinde het partieel slopen van parkeergarage/-dek mogelijk te maken. De slooplijn V3 ligt dan ter plaatse van de liftschacht. Dit vraagt aanpassingen voor de toegankelijkheid van het archiefdepot en andere oplossingen voor het plaatsen van de installaties en nutsaansluitingen. Voorts vervallen de huidige technische dienstruimten en kan het museumdepot hier niet gehuisvest worden. Deze moet dan voor circa 5 jaar elders ondergebracht worden. De oplossing hiervoor is niet verder onderzocht.

Gezien de beperkingen van de toegankelijkheid, de noodzakelijke ingrepen (en extra kosten) en de overlast voor het archiefdepot (beperkingen bereikbaarheid en risico's) van circa 1,5 jaar tijdens de bouwperiode van fase A Beekstraatkwartier wordt deze variant afgeraden. Het museumdepot moet sowieso elders gehuisvest worden en het is beter om dan ook voor het archiefdepot een andere oplossing te kiezen.

Financieel

De kostenraming voor de varianten 1 en 2a zijn in de onderstaande tabel weergegeven en hebben sec betrekking op de benodigde technische maatregelen om het museum- en archiefdepot tijdelijk te huisvesten in de souterrain na sloop van het huidige gemeentehuis. De sloopkosten van het gemeentehuis en de maatregelen voor het behoud dan wel herbestemming van de parkeergarage en/of parkeerdek zijn niet inbegrepen. Evenzo zijn geen kosten opgenomen voor schilderwerk en esthetische maatregelen om de uitstraling en aantrekkelijkheid van de voorziening te verbeteren.

Variant 2b wordt als een niet reëel scenario gezien en derhalve zijn de kosten hiervoor niet bepaald. MBK heeft laten berekenen dat de aanpassing van de bestaande betonconstructie circa € 158.000,--

netto kosten (= circa € 215.000,--inclusief BTW). Daarbij komen nog de aanpassingen voor de toegang en de installatieruimten. Per saldo zullen de kosten voor variant 2b van een vergelijkbare omvang zijn als voor de varianten 1 en 2a.

	kosten	totaal
Bouwkundig		
- <i>Dichten 2 stuks trappenhuizen (50 m²) en aanpassen vluchtroute archiefdepot</i>	€ 10.000	
- <i>Aanpassing lift- en leidingschachten (deuren, dak en tussen vloer) 16 m²</i>	€ 16.000	
- <i>Isoleren, aanpassen hemelwaterafvoer en waterdicht maken dek na sloop gemeentehuis 690 m²</i>	€ 105.000	
- <i>Aanpassingen indeling technische dienst ruimte voor nutsvoorzieningen en sanitair</i>	€ 15.000	
- <i>Injecteren betonconstructie archiefdepot</i>	€ 6.000	
- <i>Bouwplaatskosten en opslagen 18,5 %</i>	€ 28.000	
		€ 180.000
Installatietechnisch en aanpassing nutsvoorzieningen (zie bijlage 1 notitie K+)		€ 420.000
Advies- en ontwerpkosten, tekenwerk en projectleiding		€ 58.000
Leges 2 % (over bouwkundige en installatiekosten)		€ 12.000
Verhuiskosten in 2014 naar een tijdelijke huisvesting en retour naar de Beekstraat (2 x)		€ 22.000
Tijdelijke huisvesting depots in 2014 (periode circa 1 jaar) voor 2.000 m¹ archief inclusief opvraagservice		€ 28.000
subtotaal		€ 720.000
Onvoorzien 10 %		€ 72.000
Totaal exclusief BTW		€ 792.000
BTW 21 % (uitvoering na 1-10-2012)		€ 167.000
Totaal inclusief BTW		€ 958.000

Samenvatting en conclusie

Voor de tijdelijke huisvesting (periode 2014-2019) van het museum- en archiefdepot in de souterrain (niveau -1) van het gemeentehuis zijn de mogelijkheden onderzocht, na de verhuizing naar de nieuwbouw en sloop van de bovenbouw.

Hierbij is tevens gekeken naar de invloed van de beoogde ontwikkeling van het Beekstraatkwartier na 2014. Indien deze ontwikkeling (ter plaats van het huidige archiefdepot) pas na 2019 wordt uitgevoerd, kunnen de depotfuncties voor een periode van circa 5 jaar behouden worden. De totale kosten voor de tijdelijke voorziening zijn geraamd op € 958.000,-- inclusief BTW. De hoogte van deze kosten worden met name bepaald door de aanpassing/vernieuwing van de installaties. Het huidige archiefdepot voldoet niet aan de wettelijke eisen en kan niet zonder ingrijpende vernieuwing van de installaties nog tot 2019 functioneren. De kosten voor de sloop van de bovenbouw van het gemeentehuis en aanpassing van het parkeerdek zijn hierin niet inbegrepen.

Indien de realisatie van het Beekstraatkwartier voor 2019 start, dan wel deze niet gehinderd mag worden door de aanwezigheid van het museum- en archiefdepot in de souterrain, wordt om functionele en financiële redenen afgeraden de depotfuncties hier tijdelijk te huisvesten.

Bijlage 1 - Nieuwe installaties tijdelijk archief, notitie K+ d.d. 15 juni 2012

Bijlage 2 - Beekstraatkwartier Nader constructief onderzoek, notitie MBK d.d. 19 juni 2012

Raadsvoorstel: RAD 1057

Analyse en visie
op erfgoedaspecten in de leefomgeving

Raadsvergadering: 28 januari 2015

Van: Wim Truyen

Afd: 3 OCSW

Tel.: 575467

Datum: 16 december 2014

Bijlage 5

Notitie:

**Locatie analyse erfgoedruimte Weert,
Gepresenteerd door Inbo in raadscommissie Ruimtelijke Ordening en
Welzijn van 5 februari 2014**

locatie analyse erfgoedruimte weert

5 februari 2014

inbo

Criteria	Locatie Beekstraat	score
Haalbaarheid ruimtelijk	Programma past op de locatie Centrale ligging	+
Haalbaarheid financieel	Kosten 'up to date' > totaal € 11 mio erfgoedhuis € 3,5 mio (incl. € 1,0 mio inrichten) archieff € 1,0 mio Kosten tijdelijke oplossing m2: 800m2 x € 100 = 80.000 (wandje plantje) Exploitatiekosten € onbekend Onderhoudskosten € onbekend	--
Integraliteit	De marketing is lastig > de locatie heeft geen monument-uitstraling Op de begane grond is een extra partij nodig	--
Vastgoedsituatie	De locatie is gemeentelijk eigendom Binnen enkele maanden is de locatie beschikbaar Definitief transformeren blokkeert evt. verkoop	+ -
Erfgoed	Past niet in de erfgoedvisie "een" locatie binnen de singels	--
Functioneel	Alle onderdelen in het gebouw Geen allure – geen uitstraling Functioneel zal het werken, maar kost veel geld Geen visie: korte termijn oplossing om "probleem op te lossen" Hoogte beperkend Tijdelijkheid Tiendschuur en archief huisvesten is wel een goede optie Faseerbaarheid: mogelijk	+ -

Locatie Beekstraat

Criteria	Locatie Jacob van Horne	score
Haalbaarheid ruimtelijk	Blijft zitten op de huidige plek Centrale ligging Structuur gebouw functioneel, zolder 300m2 extra oppervlak kansrijk en eenvoudig te realiseren, gebruik kelder complex > onderzoeken NB rekening houden met kermis	+
Haalbaarheid financieel	Instandhoudingsonderhoud € 29.000 / jaar Exploitatiekosten € 57.500 – 80.000 excl. BTW Renovatie (2023), grootschalige upgrading € 2,9 mio excl. BTW Archiefkelder markt / zolder / entree meikoel € 3,0 mio excl. BTW	+ -
Integraliteit	Nu onmogelijk om alles te concentreren, koppeling zolder voorwaarde Marketing is eenvoudig bij centrale functie, lastig bij 2 locaties	- +
Vastgoedsituatie	Gemeentelijk eigendom Monument Taxatierapport makelaar aanwezig Advies: in eigendom houden	+ +
Erfgoed	Optie in combinatie met de Tiendschuur/ Brigitinessen Past in erfgoedvisie	+ +
Functioneel	Monumentuitstraling Interessant indien groot genoeg als erfgoedlocatie In combinatie met andere plek duur qua investering en exploitatie Faseerbaarheid: mogelijk, 1 zolder, 2 archiefkelder, 3 Amicitia	+

Locatie Jacob van Horne

Criteria	Locatie Martinusschool	score
Haalbaarheid ruimtelijk	Net buiten de singels, maar wel zichtlocatie Niet vanzelfsprekend qua voetgangers Routing > oplossen Parkeren op kleine schaal mogelijk aan achterzijde	+
Haalbaarheid financieel	Investeringskosten € 4.23 mio (€ 7 mio incl BTW > 5.89 mio ex BTW -/- boekwaarde -/- 25% correctie bouwkosten) Bedrag incl. archief kelder € 1.23 mio Exploitatielasten nu: € 30.000/ jaar	++
Integraliteit	Alle onderdelen kunnen bij elkaar Groeimodel afhankelijk van tijdelijke locatie Beekstraatkwartier (bij sloop stadhuis zal archiefbewaarplaats niet kunnen blijven)	+
Vastgoedsituatie	Gemeentelijk eigendom Over 2 jaar komt locatie vrij Mogelijke herbestemming met andere functies zeer lastig gezien markt > strijdig met beleid	++
Erfgoed	Past niet in spirituele lijn Wel monumentaal gebouw Plek historisch gezien niet uitzonderlijk	+ -
Functioneel	Monument uitstraling Schoolgebouw leent zich goed voor herbestemming tot erfgoedhuis Faseerbaarheid: mogelijk (bv archief kelder later)	++

Locatie Martinusschool

Criteria	Locatie Tiendschuur	score
Haalbaarheid ruimtelijk	Geen zichtlocatie Niet binnen de singels "Gevoelsmatig ver" > veel moeite om loop te stimuleren Campagne "placemaking" nodig > zeer lastig met beperkt programma Archief bewaarplaats past in de tuin als een "paviljoen in het groen" > te klein voor gehele programma	- +
Haalbaarheid financieel	+/- 2200 m ² programma, deels in de grond Stichtingskosten totaal € 3,08 mio Opknapt gebouwd € 0,77 mio Deel in de grond € 1,23 mio Deel boven de grond € 1,08 mio Instandhoudingsonderhoud € 15.000 / jaar Exploitatiekosten (energie / schoonmaak) € 40.500 excl. BTW	- +
Integraliteit	Niet alles op één plek	-
Vastgoedsituatie	Gemeentelijk eigendom Monument Taxatierapport makelaar aanwezig Opbrengstpotentieel Reëel dat er interesse uit de markt zal zijn, wel voorwaarde dat het een functie krijgt die relatie heeft met het park en een bijdrage aan de erfgoedruimte levert	+
Erfgoed	Optie in combinatie met Jacob van Horne Past in erfgoedvisie Potentie in relatie tot Nijenborg	- +
Functioneel	Twee gebouwen, wel monument uitstraling, geen eenduidige oplossing Als je alles wel in één gebouw wilt > te groot Aansturing en marketing is lastig op twee plekken Faseerbaarheid: onmogelijk	- +

Locatie Tiendschuur

Criteria	Locatie Decentraal archief	score
Haalbaarheid ruimtelijk	Inpasbaar Opties: - Bedrijventerrein - Nieuwe stadhuis - Digitaal	+
Haalbaarheid financieel	+/-600 m ² programma in hal Stichtingskosten hal ex grond totaal € 1,00 mio Exploitatiekosten hoog ivm bemensing +/-600 m ² programma in bestaande kelder of beschikbaar gebouw Stichtingskosten onderzoeken Klimaat onderzoeken, constructie voldoet niet > 1000kg/m ² ipv 400 kg/m ²	- +
Integraliteit	Niet alles op één plek	--
Vastgoedsituatie	Integreren op beschikbare plek	- +
Erfgoed	Optie in combinatie met elke variant Draagt niet bij aan uitstraling Erfgoed	-
Functioneel	Niet in één gebouw Aansturing is lastig op twee plekken Faseerbaarheid: mogelijk	--

Locatie Decentraal archief

Raadsvoorstel: RAD 1057

Analyse en visie
op erfgoedaspecten in de leefomgeving

Raadsvergadering: 28 januari 2015

Van: Wim Truyen

Afd: 3 OCSW

Tel.: 575467

Datum: 16 december 2014

Bijlage 6

Adviezen college-adviescommissie:

- Cultuurhistorie d.d. 21-08-2014 en 11-12-2014
- Roerend Erfgoed d.d. 10-07-2014

Zie: <http://www.weert.nl/Collegecommissies.html>